

Foto: Colourbox

MASSER AF JULETILBUD

KU blokerer kritiske spørgsmål 6
FORSKERforum har fået mørkelagt kontrakt, men må ikke fortælle om den

Pålagt weekendarbejde 8
Kan arbejdsgiverne det? Jo, men der er grænser, mener fagforeningerne

Kompliceret bevillingssystem 12
Svært at se 'kvaliteten', siger Rektorkollegiet

Kan studentertilfredshed måles på 'kvalitet'? 14-17
FORSKERforum spørger eksperter.
ANALYSE

BØRSENS fake news 20
BØRSEN-kronik henviste til CBS-landbrugsrapport, som var trukket tilbage. Eller var den?
FORSKERforums FAKE NEWS-TJEK

TEMA: GYLLEGATE.2

Venstres ordfører svinede 22
Det indvarsler et beskidt efterspil om Landbrugspakken, hvor miljøforskere kommer under pres.

Ny mundkurv til AU-forskerne? 26
Dikterede Miljøstyrelsen køreplan og tavshed – og skete det pr. telefon

Miljøstyrelsen vil 'vaske' rapport 28
Styrelsen skal gennemgå rapport for 'politisk relevans', før AU-forskere sender første udkast ud

Forskeres aha-oplevelse 36
Tilfældigheder, et lyst indfald eller lang tids skumren?
NY BOG

#MeToo: Overgriberen og medviderne 38
På uni' handler det om raffinerede magt-relationer – ikke bare om sex.
ESSAY

Myndighedsbetjening: Kollega i knibe!

Den 3. november meldte miljøministeren ud, at han ville sætte flere myndighedsbetjenings-opgaver i udbud. Det kedsommeligt forudsigelige slogan var ”mere for pengene”, den nedslående virkelighed er, at ministerens tilsyneladende ønske er at afvikle den forskningsbaserede myndighedsbetjening.

I 2006 blev sektorforskningsinstitutionerne fusioneret ind i universiteterne. Indtil da havde de været del af fagministerierne (fx Miljøministeriet og Landbrugsministeriet) og skulle løse opgaver i forbindelse med alt fra tilsyn til lovforberedelse. En åbenlys udfordring var, at den tætte binding til fagministerierne og deres budgetter kunne medføre en vis grad af følgagtighed – eller i det mindste mistanke om samme. Potentialet i fusionerne var, at myndighedsbetjeningen blev uafhængig og en del af den frie og åbne universitetsforskning. Der var imidlertid alvorlige udfordringer.

For det første indgik i ”**virksomhedskulturen**” i sektorforskningen, at man var loyal overfor opdragsgiveren (fx moderministeriet). Den udfordring har universiteterne formuleret sig helt klart om på topledelsesniveau. Der kan ikke være aktiviteter på universiteterne, der ikke lever op til de almindelige kriterier for god og åben forskning. Kulturen på universiteterne må følges. Et stort skridt fremad er den nye standardkontrakt mellem AU, KU og DTU på den ene side og Miljøministeriet på den anden. Den sikrer, at ministeriet ikke kan kræve resultater hemmeligholdt, og at det er universiteterne, der ejer diverse mellemprodukter.

For det andet fulgte finansieringen ikke med – pengene forblev i fagministerierne. Denne alvorlige udfordring understreges med ministerens udmelding om at sætte de store rammekontrakter i

udbud. Konsekvensen kan, som vi allerede har set det i lille skala på DTU, blive, at fagmiljøer afvikles, og folk fyres, når en kontrakt går fra et universitet til et andet (Miljøministeriet har varslet, at det tilmed bliver muligt at lave konsortier med udenlandske universiteter, så arbejdspladser og kompetencer forsvinder fra Danmark).

Udmeldingen om udbuddet understreger det usunde i, at pengene ikke er fulgt med. Hvis politikerne er utilfredse med forskningsresultaterne, kan de kan de købe ydelsen et andet sted.

“ Det er derfor vigtigt at holde tungen lige i munden i kritikken af den forskningsbaserede myndighedsbetjening.

Den forskningsbaserede myndighedsbetjening på universiteterne har lige fra starten været et minefelt. Forskerne er først og fremmest drevet af deres faglige stolthed, universiteterne har deres gode omdømme at tage hensyn til, men de er samtidigt underlagt et pres fra ministerierne.

Desværre er universiteternes myndighedsbetjeningsaktiviteter på miljøområdet ikke kun under beskyndning fra ministeren og landbrugets organisationer. FORSKERforum har i en længere periode bidraget til en usikkerhed om kvaliteten af den forskningsbaserede myndighedsbetjening. Dette skaber tvivl hos nogle kolleger om, hvorvidt FORSKERforum forsvarede menige forskeres interesser.

Vores kolleger, der arbejder med myndighedsbetjening, kæmper fra dag til dag for retten til at udføre deres arbejde. De

kæmper for retten til at leve op til deres fagligheds krav til validitet, grundighed osv. Det betyder, at de hverken kan lade sig dirigere af krav fra ministerierne eller krav fra andre, fx miljøpolitiske bevægelser. Spørgsmålet er altid: Hvad kan vi sige med tilstrækkelig sikkerhed på baggrund af de foreliggende data?

Miljøorganisationer som Danmarks Naturfredningsforening er selvfølgelig interesserede i at fremhæve enhver graf, der viser dårlig udvikling, fx stigende kvælstofudledning, men her kan forskernes faglighed tilsige, at man ser udviklingen over en længere årrække, at man tager højde for varierende fejlkilder osv. Det hænder, at sådanne korrektioner fra forskerne er bejlelige for landbruget og ministeren, men det er ikke det samme, som at forskerne er følgagtige.

Det er derfor vigtigt at holde tungen lige i munden i kritikken af den forskningsbaserede myndighedsbetjening. Forskerne fuser ikke, for det vil være den visse død. Til gengæld forsøger det politiske system og forskellige brancheorganisationer med jævne mellemrum at fordreje, fortie og forsinke forskningen gennem forskellige former for pression osv. Det er disse aktører, udenfor forskningsmiljøerne, der er de egentlige skurke og den regulære trussel imod demokrati og forskningsfrihed.

Det er den kritiske forskningspresses opgave at afdække magtmisbrug, politisk forvriddning og uhensigtsmæssige strukturer. Omvendt er det ikke en opgave for pressen at vurdere forskernes videnskabelige arbejder, den vurdering sker i fagmiljøernes internationale fagfælledømmelse.

Har du TIP til FORSKERforum?

- OM UMULIGE STRAMNINGER AF JERES ARBEJDSNORMER
- OM HELT URIMELIG FORVALTNING AF DIN ANSØGNING
- OM MISBRUG AF DIT ARBEJDE
- OM EN LEDERS MISBRUG AF SIN MAGT
- ELLER LIGNENDE

DU SKAL SELVFØLGELIG STILLE MED EN VIS FORM FOR DOKUMENTATION, MEN DU ER SIKRET FULD ANONYMITET.

HENVENDELSE:
FORSKERFORUM@DM.DK
EL. TEL. 2033 4533

KU's SEGES-kontrakt bliver tilsynssag

Selv om der i eftersommeren 2016 var afsløret ulovlige mundkurvskontrakter om myndighedsbetjening i sektorforskningen, indgik **KU-instituleder Bo Jelleskov (Institut for Fødevarer og Ressourceøkonomi)** en kontrakt med landbrugets videnscenter SEGES, som så stort på problemerne. Kontrakten indebar vidtgående tavshedspligt for uni-forskerne, den overgav forskernes ophavsret til SEGES, og den havde ikke nogen klar aftale om offentliggørelse. Og det på trods af, at det ikke var en fuldfinansieret opgave.

Den var faktisk endnu mere vidtrækkende end tavshedsklausulerne i Gyllegate-sagen, som startede kontroversen om kontrakterne. I SEGES-kontrakten var der indbygget en mundkurv og oveni en loyalitets-kontrakt, hvor KU-forskerne "skal optræde loyalt og udelukkende varetage SEGES' interesser i relation til Aftalens omfang og indhold".

"Det er en hårrejsende formulering, for hvis forskerne nåede frem til resultater, som ikke passede SEGES, kunne SEGES kræve hemmelig-stempling. Eller formuleret på en anden måde: KU-forskerne skal kun lave data, som kan gavne landbruget", vurderede professor emer. Heine Andersen, som er dansk ekspert i forskningsfrihed.

Ophavsrets-professor Morten Rosenmeier vurderer, at det største juridiske problem er, at kontrakten afgiver forskernes ophavsret: *"Et privat firma kan ikke have ejendomsret til den forskning, som universitetet laver"*, fordi forskerne skal have mulighed for at forske frit og videre i temaet.

Pind: Uni-ledelsernes ansvar...

Halvanden måned efter afsløringen er sagen nu endt som en alvorlig og

principiel tilsynssag i Uni-ministeriet, der skal vurdere, om kontraktens bindinger er lovlige.

Det sker, efter at FORSKERforum 3. oktober indbragte den for ministeriet som tilsynsførende myndighed. Men det var formentlig mere folketingsspørgsmål fra Christian Rabjerg Madsen (S), som tvinger Uni-styrelsen til at gennemgå sagen. Han spurgte, om kontraktens tavshedspligter og loyalitetskrav griber ind i forskernes forsknings- og publiceringsfrihed m.m. (FOLKETINGSPM. 1-5).

Uni-minister Søren Pind svarede 30. oktober lakonisk, at det er universiternes ledelse, der *"har ansvaret for, at kontrakter, der indgås med private parter, ligger inden for lovens rammer"*. Og så sendte han den videre til ministeriets jurister som en tilsynssag.

Herfra vil man starte med at sende den til kommentering på KU. Og herfra kan der – ud fra tidligere presseomtale – forudses, at der vil komme undvigelsesmanøvrer om, at der bare var tale om *"en konsulentaftale på markedsvilkår"* – og ikke en forskningskontrakt – og her er det helt normalt at skrive under på fuld loyalitet overfor den eksterne, betalende part.

Og så vil de ansvarlige KU-ledere formentlig også påstå, at projektet kuldsejlede, så det endelige (forsknings-) produkt slet ikke havde noget med SEGES-projektet. Men det modsiges af mailkorrespondance, der afslører, at der lige før udgivelsen af rapporten foregik drøftelser om, hvorvidt produktet skulle udgives i KU's navn eller i SEGES'.

Og SEGES oplevede i øvrigt, at de fik de data og den ønskede rapport – med KU's stempel på.

SIDSTE: NY BEVILLINGSMODEL

Pinds lokke-dåse

- gav bredt politisk forlig

Søren Pind har lavet et dygtigt stykke politisk håndværk. Her ses han på pressefoto fra Venstre som har været igennem Photoshop, hvor baggrunden er kunstigt sløret ...

Det lykkedes uni-minister Søren Pind at lande en bred politisk aftale med alle Folketingets partier fra Liberal Alliance til Enhedslisten.

Bagved ligger et halvt års hemmeligt forhandlingsforløb. Rektorerne er angiveligt ikke blevet hørt, men det ved vi reelt ikke. Og FORSKERforum har ikke kunnet lokke et ord ud af ordførerne i et halvt år om indholdet i forhandlingerne og hvad der var deres minimumskrav. Så sent som i ugen før, gjorde FORSKERforum et sidste forsøg, hverken Mette Reissmann (S), Sofie Carsten Nielsen (Rad.) eller Jacob Mark (SF) svarede tilbage.

Bagved ligger at de formentlig ikke ville ekskludere sig fra den lukkede forhandlingskreds. Det ligner et strategisk dygtigt spil af minister Søren Pind, der selv – og ikke dept.chef Agnete Gersing – har siddet for bordenden.

Pinds lokkemiddel

Pind har i det langtrukne forhandlingsforløb tilsyneladende haft to trumf-kort til at holde parterne til at skrive under på aftalen. Dels at konsekvensberegninger angiveligt har vist, at der ikke kom de store forandringer i bevillingsstørrelser – i hvert fald på kort sigt.

Og dels at modellen faktisk kan generere nogle minister-puljer, som skal

omfordeles efter forhandling med de aftaleparterne. Det fremgår nemlig af aftalen, at uni'erne kan straffes på bevillingerne, hvis de ikke målopfylder, og disse (200 mio.-) bøde-penge går ikke i Finansministeriets kasse, skal derimod tilbageføres til sektoren efter politisk prioriterede mål.

Sådan er Søren Pinds lokke-middel beskrevet i aftalen pkt. 10: ”Det nye system omfatter – modsat i dag – en række midler, der skal prioriteres politisk. Regeringen har afsat nye midler til det nye bevillingssystem, som bl.a. i en overgangsperiode anvendes til kompensations, som kan målrettes aftalepartiernes politiske prioriteter. Derudover skal ikke-udmøntede midler fordeles efter aftalepartiernes prioritering”.

Baseret på de tekniske beregninger på baggrund af 2016-data og de eksisterende rammer, skal der fordeles omkring 200 mio. kr. årligt. Men det kan blive til mere.

Og da det er en politisk drift at få indflydelse og styre har ordførerne med aftalen alle sammen fået (politisk) indflydelse på prioritering af nye bevillinger til sektoren. Hvis S, Radikale og SF ikke skrev under, ville de ekskludere sig selv fra dette.

Se side 12: Ny bevillingsmodel

SE SIDSTE NYT PÅ
forskerforum.dk

Miljøstyrelsen skal 'vaske' vand-rapport

- med 'politisk relevans', før AU-forskerne frigiver første udkast, afslører strategipapir fra styrelsen

Sidste år var det meget ubekvemt for miljøminister Esben Lunde Larsen, at miljødata på den årlige NOVANA-rapport slap ud før tid. Derfor lavede Miljøstyrelsen allerede i marts en køreplan for, hvordan 2016-rapportens resultater skulle udarbejdes og frigives. Denne køreplan fremgår af et strategipapir, som FORSKERforum har fået aktindsigt i.

Og det afslører, at Miljøstyrelsen vil vurdere data for "politisk relevans", før AU-DCEs vandforskere gør rapportens data og tekst færdig til udsendelse til høring – en høring hos "interessenter", herunder Miljøstyrelsen selv...

"Her står jo utilslørt, at Miljøministeriet vil 'vaske' rapporten for, hvad der er politisk hensigtsmæssigt for ministeren. Det er politisk styring af såkaldt 'uafhængig forskningsbaseret myndighedsbetjening'. Embedsmændene respekterer slet ikke armslængde og faglighed. AU-forskerne sendes ud i en gråzone og i en grim klemme, for de skal 'forhandle' prioriteringen af deres forskningsresultater med en politisk part", siger prof.emer. Heine Andersen, der netop har lavet en hvidbog om forskningsfrihed.

Chefkonsulent Poul Nordemann Jensen fra AU-DCEs vandforskning afviser udlægningen af strategipapiret som en "total misforståelse". Han har ingen problemer med Miljøstyrelsens procedure.

Strategiplan giver mundkurv på forskerne?

Det fremgår også af strategipapiret fra marts, at Miljøstyrelsen koordinerer proceduren før NOVANA-offentliggørelsen, så alle data først samles til allersidst. Dermed kan Naturfredningsforeningen, DR og FORSKERforum ikke få de kontroversielle data udleveret før NOVANA frigives.

Offentliggørelsen af 2016-rapporten vil afsløre stigende kvælstofforurening efter Landbrugspakken, og udløse ballade for minister Esben Lunde Larsen. De såkaldte "fejlanalyser" kom derfor meget belejligt, for så kunne Miljøstyrelsens diktere en 4-måneders udsættelse af rapporten – som tilsyneladende blev dikteret telefonisk til AU-DCEs direktør, hvorefter AU-DCE har erklæret sig "enige i" udsættelsen.

Men Miljøstyrelsens manøvrer har tilsyneladende også givet AU-forskerne

Esben Lunde til presse-stunt om det vandmiljø, som med stor sandsynlighed fører ham ud i GYLLEGATE.2. Fotoet cirkulerer på nettet, men det oprindelse har FORSKERforum ikke kunnet opklare...

mundkurv på. FORSKERforum kan ikke få deldata udleveret. Og AU-chefkonsulent Nordemann ville ikke kommentere alarmerende klorofyl-ta. Han vil først sige noget, når NOVANA frigives til april...

Hykleriet om uafhængighed

"Vaskning for politisk relevans underminerer forskningen uafhængighed, så AU-DCEs forskningsledere må afvise Miljøministeriets indblanding i rapportprocessen. Men det er forståeligt, hvis de ikke gør det, men retter ind efter styrelsens 'henstillinger'. De vil ikke komme i 'bad standing', for Ministeren har jo varslet udlicitering af myndighedsbetjeningen, hvor AUs risikerer at miste mange mio. og stillinger, hvis de ikke vinder udbudet", siger Heine Andersen.

"Denne sag afslører politikernes hykleriet om 'sektorforskningens uafhængighed'. Udliciteringstruslen må aflyses og uni'ernes sektorforskning må have basisbevillinger, som sikrer beredskab og forskningsfrihed. Denne sag viser jo tydeligt, at der jo stor risiko for, at Folketinget får politiserede rapporter om miljøets tilstand fra Miljøministeriet".

“

Her står jo utilslørt, at Miljøministeriet vil 'vaske' rapporten for, hvad der er politisk hensigtsmæssigt for ministeren. Denne sag viser jo tydeligt, at der jo stor risiko for, at Folketinget får politiserede rapporter om miljøets tilstand fra Miljøministeriet

Heine Andersen

jø

SE TEMA s. 22-29: GYLLEGATE.2

KU blokerer artikel med

KU og Microsoft mørkelagde samarbejdskontrakt, men FORSKERforum fik den ad bagdøren. Artiklen blev dog senere blokeret af trusler om fagedforbud, retssag og erstatningskrav, så nu ligger sagen hos FO

Medieekspert: Hul i loven

Offentlighedslovs-ekspert Oluf Jørgensen mener, at KU/Microsoft foretager en meget vidtgående mørkelægning af passager, som rettelig burde have offentlighedens interesser, fordi KU indgår en kontrakt på det offentlige vegne.

Han vurderer ikke, at FORSKERforum overtræder nogle love ved at offentliggøre passager i aftalen, fordi FORSKERforum ikke har fået den ad ulovlig vej, og fordi FORSKERforum ikke afslører statshemmeligheder.

Og ud fra hans erfaring med den meget restriktive offentlighedslov mener han, at det er principielt vigtigt at få eksponeret ”denne oversete del af offentlighedsloven” i konkrete sager, som hvor KU/Microsoft bruger loven alt for restriktivt:

”Den danske offentlighedslov giver mulighed for meget restriktive tolkninger af, hvad der skal frigives. Og KU overtræder formentlig ikke offentlighedsloven ved at mørkelægge så mange passager, selv om passagerne ikke har noget at gøre med ’forretningshemmeligheder’, der er den formelle grund til at afvise! Der er nemlig et hul i offentlighedsloven med gummiformuleringen om undtagelse af forretningsoplysninger, ’hvis der er klar formodning om, at noget kan være til skade for xx-firmaet. Den formulering har fået afsmitning på tavshedspligten – med meget negative effekter for demokratisk kontrol og for fair konkurrence mellem virksomheder”.

jø

Verdens største software-firma har jurister, der ikke har styr på datasikkerhed og kryptering. De har dummet sig. Da FORSKERforum nemlig bad om aktindsigt i samarbejdskontrakt med KU, skulle Microsoft foreslå, hvad der måtte frigives. Og det var ikke meget, fremgik det af det overstregede dokument, som FORSKERforum fik. KU frigav senere lidt mere – for KU har den endelige afgørelse – men uden at det fjøede substantielt nyt til. 17 af kontraktens 56 sider var fortsat mørkelagt.

KU begrundede hemmeligt-stemplingen med hensynet til, at kontrakten kan indeholde ”oplysninger om tekniske indretninger eller fremgangsmåder eller om drifts- eller forretningsforhold eller lignende”, som kan være af væsentlig betydning for de parter, som kontrakten involverer.

Mørkelægningen havde dog et problem. Microsoft havde fremsendt et overstreget tekstdokument, som FORSKERforum med lidt teknisk assistance kunne afkode. FORSKERforum har altså den fulde kontrakt...

Medieekspert: Meget vidtgående mørkelægning

Offentlighedslovs-ekspert Oluf Jørgensen har set kontrakten. Han mener, at KU og Microsoft foretager en meget vidtgående mørkelægning af passager, som rettelig burde have offentlighedens interesse, fordi KU indgår en kontrakt på det offentlige vegne.

Medieeksperten siger, at – bortset fra militære oplysninger eller personfølsomme oplysninger – har FORSKERforum ret til at offentliggøre lækede oplysninger (der er modtaget uden aktiv medvirken fra journalisten), forklarer mediejuristen.

FORSKERforum sendte et artikeludkast til KU-prorektor **Thomas Bjørnholm**. Heri var der omtalt passager fra kontrakten vedhæftet spørgsmål. Der indgik ikke passager, som utvetydigt handler om forretningsmæssige forhold, jf. KU's afvisningsbegrundelse.

I stedet fokuseres på de hemmeligt-stemplede passager, der har relation til de menige KU-forskeres ansættelsesforhold, der omhandler ledernes ansættelsesform, kommandoforhold mellem chefer og ansatte, publiceringsregler o.a. Alt sammen noget, som har betydning for KU-forskerne, og som offentligheden har et berettiget krav om at få indsigt i i en offentlig/privat kontrakt.

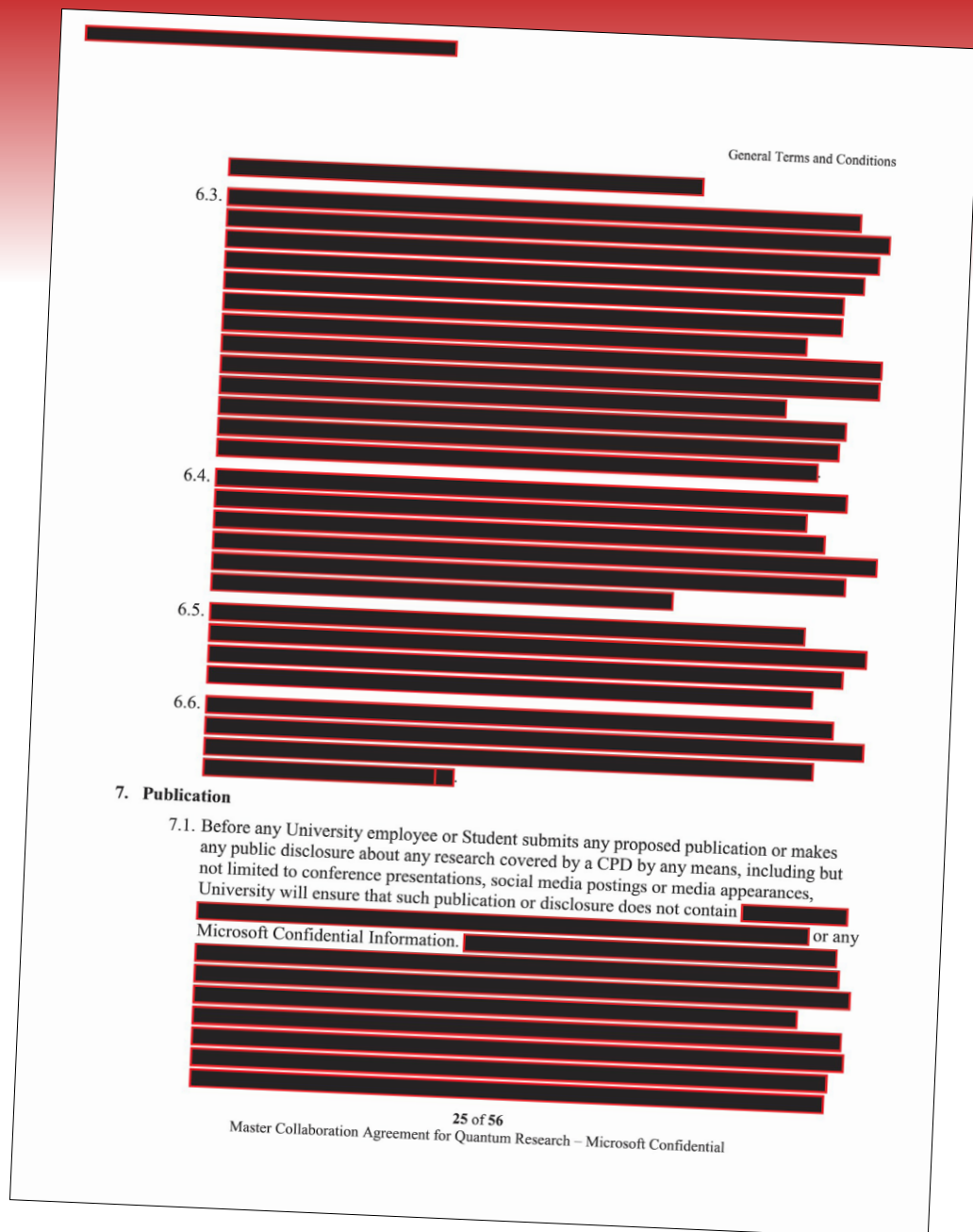
Og ikke mindst var FORSKERforum interesseret i at få KU's forklaring på den omfattende mørkelægning: Hvorfor skal ansættelsesvilkår være hemmelige for KU-forskerne?

“

Helt uacceptabelt, at FORSKERforum uretmæssigt har ”skaffet sig adgang til de overstregede oplysninger, som ikke er omfattet af den aktindsigt, KU har givet

Thomas Bjørnholm

KU / Microsoft gav mørkelagt aktindsigt, hvor 17 af 56 sider var totalt mørkelagte. Nu har FORSKERforum afkodet det mørkelagte, men må ikke fortælle offentligheden om indholdet eller stille kritiske spørgsmål til den, mener KU / Microsoft

KU/Microsoft truer med erstatningssag

Artikeludkastet til prorektor Bjørnholm blev ikke venligt modtaget.

KU truede med fogedsag, dvs. retsligt forbud mod, at FORSKERforum trykte noget om indholdet i aftalen. KU kaldte det helt uacceptabelt, at FORSKERforum uretmæssigt har ”skaffet sig adgang til de overstregede oplysninger, som ikke er omfattet af den aktindsigt, KU har givet”, ligesom FORSKERforum heller ikke har ret til at ”benytte oplysningerne eller viderebringe kontrakten i dens fulde ordlyd til andre”.

FORSKERforum konsulterede medierets-professor Oluf Jørgensen, der vurderer, at KU/Microsoft ikke har nogen sag ifølge dansk medieret, idet

FORSKERforum ikke har tilegnet sig dokumentet via ulovlige metoder, og idet FORSKERforum ikke har tænkt sig at trykke noget, som kan kaldes egentlige forretningshemmeligheder.

FORSKERforum svarede derfor KU:

- - at FORSKERforum ikke aktivt har tilegnet sig dokumentet igennem ulovlige metoder,
- - at FORSKERforum ikke viderefremidler aspekter af kontrakten, som har med åbenlyse forretningshemmeligheder at gøre, samt
- - at FORSKERforum kun skriver om de dele af kontrakten, som åbenlyst berører de menige ansattes ansættelsesvilkår og som ikke burde være hemmeligt-stemplede.

Udskudt til næste nummer...

FORSKERforums svar blødgjorde ikke KU/Microsoft. De skærpede derimod ved at hævde, at FORSKERforum overtræder straffeloven og pådrager sig erstatningsansvar, hvis bladet gør alvor af at publicere artikel, der viderebringer oplysninger, som ikke er omfattet af aktindsigt. ”FORSKERforum pådrager dermed – ud over redaktørens personlige ansvar – også Magisterforeningen et stort juridisk ansvar som udgiver af bladet”, lyder truslen.

Da det ikke var muligt inden deadline at indhente et advokat-responsum på retsstatus i en potentiel retssag, udsættes denne artikel til næste nummer.

Pålagt weekendarbejde -

Eksamener breder sig til skæve tidspunkter. Tillidsfolk frygter glidebane for weekendarbejde i forbindelse

Der er brug for klare aftaler for, hvornår VIP'er skal stå til rådighed i weekenden eller om aftenen i forbindelse med eksamener. Det mener centrale tillidsfolk på KU, hvor man i stigende grad oplever, at eksamener må placeres uden normal arbejdstid.

”Der er en principiel diskussion i det med, at vi bliver pålagt noget arbejde, og derfor vil vi gerne have, der er nogle rammer, så vi sikrer, at der ikke sker en glidebane,” siger fællestillidsrepræsentant for VIP på KU Thomas Vils Pedersen, der sammen med sine fællestillidsrepræsentants-kolleger vil rette henvendelse til rektor for at få taget en diskussion og fastlagt fælles retningslinjer for hele KU.

Han har ikke tidligere været opmærksom på problemstillingen, men ved at fakultets-SU-møde på Science i november orienterede ledelsen om, at de var tvunget til at lægge nogle eksamener på aftener og lørdage næste år, og at det vil kræve, at nogle VIP'er står til rådighed.

”Det går op for mig, at flere andre fakulteter har gjort det i årevis uden at have haft en formel ramme. Det har fået lov at passere, fordi det har været i begrænset omfang. Men vi frygter, at der kan opstå en glidebane, hvor vi i meget større omfang får pålagt arbejdsopgaver uden for normal arbejdstid,” siger han.

KU-fællestillidsmand: Pålagt arbejde skaber irritation

I indstillingen fra KU Science har fakultetets HR-kontor vurderet, at VIP'er på AC-overenskomsten ”kan pålægges aftenarbejde og arbejde på lørdage uden særlige tillæg eller merarbejdsbetaling.”

Men den udlægning er **Thomas Vils Pedersen** ikke enig i. Ifølge AC-overenskomsten har VIP'er ikke øvre arbejdstid, men når det handler om at blive pålagt arbejde, er det en anden snak, mener han.

”Som en af de andre tillidsrepræsentanter formulerede det: VIP'er er typisk meget engagerede og arbejder på alle mulige tidspunkter. Der er fordi, man har valgt det og brænder for det. Men det skaber meget stor irritation at blive pålagt at arbejde. Det er et brud på en gensidig forståelse om, at vi arbejder meget og

engageret, men at vi til gengæld selv kan planlægge arbejdet.”

Derfor vil han gerne lave en aftale, der indeholder et genetillæg for VIP'er, der pålægges arbejde uden for almindelig arbejdstid, og som beskriver, hvor ofte det kan ske.

”Det er ikke så meget for pengenes skyld, men det vil sikre en synlighed og en ledelsesmæssig anerkendelse af, at der er en ulempe ved det. Og så skal det naturligvis varsles i god tid – helst tre måneder i forvejen,” siger Thomas Vils Pedersen.

KU-hum': Har aldrig haft diskussionen

Der findes ikke nogen aftaler på KU om pålagt weekendarbejde for VIP'er. Men på flere fakulteter sker det allerede i et vist omfang. I et bilag til FSU-mødet på Science fremgår det, at KU SUND har omkring 20 dage på et semester, hvor medarbejdere er beordret på arbejde efter kl. 17 på hverdage eller i weekenden.

KU-hums tillidsmand Jørgen

Staub kender ikke omfanget, men han hører fra TR-kolleger, at det også sker her.

”Der er åbenbart temmelig meget brug af det i nogle fag her på HUM – først og fremmest i weekenderne, både lørdag og søndag,” fortæller han.

Han bakker op om Thomas Vils Pedersens ønske om en fælles diskussion og aftale, der gælder hele KU.

”Jeg synes, det er en god ide at få en diskussion om, hvad det her indebærer for VIP'erne, for den diskussion har vi aldrig haft. Det er ikke noget, vi har været så opmærksomme på, fordi det ikke har været et stort problem, men det er mit indtryk, at det er noget, der især er opstået de senere år, og så gælder det om at dæmme op for det, inden det bliver en glidebane,” siger Jørgen Staub.

DTU-tillidsmand:

'Når studerende skal på skiferie

Det er ikke kun på KU, at VIP'er bliver pålagt at stå til rådighed, fordi eksamener bliver lagt på skæve tidspunkter. I foråret skrev FORSKERforum om en strid på DTU, hvor medarbejderne mente, at det var gået over gevind med antallet af eksamener, der bliver placeret på lørdage og

Et stigende antal eksamener bliver lagt uden for almindelig arbejdstid.

søndage. **Lektor og TR Irene Shim** klagede over det manglende hensyn ved et HSU-møde, og siden har ledelsen givet medarbejderne nogle indrømmelser. Men ikke nok, mener Irene Shim.

”De har fjernet eksamener, der lå i august, og de har fjernet eksamener, der er blevet lagt i pinsen. Men der er stadig skemalagte eksamener i maj og december, både lørdage og søndage,” fortæller Irene Shim.

Sagen irriterer hende, fordi hun oplever, at ledelsen vægter hensynet de studerende højere end hensynet til de ansatte. Hun og andre TR-kolleger har foreslået, at man kan slutte semestret end uge tidligere, eller begynde semestret en uge før, eksempelvis sidste uge i januar. Det vil ud fra hendes vurdering være nok til, at man kan afholde de eksamener, man nu er nødt til at lægge i weekender.

”Men så vælger man at tage hensyn til ting, vi mener, er irrelevante. Eksempelvis vælger de at holde sidste uge af januar fri, for det er der, de studerende skal på skiferie. Det argument er åbent blevet sagt i HSU. I juni har man også en 3-ugers periode, der slutter en torsdag, lige der hvor Roskilde Festivalen starter,” siger hun.

- kan de det?!

med eksamener og vil have aftaler

Arbejdstid. Tillidsrepræsentanter på KU frygter, det kan blive en glidebane.

Irene Shim mener desuden lige som kollegerne på KU, at det pålagte weekendarbejde bør udløse en form for genetillæg.

”Så siger de godt nok, at vi jo bare kan holde fri på en hverdag. Men så enkelt er det jo ikke. Folk har også familie og børn, de skal passe i weekenderne,” siger hun.

DTU-studiechef: Husk proportioner

Studiechef **Jørgen Jensen** fortæller, at DTU har lagt eksamener på weekenddage de sidste 6-7 år, men at omfanget er taget til de seneste par år i takt med, at der er kommet flere studerende. Han forklarer kapacitetsproblemerne med den meget fleksible uddannelsesstruktur, der findes på DTU.

”Når man har 800 studerende med 800 forskellige fagkombinationer, så er det en større logistisk øvelse at sørge for, at der ikke er studerende, der bliver kaldt til to eksamener på samme tid,” siger han.

Han mener, at man bør se på proportionerne, når man diskuterer de ansattes kvaler med weekendarbejde.

”Når vi planlægger weekendeksamener, gør vi det i kurser hvor vi har ekstremt mange studerende, men få undervisere. Så det vil ofte være meget få,

der er forpligtet. Det kommende år har vi planlagt eksamener på 5 weekenddage, og det vil i alt berøre omkring 40 ud af 700 undervisere.”

Når eksempelvis den sidste uge i januar holdes fri, er det ikke optimalt, men nødvendigt af hensyn til den samlede årsplanlægning, siger han videre.

”Det er jo også undviserne, der bruger den her uge til at lave andre ting. Så overvejelsen er, om man vil starte en uge tidligere og dermed bede 700 undervisere

og 11.000 studerende være til rådighed, frem for de relativt få, der bliver berørt af weekendeksamener.”

Jørgen Jensen tror ikke, omfanget af weekendeksamener kommer til at stige yderligere, men han mener, de ansatte må vænne sig til, at der kan komme en enkelt weekendeksamen i løbet af året.

Irene Shim siger til gengæld, at sagen ikke er lukket for hendes vedkommende.

lah

Grænser for weekend-arbejde...

Fagforeningen: Du har en rådighedsforpligtelse, men det betyder, at du kan pålægges at arbejde på skæve tidspunkter enkelte gange om året...

At uni-lærere ikke har øvre arbejdstid giver ikke arbejdsgiverne frit spil om arbejdstidens placering. De kan pålægge vipere at arbejde uden for normal arbejdstid, men kun i meget begrænset omfang, forklarer **konsulent og advokat i DM Lise Ryberg Hoffmann**.

”Hvis der er tale om en enkeltstående begivenhed, så har man pligt til at stille op. Men hvis det bliver noget, man bliver pålagt at gøre, mere vedvarende, og af et ikke-ubetydeligt omfang, så skal det forhandles med organisationerne,” siger hun.

For ganske vist har VIP'erne ingen øvre arbejdstid, men det betyder ikke, at man skal arbejde på alle tider af døgnet.

”Selv om VIP'erne har ukontrollabel arbejdstid, så er de som udgangspunkt ansat til at arbejde 37 timer. Det skal man huske. Men det spiller i virkeligheden ikke den store rolle, for det handler ikke om arbejdstidens længde, men om dens placering. Og det er en forudsætning for AC-overenskomsten, at arbejdstiden ligger inden for almindelig arbejdstid,” siger Lise Hoffmann.

Lørdag/søndag fridag – som udgangspunkt

Hvorfor er man så forpligtet til at stille op uden for almindelig arbejdstid overhovedet?

”Fordi der samtidig er en forpligtelse til at stå til rådighed også på skæve tidspunkter. Det ligger også i overenskomsten.”

Der er ingen snert definerede grænser for, hvor mange gange, man er forpligtet til at stille op. Men en voldgiftssag, som IDA (Ingeniørforeningen) anlagde mod den daværende Amtsrådsforening, giver et fingerpeg.

”Afgørelsen siger, at der i det almindelige overenskomsts system ligger den forudsætning, at lørdage og søndag er fridag. Men den siger også, at arbejdsgiverne i et mindre omfang er berettiget til at pålægge arbejde de dage. I den ene ende af spektret, nævner afgørelsen at enkelte dage om året vil være ok.

Den anden ende af spektret, som ikke er ok, er, hvis det er flere gange om måneden.”

På KU vil medarbejderne gerne have kompensation for at skulle stille op i weekenderne i form af et gene-tillæg. Det mener Lise Hoffmann, de er i deres gode ret til at forlange.

”Der er masser af eksempler på, at man indgår aftaler om genetillæg, når man skal arbejde på skæve tidspunkter. Et eksempel er akademiske medarbejdere, der har presse-vagt i weekenden.”

Hvor nemt er de

Alt for nemt, mener fyret AAU-professor: Ledere har alt for

Heine Andersen: Uhørt forløb

Institutleder Børge Lindberg har i en længere redegørelse – før AAU-Nyhedernes angreb – beskyldt **professor emer. Heine Andersen** for at viderebringe en række fejlagtige udsagn om fyringssagen. Heine Andersen medgiver, at der er detaljefejl, og de vil blive rettet.

Men hovedsagen står uanfægtet tilbage, fastholder professoren, nemlig et veldokumenteret forløb, hvor støjprofessor Henrik Møllers målinger og offentlige udtalelser om lavfrekvent støj var en torn i øjet på vindmølleindustrien. Og der er stærke indikationer på, at presset fra industrien medvirkede til fyringen af Møller. Og det er en kendsgerning, at vindmølle-lobbyen næsten direkte krævede ham fyret i kommunikation med AAU-ledere, herunder også over for topmanden, rektor Finn Kjærdsdam, som har medgivet dette pres.

Heine Andersen er forarget over forløbet og spørger:

- Hvordan kan Børge Lindberg (og eks-dekan Eskild Holm Nielsen) benægte, at vindmølleindustrien ønskede akustik-professoren fyret, og hævde, at de ikke var under pres, når eks-rektor Kjærdsdam oplevede det sådan?
- Og hvorfor tog de ikke offentligt afstand fra dette pres ved at fortælle offentligheden om det som en klar ledelsesmarkering af forsvaret for forskningsfriheden?

Institutleder Børge Lindberg har ikke ønsket at besvare spørgsmålene.

jø

”Det er typisk for manipulationerne i min fyringssag, når institutleder Børge Lindberg nu kommer med usande forklaringer. Han påstår, at to lektorer blev fast-ansat på akustik-enheden *’inden det stod klart, at instituttet skulle spare’*. Det er bevisligt urigtigt, for dekanens ansættelsesstop blev sat i værk i marts 2013 som følge af sparekravet. Og de to lektorater blev opslået bagefter, med ansøgningsfrist 30/4 og 3/5 (besat i juni og oktober)”, forklarer den fyrede **akustik-professor Henrik Møller**.

”Det var hyre-fyre-politik, for i januar blev jeg så fyret fra akustik-sektionen”.

Han blev prikket i en fyringsrunde januar 2014, og siden har der været en del opmærksomhed om fyringen. Der er stærke indicier – fx hemmelig korrespondance bag hans ryg – på, at netop han blev prikket, fordi vindmølleindustrien presede AAU-ledere for at få ham fyret, fordi hans forskning i støj nær store vindmøller var ubekvem for industrien.

Institutleder vil ikke besvare kritiske spørgsmål

Men talte institutleder Børge Lindberg usandt om kronologien? Det vil han ikke svare på – og han vil heller ikke besvare andre konkrete spørgsmål til sagen.

Børge Lindberg havde ellers tilbudt at svare på alle FORSKERforums spørgsmål, men det vil han alligevel ikke. I stedet sendte han en e-mail, hvor han henholder sig generelt til, at det alt sammen er konspirationsteorier, og at fyringen foregik helt reglementeret og uden skjult dagsorden. Og så henviser han i øvrigt til, at AAU's hjemmeside har afgivet en officiel udtalelse om sagen.

Kronologien i ansættelsen af de to lektorer – *’inden det stod klart, at instituttet skulle spare’* – fremgår af denne udtalelse. Henrik Møller protesterer imidlertid mod fremstillingen, men AAU-Nyhedernes hjemmeside kan ikke modsiges, for her offentliggør man ingen indsigelser eller berigtigelser.

AAU med officiel udtalelse

Den usædvanlige – og usigtede – udtalelse fremgik af forsiden på AAU's hjemmeside:

“

Ledere kan dække sig ind under formelle procedurer og økonomiske begrundelser, men alligevel kan de egentlige bevæggrunde til, hvem der prikkes ...

Henrik Møller

”Aalborg Universitet tager skarpt afstand fra artikel i FORSKERforum”, skrev AAU-Nyhederne (2.11): ”Artikel fremsætter usande påstande om, at universitetets ledelse fyrede professor efter pres fra vindmølleindustrien”.

Angrebet rettede sig mod FORSKERforums omtale af professor emer. Heine Andersens bog om forskningsfrihed, hvor der findes omtale af AAU-lederes fyring af støjprofessor Henrik Møller, som angives som eksempel på trykning af forskningsfriheden.

”Det er en underlig markering fra AAU's ledelse, tilmed uden at det fremgår, hvem i ledelsen, der står bag”, siger den fyrede akustik-professor Henrik Møller. ”Der er bevisligt urigtigheder i fremstillingen som den om ansættelsen af de to lektorer. Ellers er det meste af ’udtalelsen’ blot gentagne benægtelser af, at pres fra vindmøllebranchen havde sammenhæng med min fyring.

”Han mener at sagens kerne fremgår meget præcist af underrubrikken: **’Forskerforum mener på baggrund af indicier, at der er en sammenhæng mellem pres fra vindmølleindustrien, men AAU benægter’**”.

Henrik Møller: ”Men at AAU benægter, får jo ikke indiciene til at forsvinde”.

Henrik Møller: Formelle og uformelle fyringsbegrundelser?

Henrik Møller har prøvet at holde sig udenfor debatten om sin fyring, fordi han ville lade beskrivelsen af faktuelle hændelser (i Peter Skeel Hjorts bog) tale for sig selv. Men han føler sig tvunget på banen, efter Børge Lindbergs udtalelser i seneste nummer af FORSKERforum:

et at fyre en professor?

stort spillerum mellem formelle procedurer og skjulte kriterier

”Fyringsbegrundelsen lød formelt, at der var dårlig økonomi, og at jeg havde den dårligste eksterne indtjening. Men i FORSKERforum lufter Børge Lindberg en række andre uformelle begrundelser: samarbejdsevne, servicemindedhed overfor ’kunderne’, fleksibilitet og bidrag til at skabe et godt arbejdsmiljø. Det er useriøst, fordi antydningerne hentyder til mig og mistænkeliggør mig. Hvorefter han i øvrigt gemmer sig bag ’fortrolighed i personalesager’,# siger Henrik Møller, der spørger:

”Når institutlederen taler om (manglende) ’service-mindedhed overfor kunderne’, hentyder han så til min (kritiske) relation til vindmøllebranchen?”

Institutleder Børge Lindberg har ikke ønsket at kommentere dette.

Institutlederen benægter pres

”Det var først, da Peter Skeel Hjorths bog kom i maj med mange aktindsigter i dekanen og institutlederens underhåndskommunikation med vindmøllebranchen, at jeg blev klar over, at lederne havde deltaget i et spil bag om ryggen på mig og mine kollegaer. Ledelsen hemmeligholdt kommunikationen på trods af, at det vedrørte vores faglige arbejde”, forklarer han.

Men bogens oplysninger var også afklarende for Møller. Fyringen af ham kom som et chok, men her fik han en slags forklaring på, hvad der egentlig kunne ligge bag, nemlig pres fra vindmølleindustrien, der ville af med ham som en ubekvem forsker. Og det pres bekræftede eks-rector Finn Kjærdsdam i FORSKERforum.

”Eks-rectoren oplevede altså et pres, og derfor er det da underligt, at AAU-nyheden hævder, at **’hverken den daværende dekan eller institutleder Børge Lindberg har på noget tidspunkt oplevet det, som om de var under pres,’** når det netop var dem, der havde den mest omfattende kommunikation med branchen. Det er nærmest utænkeligt, at de ikke skulle have opfattet noget af det samme, som rektor gjorde.”

Henrik Møller: Selektive kriterier

Henrik Møller blev meget chokeret over,

Ingen kommentarer.
Jeg henviser til AAUs officielle udtalelse.

Børge Lindberg

at han blev prikket:

”Det var dyre lærepenge for mig, men jeg har da lært, at det er alt for nemt at slippe af med en kritisk forsker/professor. Ledere kan dække sig ind under formelle procedurer og økonomiske begrundelser, men alligevel kan de egentlige bevæggrunde til, hvem der prikkes, ligge gemt i subjektive vurderinger, prioriteringer mellem kriterier og elastiske begreber som ’helhedsvurderinger.’”

I AAU-nyhederne henvises der til en formelt uangribelig procedure bag fyringen, hvor kriterierne var godkendt i samarbejdsudvalget (inkl. medarbejderrepræsentanterne). Kriterierne var meget brede: **”...medarbejdernes publicering, undervisning, hjemtagelse og gennemførelse af eksterne projekter, formidling og ph.d.-vejledning. Det var på baggrund af de kriterier, at valget faldt på Henrik Møller”** (AAU-Nyhederne).

”Det officielle kriterium ’kvalitet i opgavevaretagelsen’ indgik ikke i vurderingen af mig”, forklarer Henrik Møller. ”Nu nævner institutlederen ’formidling’ som et af kriterierne, men det var ikke et af kriterierne! Havde den gjort det med nogen vægt, kunne det være gået helt anderledes, for jeg var blandt dem, der formidlede allermost på hele instituttet”.

Institutleder Børge Lindberg har ikke ønsket at kommentere dette.

Lederne fik frit spil – og vasker hænder

Men det er også et voldsomt problem, mener Henrik Møller, at AAU-dekanen og institutleder vasker hænder, når de henviser til, at alle formelle procedurer er overholdt, og at **’kriterierne var drøftet og godkendt i instituttets samarbejdsudvalg’** (AAU-nyhederne).

”Hvem der skulle prikkes, var jo en

konkret ledelsesprioritering. Og kriterierne var lagt så bredt op – og det kan andre lære af – at de i praksis gav institutlederen/dekanen frit spil til at vælge mellem de ansatte. Og skulle det knibe med at forsvare valget, kan de – som Børge Lindberg i Forskerforum – krybe i ly bag en henvisning til ’fortrolighed i personalesager’! Den ledelsesmagt er skræmmende, og det bør de menige i samarbejdsudvalg tænke over, når de bidrager til at udforme fyringskriterier”.

jø

AAU mistænkeliggjorde i officiel udtalelse

Efter at Peter Skeel Hjorths bog om fyringssagen, efter professor emer. Heine Andersens omtale af den i sin hvidbog om forskningsfrihedens tilstand, og efter at FORSKERforum havde omtalt sagen, udsendte AAU’s hjemmeside pludselig en ”officiel udtalelse”. Den var usigneret, så i sidste ende stammede den fra rektor.

Heri blev FORSKERforum mistænkeliggjort.

Men da FORSKERFORUM ville have optaget en korrektion, som bevisste, at mistænkeliggørelsen var grundløs, blev det afvist, for den slags optager AAU-Nyhederne ikke, lød beskeden.

FORSKERFORUM spurgte så AAU-direktør, om en offentlig institution kan fremsætte ukorrekte og mistænkeliggørende beskyldninger, uden at den mistænkeliggjorte part part har mulighed for at replicere?

”AAU har ikke fremsat ukorrekte og mistænkeliggørende beskyldninger, men har alene refereret, hvordan FORSKERforum i bemeldte artikel behandler udokumenterede anklager fremsat af to kilder”, svarer direktør Antonino Castrone.

Kompliceret og politis

Rektorkollegiet ville hellere have beholdt det simple taxameter-system. Politikerne har nu lavet ny model – og rektorerne

”Systemet virker komplekst og indeholder både mere politisk styring og dobbeltstyring”, lød kommentaren fra Rektorkollegiets formand Anders Bjarklev, da Folketingets politikere landede en bred aftale om et nyt bevillingssystem efter seks måneders forhandlinger bag lukkede døre.

Bjarklevs utilpashed ved aftalen skyldes, at det simple taxametersystem afløses af et kinesisk æskesystem i tre overordnede kasser: grundtilskud, aktivitetsbaseret tilskud og resultatbaseret tilskud. For Rektorkollegiet har modellen grundlæggende problemer. Dels indføres der dobbeltstyring i forhold til både beskæftigelse og de studerendes gennemførelsestid. Dels kommer der mere politisk styring. Og endelig er det problematisk at bruge resultater af spørgeskemaer som mål for kvalitet og bevillinger.

Sparepolitik fortsætter

Overordnet viser foreløbige analyser, at det er begrænset, hvor store midler der flyttes i praksis som følge af modellen, i hvert fald på kort sigt.

Modellen skal indføres fra 2019, men målepunkterne får først fuld virkning fra 2023, hvor belønninger på resultatkontrakter, kvalitetsmålinger på studentertilfredshed, gennemførelsestider og jobtaxameteret slår fuldt igennem (i en genfastsættelse af tilskud).

Rektorkollegiet er dog grundlæggende utilpasse ved modellen: Den nye model ikke giver mere kvalitet, men er blot en ny og kompleks måde at fordele penge på, som ikke ændrer ved, at uddannelserne fortsat er underfinansierede.

Modellen skal være ”udgiftsneutral”, dvs. at den ikke må koste Finansministeren penge. Men det betyder også, at eksisterende sparekravene fastholdes for uddannelserne: Det såkaldte omprioriteringsbidrag på 2 pct. fastholde, og de otte uni'er kan se frem til besparelser på ca. 3,3 mia. kr. 2016-2021. Hvis nogle af minister Pinds aftaleparter prøvede at få 2. pct.-sparekravet aflyst, som det er sket på sundhedsområdet, så mislykkedes det.

Ministerpuljer

Modellen opererer samtidig med opbygning af ministerpuljer, som opsamler

bøder når uni'er ikke lever op til resultatkravene. Og disse ikke-udbetalte penge skal angiveligt tilbageføres til sektoren efter politisk aftale mellem de politiske aftaleparter. Det har været et lokkemiddel, som (overraskende) har fået alle politiske partier til at hoppe med på aftalen.

FORSKERforums kilder i rektorkredsen mener, at selve bødemodellens logik er usund, fordi studier, som har problemer med kvaliteten, får sine betingelser forværret i stedet for at få midler til at forbedre sig! Og dels mener de, at det i bedste fald burde være institutioner selv – det angivelige selvstyre – som omfordelte, og ikke ministeren / politikkerne som får en pulje til deres strategiske prioriteringer.

Puljeopbygningen kan tilmed blive usund, fordi Finansministeriet kan spare ved at fraregne dette beløb – foreløbig skønnet til 200 mio. kr. – fra normalbevillingen ...

Svært at se kvaliteten i det nye bevillingssystem...

Anders Bjarklev

Underfinansiering og takst-størrelser

Takstrelationerne mellem hovedområder (tre niveauer) røres der tilsyneladende ikke ved, bortset fra at taksterne alle beskæres med 30 pct. for at betale det nye grundtilskud.

Det årelange spørgsmål om underfinansieringen er i en del år blevet kompenseret med en ekstrabevilling på 5.000 kr. pr. studerende til hum'/samf'-områderne. Rektorkollegiet anbefaler, at der laves en samlet løsning, så denne midlertidige løsning gøres til en permanent del af det nye system.

Underfinansieringen af uni-sektor er kendt stof for politikkerne, for det var konklusioner på ministeriets egne analyser, både McKinsey-rapporten (2009) og Deloittes omkostningsanalyse (2015).

Men dette problem omtales lakonisk i aftalens pkt. 24: **”Partierne er enige om, at der ikke ændres på takststrukturen for universitetsuddannelserne ved omlægningen til det nye bevillingssystem. Takstniveauerne tilpasses, så de afspejler indførelsen af et grundtilskud og resultattilskud”.**

I praksis bliver det det såkaldte Gersing-udvalg (Udvalget til bedre uni-uddannelser, april), som skal give forslag til håndtering af ”takst-indplaceringen”. I udvalget er de teknisk-naturvidenskabelige områder og Finansministeriet vel repræsenterede, så det bliver interessant, hvad de finder ud af.

Fremdriftsreformen strammes: 5 pct. på studietider

Den kontroversielle studiefremdriftsreform aflyses, men det sker i høj grad, fordi de nyeste færdiggørelsestal har vist positive tendenser. Den reform (med ”fremdriftspan”) afløses derfor af endnu strammere krav:

De bachelorstuderendes studietider må maksimalt overskrides med 3 måneder (N+3 mdr.) og fra 3 måneder og en dag forringes bevillingerne i takt med overskridelsens længde.

I aftalens punkt 30 fremstilles denne del af reformen af dramatiserende og positivt. Der er tale om gennemsnitlige studietider, **”således at hurtigere studietid for nogle studerende kan give mulighed for længere studietid for andre studerende. Det vil give de studerende mere ro, og det giver universiteterne en øget fleksibilitet i forhold til at tage hensyn til studerende med særlige behov eller plads til f.eks. at give ekstra udfordringer til særligt talentfulde studerende ...”**

Rektorkollegiet protesterer kun indirekte imod stramningen, men FORSKERforums kilder på uni'erne er meget nervøse over denne stramning: ”3 måneders overskridelse er meget stramme krav, som bliver svære at overholde. Og det harmonerer slet ikke med, at politikkerne ønsker, at de studerende skal have kvalificerende studiejobs, eller at ministeren vil indføre dannelse og pædagogikum. Modellen burde derfor ikke hedde 3 måneder, men nærmere 12 måneder”.

eret bevillingssystem

kan se frem til mere styring

Jobtaxameter tæller 5 pct.

Beskæftigelsesgrad på dimittender målt efter 12.-23 måned og målt på den arbejdsaktive befolkning – uanset faggrupper er en hidsig faktor. Hvis man underpræsterer på et år og en dag, straffes institutionen med en gradueret nedgang i bevillingen. Der kommer fokus på de svageste beskæftigelsesgrupper (hum' og samf'), som får særlig opmærksomhed i institutionernes interne prioriteringer, for hvis beskæftigelsen ligger under 25 pct. under det arbejdsaktive gennemsnit, mister man ethvert tilskud.

De jobtaxameter-bøder, som dermed indkasseres, skal ind i en ministerpulje, som skal udmøntes til "kvalitetsinitiativer" i sektoren. Hvad det nærmere dækker over, skal aftales mellem aftaleparterne – efter forslag fra ministeren, som forud har haft årlige statusmøder mellem ministeren og institutionerne.

Rektorkollegiet protesterer over modellen, for ny-uddannede akademikere ligger traditionelt over den genelle for den erhvervsaktive befolkning. Akademikere har "langsommere indtrængningshastighed", bl.a. fordi akademikere i høj grad er med til at forme deres egne job og pga. regionale erhvervsstrukturer, og fordi man er mere påvirkede af lavkonjukturer.

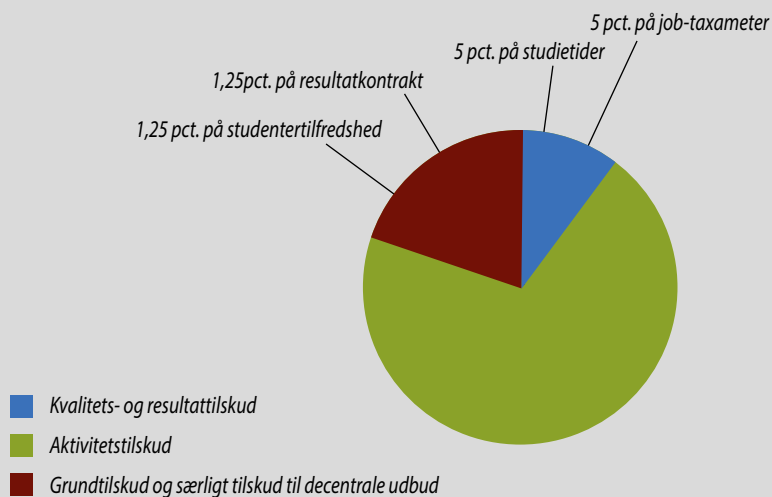
Derfor er jobtaxameteret uretfærdigt: "Det er faktorer, som uni'erne ikke har nogen indflydelse på", og derfor bør universiteternes dimittendbeskæftigelse kun måles på andre akademikeres eller også skal man først måle efter to år.

Resultatkontrakt-styring tæller 1,25 pct.

Hidtil har kontrakten mellem ministerium og uni'er heddet "udviklingskontrakt", men nu relateres den direkte til bevillinger, og kan derfor rettelig kaldes en resultatkontrakt. Og den kommer til at tælle i alt 1,25 pct. (5 pct. af grundtilskuddet). Det er aftalens pkt. 17:

"Vurderingen af opfyldelsen af de strategiske rammekontrakter skal være overordnet, og fastlægges i dialog med institutionerne. Hvis institutionen i høj grad opfylder kontrakten, videreføres de 5 pct. af grundtilskuddet uændret. Hvis institutionen i nogen grad opfylder kontrakten, videreføres halvdelen af de 5

Bevillingsmodel med fire måle-faktorer

pct., mens midlerne ikke videreføres hos den enkelte institution, hvis institutionen i mindre grad opfylder kontrakten".

Den direkte sammenknytning af resultatkontrakt og bevillinger kan på sigt medføre drastiske ændringer i relationerne mellem uni'er og minister, for resultatkontrakter bliver nye styringsinstrumenter. Rektorkollegiet protesterer dog kun generelt over dette som at det er "problematisk med mere politisk styring" af uni'erne. Det nuværende system er rammestyring, hvor uni'erne kan selvdisponere, men nu kan man styres på aktivitets-prioriteringer.

Kvalitetsmålet: Studentertilfredshed tæller 1,25 pct.

Regeringens mål med den nye model var, at den skulle tilgodese kvalitet, relevans og regionalitet.

Kvalitetselementet kommer til at tælle med 1,25 pct. i modellen, når den er indfaset. (Den indgår som 5 pct.s mål på de 20 pct.s grundtilskud).

At kvalitetselementet ikke tæller mere skyldes, at de økonomisk orienterede embedsmænd ikke har turdet åbne op for mere kvalitative mål om kvalitet i studier og studiemiljøer. Og Rektorkollegiet bemærker da også tørt: "Svært at se kvaliteten i det nye bevillingssystem..." (Overskrift på pressemeddelelse).

Kvalitetselementet har været embedsmændenes hovedpine i model-arbejdet, for de faldt hele tiden tilbage på økonomitænkning (kvalitet = jobrelevans), lød rygterne Rektorkollegiet er tilfredse med, at det ikke blev sådan, men er nu skeptiske overfor, hvordan den nye model bliver.

Rektorkollegiet: Bureaucrati og dobbeltstyring

Rektorkollegiet mener også, at modellen er bureaukratisk og udtryk for dobbeltstyring, idet nogle faktorer tæller flere steder:

Det er dobbeltstyring, når jobtaxameteret både tæller, når der skal gives resultat-tilskud, selv om beskæftigelsesgrad forud har været lagt til grund for grund for dimensionering og prækvalificering (akkreditering) af uddannelser. Hvis jobtaxameteret indføres, bør de andre dele fjernes. bliver et element i bevillingssystemet, bør man fjerne styring på samme parameter et af de andre steder.

"Et resultattilskud, som er afhængigt af den gennemførelstid, er et udtryk for dobbeltstyring, når der samtidigt er krav om forkortelser af den samlede gennemførelstid med 4,3 måneder i 2020", mener Rektorkollegiet.

jø

Gersings store kv

I den nye bevillingsmodel skal der uddeles penge efter 'kvalitet' og den skal måles på studenter-tilfredshed.

Det er et kontroversielt kvalitetsmål – og uddannelsesforskere er uenige om, hvordan der skal måles

Et ”opgør med det snævre fokus på kvantitet i det videregående uddannelsessystem.” Sådan bliver det nye bevillingssystem for videregående uddannelser beskrevet af Uddannelses- og Forskningsministeriet. Ved at gøre uddannelseskvaliteten til en del af bevillingsgrundlaget, vil minister Søren Pind give uni'erne incitamenter for at øge kvaliteten og ”styrke det ledelsesmæssige fokus på god undervisning”.

Incitamentet består konkret i, at 1,25

Rektor-protest: Studentertilfredshed ikke mål på 'kvalitet'

Det bliver det såkaldte GERSING-udvalg (Udvalget til bedre kvalitet i uddannelserne, april) som skal komme med forslag til model for tilfredshedsundersøgelsen, som skal være kvalitetsfaktor i ny bevillingsmodel (se forrige side).

Rektorkollegiet er skeptisk, for man risikerer ”tilfredshedsmålinger” snarere end måling af uddannelseskvalitet: ”Det er et principielt problem at bruge spørgeskemaer som mål for kvalitet og til tildeling af midler. Et krævende uddannelsesforløb får ikke nødvendigvis en god bedømmelse af de studerende, selvom de klarer sig rigtigt godt til eksamen efterfølgende. Vi er bange for at ende et sted, hvor midlerne til uddannelse er afhængigt af de studerendes tilfredshed snarere end uddannelsens egentlige kvalitet.”

Rektorkollegiet foreslår, at tilfredsheds-faktoren udgår af bevillingssystemet, og at kvalitet i stedet måles som en del af tjekket på ministeriets styringsredskab, resultatkontrakterne.

pct. af det samlede uddannelses-tilskud – ca. 165 mio. kroner – fra 2023 skal omfordes efter kvalitetsmåling. Og Pinds mål skal baseres på en spørgeskemaundersøgelse blandt studerende, nyuddannede og eventuelt undervisere. Det hedder videre, at ”kvalitetsmålingen vil tage afsæt i en forskningsbaseret ramme, som er empirisk velafprøvet.”

Men det bliver det såkaldte Gersing-udvalg – Udvalget til bedre Uni-uddannelser med dept.chef Agnete Gersing som formand – der skal definere måleparametrene.

Men hvad er kvalitet, og hvordan skal den måles?

Næppe fra Uddannelseszoom

Ministeriet har som nævnt allerede fastlagt, at kvalitetsmålingen skal ske ved en spørgeskemaundersøgelse blandt studerende og nyuddannede. En landsdækkende spørgeundersøgelse, der allerede er i funktion, er sammenligningsværktøjet Uddannelseszoom, hvor studerende på alle videregående uddannelser bedømmer og giver karakterer på en lang række parametre, eksempelvis undervisernes faglighed, evne til at formidle eller det sociale miljø på studiet.

FORSKERforum skrev i foråret om Uddannelseszoom, som flere kilder kritiserede for at være uegnet til at vurdere og især sammenligne uddannelseskvaliteten med, blandt andet fordi, studerende kan have mange forskellige måder at vurdere kvalitet på.

”Hvis vi laver undervisning, hvor man skal lave meget, får vi negativ respons. Hvis lærere underholder og laver det ene powerpoint-show efter det andet, får vi positive evalueringer,” som **KU-studieleder Henrik Søndergaard** sagde.

Men når modelpapiret skriver, at den kommende kvalitetsmåling skal tage afsæt i en forskningsbaseret ramme, ligger der en indikation af, at det ikke bliver Uddannelseszoom, der skal bruges, da det ikke regnes for forskningsbaseret.

USA-model: Studenter-engagement

En mere oplagt kandidat er den spørgekemaundersøgelse, som Kvalitetsudvalget i 2014 fik tilpasset og afprøvet på danske studerende. Undersøgelsen bygger på de amerikansk udviklede FSSE (Faculty Survey of Student Engagement) og NSSE (National Survey of Student Engagement). Fælles for disse to er, at de ser studenterengagement som udtryk for kvalitet i uddannelserne og forsøger at måle dette.

I Kvalitetsudvalgets dansk-tilpassede version skulle de studerende blandt andet svare, hvor tit de havde ”Stillet spørgsmål eller bidraget på andre måder til diskussioner i timerne” og en række tilsvarende spørgsmål. Et helt centralt spørgsmål, som Kvalitetsudvalget gik meget op i, handlede om tidsforbruget på studierne – også omtalt som studieintensitet.

Dansk tilpasset model: Studie-intensitet

Områdechef for uni-uddannelser **Jakob Rathlev fra Evalueringsinstituttet**, er med egne ord ”på studieintensitets-voggen”.

”Vi kan se, at studerende, der bruger meget tid på deres uddannelse, også har et højt læringsudbytte. Jeg vil så også mene, det er et delvist udtryk for, hvor godt det fungerer på den pågældende uddannelse ud fra den antagelse, at der hvor man er i stand til at få de studerende til at brænde for deres uddannelse og bruge mere tid, har man også et godt læringsmiljø,” siger han.

Rathlev peger også på, at studieintensiteten er noget, institutionerne selv kan arbejde med. Og derfor giver det mening, at bruge dette som incitament.

”Det er noget af det smukke ved det her – at det er noget, uddannelserne selv kan påvirke. Det har vi gode cases på, eksempelvis professionshøjskoler, der har arbejdet effektivt med studietidsmodeller og hjulpet de studerende til bedre 'self-management' og rammerne for deres studieindsats,” siger han.

Kvalitets-gåde

Opgørelser overvurderer arbejdstid

Men måling af studieintensiteten har også sine begrænsninger. Det mener **post.doc. Anna Bager-Elsborg**, fra AU-Center for Undervisning og Læring.

”Antallet af timer siger ikke noget om, hvad der foregår i undervisningen, og om den er pædagogisk kvalificeret. Det siger heller ikke noget om, hvad de studerende laver i deres forberedelsestid. Der er undersøgelser, blandt andet i Finland, der viser, at dem, der bruger mest tid, ofte har allersværest ved stoffet. Vi vil da gerne have folk til at studere fuld tid, men hvis de leder i øst og vest og i øvrigt ikke kommer nogen vegne, så er det da et rigtig dårligt kvalitetsmål,” siger hun.

Dertil kommer spørgsmålet om validiteten af de studerendes tidsangivelser.

”Vi kan se på studieundersøgelser på AU og KU, at folk rammer nogenlunde ens, og det får mig til at tænke, at det ikke er helt skævt. Men kigger du på, om den studerende bruger 33 eller 37 timer, tror jeg ikke det er særlig validt, for det kan være vanvittigt svært at huske, hvad du lavede i sidste uge. Rockwool-fonden har lavet målinger der viser, at folk i høj grad overvurderer hvor meget de arbejder,” siger Anna Bager-Elsborg.

Hun tilføjer, at der kan være mange interessante ting, man kan læse ud af studieintensitets-undersøgelser. Men både i forhold til timeforbrug og i forhold til spørgsmål om studieadfærden er det et problem, hvis man bruger det til at sammenligne uddannelser på tværs af landet. For forudsætningerne kan være helt forskellige.

”Det bliver kritisk, hvis det bliver brugt til benchmarking på tværs af kontekster, der overhovedet ikke kan sammenlignes. Hvis du har henholdsvis en uddannelse med høj STÅ-bevilling, hvor folk er kommet ind med et snit på 10,4, og en uddannelse i den anden ende af landet, med frit optag, er det så rimeligt at kigge på de tal som udtryk for, om uddannelseskvaliteten er lige høj?” spørger hun.

Antallet af timer siger ikke noget om, hvad der foregår i undervisningen, og om den er pædagogisk kvalificeret

Anna Bager-Elsborg

Variabel: Forskellig studenter-kvalitet

Rathlev fra Evalueringsinstituttet erkender, at der vil være visse ulige forudsætninger.

”Det er rigtigt, at der er stor forskel på studentergrundlaget. Uddannelser med høje adgangskvotienter får studerende, der på forhånd har stærke læringsstrategier. De er i forvejen god til at strukturere deres tid og sætte sig ind i stoffet. Og så er der uddannelser der optager rosset og får studerende, der ikke har stærke læringsstrategier fra starten af.”

Han fastholder dog, at studieintensitet er en målestok, der er mindre følsom for uddannelsens økonomiske forudsætninger, fordi man godt kan arbejde med motivation og studievaner, uden det behøver at koste noget.

”Hvis man vil bruge en form for kvalitetsmål omkring undervisning, så er det mit standpunkt, at det her med studieintensitet er det mindst ringe. Så hvis det ikke kan være anderledes – vi skal have noget at måle på – så er studieintensitet et stærkt mål. Det måler noget relevant, og det er noget, hvor uddannelsen kan påvirke det i positiv retning.”

Hvis han skulle forestille sig en model for en økonomisk belønning af høj studieintensitet, kunne det være ved inddeling af 3 intervaller: Under 30 timers studieaktivitet om ugen, 30-40 timers studieaktivitet og over 40 timers studieaktivitet. Uddannelser på det lave niveau skal man trækkes, og på det høje niveau skal de belønnes.

Straffer man så ikke uddannelser med dårligere studentergrundlag?

”Jo, nogle uddannelser vil have det lettere end andre, men det er nu engang de forhold, der er, og pointen er, at de godt kan gøre noget ved det,” siger Jakob Rathlev.

Model: Belønning af fremgang?

Anna Bager-Elsborg peger på et incitaments-princip, hvor man belønner uddannelser, der har rykket sig i positiv retning, i stedet for at kigge på deres indbyrdes niveau.

”Måske kunne man forestille sig en model, der belønner dem, der viser den største forandring? Dem, der viser, at de fra årgang til årgang lykkes med at engagere de studerende mere, få mere hensigtsmæssige studiestrategier. Benchmarkingen skal så kun ske i forhold til en selv, og belønningerne gives til dem, der rent faktisk investerer i pædagogisk opkvalificering eller bedre studiemiljø. Det ville være den politisk kloge måde at bruge en kvalitetsmåling – som incitament til at gøre noget ved sagerne og ikke kontrol og straf til dem, der i forvejen har det svært.”

Finsk inspiration: Studenter-feedback

Som alternativ til studieengagement-målingerne, som Kvalitetsudvalget har bragt på banen, peger hun på en studenter-feedback model (Helsinki), og som nu er taget i brug som nationalt kvalitetsmåleredskab for universitetsuddannelser.

Der kigger de blandt andet på studieadfærden, om de studerende trives med studierne, om de har dybdelæringsadfærd, om de er organiserede i deres studier. Så holder uddannelsen informationerne op mod sig selv efter nogle år og ser på, hvordan man har udviklet sig. Og hvis målingerne er bedre, så er der jo sket et kvalitetsløft, hvis man i øvrigt tror på det måleinstrument,” siger Anna Bager-Elsborg.

Den finske model, der har navnet 'HowULearn', er i øvrigt også i søgelyset for Uddannelses- og Forskningsministeriet, der for nyligt har haft embedsmænd i Helsinki netop for at studere den finske løsning.

lah

Finland skrottede 'tilfredsheds-

I Finland er studenter-feedback blevet en faktor for uddannelsesbevillingerne, men det første system blev skrottet efter få år. Og det flytter ikke mange penge, men sætter fokus på læringsindsats, mener ekspert

Det flytter ikke rundt på mange penge, men det skaber fokus på læringsindsatsen. Og det giver data, man kan bruge til at vurdere, hvor man kan sætte ind, og hvad der virker, for at skabe bedre læring.

Sådan sammenfatter **seniorforsker Anna Parpala** fra Helsinki Universitet den studenter-spørgeundersøgelse, som 3 procent af bevillingerne til de finske universitetsuddannelser baserer sig på.

Finland har nemlig trådt de første skridt på den vej, som den danske regering også ønsker at gå ad – at lade kvalitetsmålinger i form af studenter-feedback være en faktor for, hvordan bevillingerne skal fordeles mellem uddannelser.

Ekspert: Ikke straffe-instrument

I praksis har den bevillingsmæssige betydning af målingerne nærmest mest har symbolsk karakter.

”Ja, og det skal det også være. Det skal ikke være et straffe-instrument. Men selv om det er en symbolsk værdi, så har det øget debat og fokus – flere universiteter siger, at det har haft en betydning for, at de fokuserer mere på læringen set fra studenterperspektiv.”

Men at kvalitetsmåling af uddannelser er en svær størrelse, har de finske myndigheder og universiteter måttet konstatere allerede efter to år. Her besluttede man at skrotte det måleinstrument, man oprindeligt havde fået udviklet i dyre domme hos et tysk konsulentfirma og udskifte det med en model, udviklet på Helsinki Universitet af Anna Parpala og hendes kollega Sari Lindblom-Ylänne.

Studerendes vilje

At gøre studenter-feedback til grundlag for uddannelsesbevillinger blev besluttet tilbage i 2009, og det var faktisk de studerende – i form af den nationale studenterorganisation – som pressede på.

”På det tidspunkt havde vi allerede haft mange diskussioner på baggrund af Bologna-aftalen samt et nyt kvalitets-sikringsystem i 2003, og alle anerkendte,

Studenter-feedback skal ikke flytte rundt på en masse penge, men først og fremmest bruges som internt værktøj.

Anna Parpala

at dette ville øge fokus på at inddrage de studerendes oplevelser. Så der var faktisk ikke den store kontrovers om sagen,” fortæller Anna Parpala.

Det gav mere hovedbrud at finde ud af, hvilket måleinstrument, man skulle bruge. Det finske rektorkollegium gjorde meget ud af, at det skulle være en international anerkendt model, så man kunne sammenligne sig med andre universiteter. Og så blev der også lagt vægt på, at den skulle måle studentertilfredsheden. Derfor valgte man at hyre det tyske firma CHE Consult til at tilpasse en model, der allerede var blevet brugt i flere andre lande. De første pilotmålinger skete i 2013, og fra 2015 blev målingerne som planlagt gjort til grundlag for 3 procent af bevillingerne.

Væk fra tilfredshedsmåling

Det skulle dog hurtigt vise sig, at man havde satset på den forkerte hest. Målingerne kunne groft sagt ikke bruges til noget.

”Temaerne var for tilfældigt udvalgte, det handlede for meget om studenter-tilfredshed, det var for svært at fortolke, hvad svarene fortalte os noget om. Universiteterne havde tilgang til data, men de blev ikke brugt i særlig stor grad. Ministeriet beregnede naturligvis alle data på en måde, som jeg ærlig talt ikke har været i stand til at gennemskue. Men det fik alligevel ingen særlig betydning – universiteterne fik de beløb, de plejede,” fortæller Parpala.

Hun havde i mellemtiden selv været involveret i at udvikle et

studenter-feedback værktøj kaldet 'HowULearn' til internt brug på Helsinki Universitet, og da det blev klart, at CHE Consults måleværktøj var en fuser, valgte Uddannelsesministeriet at overtage og implementere HowULearn-modellen på alle universiteter.

”Vores primære budskab er, at studerendes måde at opfatte og forstå akademisk kvalitet er meget bundet op på deres egen læring. Spørgsmålene fokuserer ikke på studenter-tilfredshed, men spørger, hvordan de lærer, hvordan de studerer, hvad deres mål er, hvilke problemer de måtte have, hvor stor er deres arbejdsbelastning, hvordan har de det personligt. Vi har forsket meget grundigt i de primære elementer bag studenter-gennemførelsen, og alle de elementer er der blevet lagt vægt på i modellen,” fortæller hun.

Begrænsninger ved sammenligning

I modsætning til tilfredshedsundersøgelser, hvor studerende selv får lov at vurdere kvaliteten af forskellige elementer i uddannelsen – i Danmark kender vi det eksempelvis fra den nationale tilfredshedsmåling UddannelsesZoom - indsamler HowULearn oplysninger om de studerendes oplevelser af deres lærings-situation og de elementer, forskerne bag undersøgelsen har udpeget som centrale.

”Vores tilgang har været, at studenter-tilfredshedsmålinger ikke giver det rette billede. Der er stor variation blandt de studerende. Nogle har problemer med at se sammenhængen mellem enkeltdele i deres uddannelse, og hvis de tager et svært kursus, hvor underviseren forudsætter et højere vidensniveau, end de har, så vil de helt sikkert vurdere den akademiske kvalitet lavere end andre.”

Parpala tilføjer, at modellen i høj grad er forskningsbaseret og testet af i forskellige lande, blandt andet på AU i Danmark.

”Så vi har store datamængder, der viser, at modellen fungerer i forskellige kontekster, og det er meget vigtigt, når man skal lave sammenligninger.”

Men hun påpeger også, at modellen blev udviklet som internt udviklingsværktøj, og den har sine begrænsninger, netop når det handler om at sammenligne.

”Det er ikke velegnet til at sammenligne uddannelser inden for forskellige discipliner, for de har forskellige studerende og forskellige studieprocesser. Det er først og fremmest velegnet til at måle på udvikling og effekten af forandringer.”

Ekspert: Kvalitetsforbedrings-instrument

Den finske model ligger langt inde på radaren hos embedsmændene i det danske Uddannelses- og Forskningsministerium. Anna Parpala har selv været i dialog med dem, og der har været en delegation i Helsinki for at høre om modellen.

Men om HowULearn-modellen er løsningen på danskernes ønske om et værktøj, der måler kvaliteten, det vil Anna Parpala ikke skrive under på ubetinget.

”Jeg vil mere sige, det er et kvalitetsforbedrings-instrument. Mere end det er et kvalitetsmålings-redskab. Det handler ikke så meget om, hvad det måler, men om hvordan dets målinger bruges til at forbedre kvaliteten. Vi ved, at dataindsamlingen er blevet brugt nogle steder som baggrund for at ændre studieordningerne og øge studentertrivlsen. Og den måde at bruge målingerne på er meget vigtigere end at bruge dem til at sammenligne sig med andre uddannelser.”

Generelt advarer hun imod en for kvantitativ tilgang til feedback-målinger.

”Jeg kan godt forstå, at man på ministerielt niveau har behov for at trække de kvantitative aspekter ud af det her. Og så er det let at se på gennemsnittene i forhold til hinanden. Men de fortæller os ikke noget om variationen blandt de studerende, og det fortæller ikke, hvad afdelingen har gjort for at forbedre kvaliteten,” siger Anna Parpala.

lah

Dansk studietids-måling er vildskud

Den form for kvalitetsmåling af uddannelser, som der i Danmark er blevet vist mest interesse, og som angiveligt vil komme til at indgå som element en bevillingsmodel for uddannelser, handler om måling af studenterengagement. Studieengagement måler man blandt andet ud fra, hvor lang tid, studerende bruger på deres studie.

Men her er danskerne helt på vildskud, mener den finske ekspert Anna Parpala.

Eksperten oplever, at efter at danske undersøgelser viste, at mange danske studerende kun studerer 25-30 timer om ugen har embedsmænd haft fokus på at øge disse studietider. Ved delegationsrejse i Finland oplevede Parpala, at de fokuserede alt for meget på at ville måle studerendes brug af tid.

”Jeg sagde med det samme, at det er en helt forkert vej...”

Gode studerende kan organisere deres studier

”Vores forskning viser, at de mest effektive studerende er dem, der er gode til at organisere deres egne studier. Det kan være, de har familie eller arbejde,

og de bruger ikke så lang tid på at studere, men de er meget effektive. Det er dem, der gennemfører studierne hurtigst, og de får også de bedste karakterer,” fortæller Anna Parpala.

Når nogle studerende bruger dag og nat på at hænge ud på instituttet eller siddende med bøger slået op foran sig, behøver det på ingen måde være udtryk for kvalitet.

”Der er studerende, der er meget involverede, engagerede og motiverede, men de mangler den her evne til at organisere deres tid. De bruger en masse tid, men de består måske ikke engang kurset. Som studerende kan du sagtens bruge en masse tid alene på at finde ud af, hvad du overhovedet skal lave. Så antallet af timer, du bruger på universitetet, fortæller ikke noget om effektiviteten og kvaliteten af studiet.”

Hun understreger, at det er et spørgsmål, hun og hendes kolleger har forsket ganske meget i.

”Vi kan se – og det går igen i alle disciplinerne – at de her ’time-and-effort management skills’ er en meget vigtig faktor for studiekvaliteten,” siger Anna Parpala.

Pinds filosofikum – mellem d

SKEPSIS. Ministeren nedsætter idéudvalg for at fremme sin filosofikum-dannelse på uni-uddannelser. Hvorfor og hvordan, spørger u

Uni-sektoren venter med spænding på uni-minister Søren Pinds nye finansieringsmodel på uni-området. Uni'erne frygter, at Finansministeriet vil bruge den til at styre universiteterne og stille de studerende overfor strammere studierammer i en nye studiefremdrifts-model. Alligevel syntes Pind, at det var tiden til at relancere sine idéer om dannelse og filosofikum. Han gjorde det i dagspressen og var i DR's DEADLINE.

Og det er ikke småting, uddannelses- og forskningsminister Søren Pind gerne vil forløse med et nyt, fælles filosofikum for de studerende. Det skal fremme ”erkendelse og kritisk tænkning”, det skal understøtte ”respekt, åbenhed og medansvar for fællesskabet”. Etik skal være grundstenen, og ”flid, fordybelse og kritisk sans skal opdyrkes”.

Og så må de studerende for øvrigt også gerne lære at skrive ordentligt, lød det i målbeskrivelsen.

Maja Horst: Kæmpeslagsmål?

Men hvordan får man sådan noget indpasset som udfordring eller krav til travle studerende, som helst skal passe studiejob og alligevel overholde studietider for ikke at blive straffet på su'en?

Det spørgsmål – og ministerens målbeskrivelse – bliver de centrale spørgsmål for den inspirationsgruppe, som ministeren giver den nye ’inspirationsgruppe’, der skal komme med input til, hvordan et nyt filosofikum kan tilrettelægges. Gruppen blev nedsat i midten af november med AU's prorektor Berit Eika som formand.

Men at lave en praktisk gangbar løsning på ministerens visioner, kan blive lidt af en udfordring, forudser **instituttleder Maja Horst** fra Institut for Medier, Erkendelse og Formidling på KU.

”Hvis det her skal opfattes som et nyt fag, alle studerende skal have, bliver det et kæmpe slagsmål. For så skal der jo tages ECTS-point fra uddannelserne. Medmindre selvfølgelig ministeren har tænkt, at faget skal lægges oven i de ECTS-point, man har nu. Og det tror jeg ikke,” siger hun.

Maja Horst roser dog Pinds

grundlæggende ambition – også selv om det kan virke som en stor mundfuld.

”Jeg synes, ministeren har en legitim ret til at sige, at vi skal gøre noget mere ud af det her. Der er masser af elementer i kommissoriet, der er fornuftigt at tænke over i forhold til ’fagets videnskabsteori’. Sådan noget som tværfaglighed, teknologi og etik – har vi det rigtige indhold af det,” siger hun.

Skal opleves som relevant for de studerende

Det obligatoriske kursus i ’fagets videnskabsteori’ er faktisk resultatet af, at man i starten af nullerne ønskede at genindføre det filosofikum, der blev afskaffet i 1971. Da FORSKERforum i foråret interviewede en række studieledere om, hvordan de ser på indførelsen af et filosofikum, blev den fælles reaktion da også udtrykt meget godt af **Dorthe Kronborg** fra de matematiske business-uddannelser på CBS: ”Det er da helt fint, det findes bare i forvejen.”

Forskellen er bare, at ’fagets videnskabsteori’ er tilpasset hver enkelt uddannelse. Søren Pind ønsker et fælles ”dannelsesforløb”, hvor studerende på alle uddannelser får samme pensum – i oplægget nævnes eksempelvis Grundtvig, Kierkegaard og Niels Bohr.

Men også her mener Maja Horst, at ministeren gør tingene svært for sig selv.

”Det er nødt til at lægge sig tæt op ad faget, ellers er problemet tit, at de studerende oplever det som irrelevant for dem. Man er nødt til at undervise i det konkret i forhold til den faglighed, de studerende er ved at få. Så hvis ministeren ønsker et filosofikum med et helt generelt indhold, så tror jeg, man smider barnet ud med badevandet.”

Skal uni’ rette op på mangler fra gymnasiet?

Inspirationsgruppen, ministeren har udpeget, bliver stillet nogle konkrete opgaver. En af dem er at overveje: ”Hvordan styrkes de studerendes skriftlighed, sproglighed og studiekompetence?” – altså endnu en række kompetencer, som skal dækkes ind af et filosofikum.

Eksemplet illustrerer en generel problemstilling, nemlig at mange af de

dannelsesmæssige kompetencer, Søren Pind efterspørger, er så grundlæggende, at det er for sent at bygge ovenpå i en videregående uddannelse. Det hører til i folkeskolen og gymnasiet.

”Hvis man ikke har lært sproglighed i gymnasiet, hvordan forestiller man sig så, vi skal rette op på det? Og hvis humstuderende skal vide noget om teknologi, og det synes jeg, de skal, så må de have lært noget mere, inden de kommer til os. Der er bestemt noget at hente i forhold til det tværvidenskabelige, men jeg synes, det var mere naturligt, at det fælles pensum lå i ungdomsuddannelserne frem for hos os. Det er bekymrende, at man kan komme igennem gymnasiet med så få sproglige eller naturvidenskabelige kompetencer, som man kan i dag,” siger Maja Horst, som dog tilføjer, at hun ikke har den opfattelse, at det sproglige generelt er ringere end før i tiden.

... og fra folkeskolen?

Søren Pind har tidligere – i en artikel i Altinget denne sommer – opstillet seks punkter, som han mener, et moderne filosofikum skal være fundament for: den kritiske sans; at finde sit indre kompas; respekt og medansvar; tværfagligt samarbejde og kendskab til videnskabelige metoder; fordybelse og flid; etik.

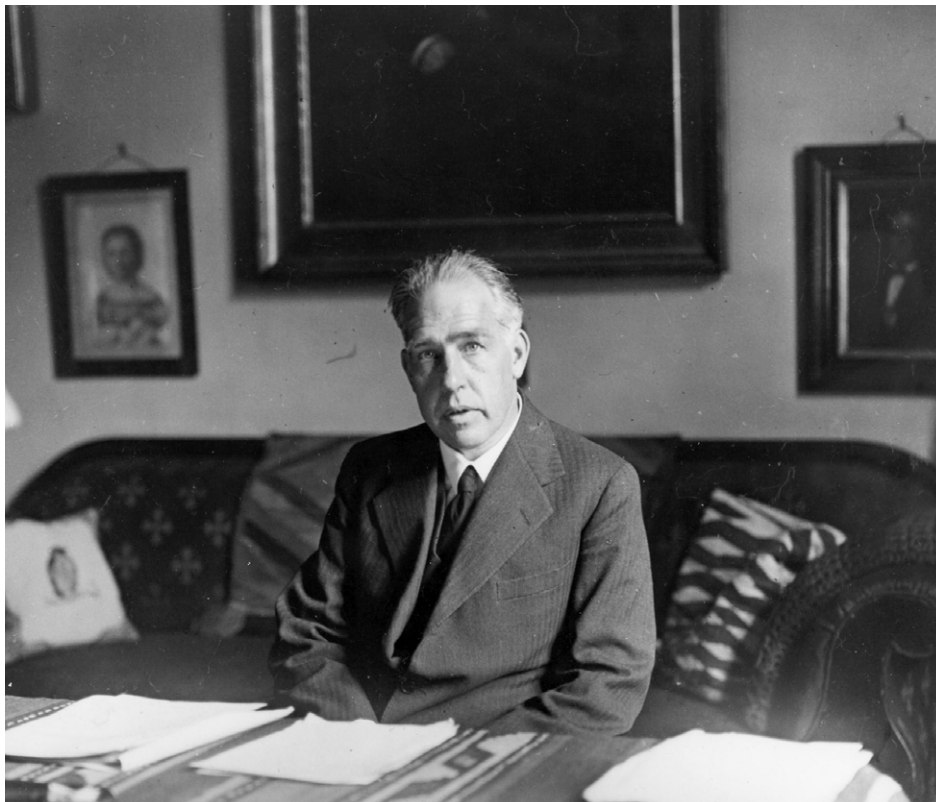
”Jeg synes, de her seks punkter er noget, ministeren må diskutere med sin kollega i Undervisningsministeriet, for det er et fælles ansvar for hele uddannelsesforløbet. Og det ligger jo også tungt ned over den professionsetik, der ligger i at være lærer i folkeskolen og også gymnasiet,” siger Maja Horst.

Ødelægger Pind det for sig selv, når han vil presse alle de elementer ind i et kursus, der i forvejen skal presses ind i tætpackede uddannelser?

”Jeg synes, det er dejligt at have en minister med visioner. Specielt med visioner, vi alle kan købe som noget, der er vigtigt. Og jeg synes, det er ret forfriskende, at vi taler om den slags ting og ikke fortæber os i en teknisk snak om, hvad studerende skal lære på universitetet. Jeg er bare ikke sikker på, at han i

Drøm og virkelighed

uddannelsesforskere

Niels Bohr skal sammen med Grundtvig og Kierkegaard være grundlæggende pensum i et filosofikum, lyder det i ministeriets oplæg. Spørgsmålet er, om et fælles kursus kan virke relevant for samtlige uddannelser.

den her sammenhæng har fat i den rigtige løsning,” siger Maja Horst.

Ane Qvortrup: Ikke bare på et kursus

Lektor Ane Qvortrup fra SDU-uddannelsesvidenskab er også skeptisk overfor idéen om dannelse i kursusform. I hendes øjne skal dannelsesaspektet være til stede i alle fag.

”Dannelse er det, der gennemsyrrer vores arbejde i forskningsbaserede uddannelser. Det er ikke noget, man kan lære ved at læse Grundtvig, Kierkegaard og Niels Bohr. Jeg vil meget gerne fokusere på, hvordan vi udvikler kritisk tænkende studerende i vores uddannelsers fag. Her bliver det hele klappet af i et kursus, hvor vi så bliver klogere på demokratiet, filosofien, etikken, teknologien og naturen. Den idé har jeg ikke meget til overs for,” siger Ane Qvortrup.

Hun nævner som eksempel, hvordan skriftlighed er noget, man er nødt til at arbejde med i de specifikke fag, fordi

skriftlighed i for eksempel naturvidenskab ikke er det samme, som det er i litteraturstudier.

Hvordan kan man fra centralt hold arbejde på at få mere dannelse i hvert enkelt fag?

”Ministeren fremhæver selv det med selvevaluering og peer-strukturer, hvor de studerende giver hinanden feedback. Det er et meget konkret element, hvor man kunne sige: det skal der afsættes timer til i alle fag på hvert semester. Vi har alt for lidt fokus på selvevaluering og også på mundtlighed og skriftlighed. De elementer kunne man godt lægge ind i fagene generelt,” siger Ane Qvortrup.

Dannelse handler ikke om arbejdsmarked

I opgavebeskrivelsen for inspirationsgruppen hedder det: ”Fremtidens arbejdsmarked stiller krav om omstillingsparate medarbejdere, der evner selvstændigt at lære gennem hele livet. Der bliver brug for både faglighed og tværfaglighed.”

Den indledning er Ane Qvortrup heller ikke vild med.

”Jeg synes, det er en underlig sammenhæng at tale om omstillingsparate medarbejdere, hvilket et filosofikum skal understøtte. For mig er kritisk tænkning ikke første skridt mod innovative studenter, men det er måske et aspekt i forhold til at få en dialog om innovationsbegrebet. Så jeg kan ikke lide koblingen mellem dannelsen og det arbejdsmarkedsorienterede.”

Som Maja Horst roser hun dog ministeren for at sætte fokus på dannelse.

”Jeg synes, det er ambitiøst og fornuftigt at begynde at arbejde med, hvordan vi kan understøtte etik, fordybelse, medansvar og så videre. Måske er det heller ikke dumt, at der kører noget sideløbende med fagene, men jeg er meget skeptisk overfor, at det er noget, der skal klares på et enkeltstående kursus med 10 ECTS-point.”

lah

Pinds inspirationsgruppe

Inspirationsgruppen, der skal komme med forslag til et nyt filosofikum, er en broget flok. De skal komme med idéer til, hvordan man kan sammensætte et kursus/filosofikum i praksis på uni-studier, dels til indholdet, dels den praktiske afvikling m.m.

Formand, **prorektor Berit Eika**, Aarhus Universitet

Professor emeritus Per Øhrgaard, Copenhagen Business School

Professor emeritus Nils Overgaard Andersen, Københavns Universitet

Rektor Hanne Leth, Roskilde Universitet og formand for Rektorkollegiets Udvalg for Uddannelsespolitik

Direktør Rane Willerslev, Nationalmuseet

Professionshøjskole-rektor Stefan Hermann, Metropol

Dekan Philip Binning, Danmarks Tekniske Universitet

Gruppen skal afslutte sit arbejde inden sommeren 2018.

BØRSENS fake news om

Tilbagetrukket CBS-rapport blev anført som autoritativ videnskabelig kilde. Men både forfatteren og debatredaktøren afviser, at de

FAKE-NEWS-TJEK

Spredt BØRSEN ikke fake news, når BØRSEN trykker kronik, som henviser til og kalder en CBS-landbrugsrapport for et godkendt 'videnskabeligt case study' – selv om rapporten er trukket tilbage?

Sådan lød spørgsmålet til BØRSENS debatredaktør, efter at BØRSEN havde bragt en kronik med reference til den kontroversielle landbrugsrapport, som CBS trak tilbage i 28. marts, fordi den gjorde sig skyldig i brud på "ansvarlig forskningspraksis". CBS ville altså ikke lægge logo til, og lektor Troels Troelsen tog sin afsked ad bagdøren.

Alligevel kaldes den i BØRSEN-kronikken for et "videnskabeligt case-study", udgivet af CBS.

Debatredaktøren forsvarer ikke trykningen af kronikkens påstande ved at beklage, at han var uvidende om tilbage-trækningen.

Han vil slet ikke anerkende, at der er tale om fake news. Og det mener kronikøren heller ikke, viser det sig, da FORSKERforum forfølger sagen.

Debatredaktøren:

"Ikke klart om rapporten var forkert..."

Spredt BØRSEN ikke fake news, når...?

Det kontante spørgsmål svarer BØRSENS debatredaktør ikke på i mail til FORSKERforum:

"Kronikøren fremlægger i kronikken helt åbent sine kilder, så offentligheden og forskerne kan gå i rette med kronikkens indhold og dokumentation. Vi lægger vægt på at bringe svar på og kritik af debatindlæg og kronikker, men vi har endnu ikke modtaget nogle som svar på kronikken", svarer **cand.polit. og debatredaktør Thomas Bernt Henriksen**.

Og så forklarer han om sine motiver til at trykke kronikken: "Afvejningen var to i forhold til de presseetiske regler: Nemlig på den ene side ikke at hindre offentliggørelse af informationer af væsentlig betydning for offentligheden over for

hensynet til, at pressen skal bringe korrekte informationer. Det er i dag ikke klart, om rapportens konklusioner er forkerte eller rigtige i forhold til landbrugets rammevilkår, og derfor er det og var det vores opfattelse, at det er i orden, at delrapportens konklusioner omtales, fordi indholdet kan have offentlighedens interesse i lyset af den omfattende debat sidste år."

Kronik: 'Det første videnskabelige case study...'

Sådan stod der i kronikken i BØRSEN, under mellemrubrikken 'Videnskabeligt case study':

"I efteråret 2016 udkom rapporten 'Dansk Landbrugs Rammevilkår og Konkurrenceevne' fra CBS. CBS-rapporten er det første videnskabelige case study, hvor der tages udgangspunkt i at beskrive virkeligheden for tab og konkurrenceevne ud fra 57 landbrug i Danmark og vore nabolande.

I rapporten dokumenteres det, at danske afgifter, kvælstofkvoter og restriktioner for husdyrhold de sidste 15 år i forhold til vore naboer har betydet et årligt tab pr. fuldtidslandbrug på 678.000 kr., svarende til et akkumuleret tab på 10 mio. pr. heltidslandbrug"

Fakta-problemet var imidlertid, at den omtalte rapport var den berømte CBS-rapportering, som CBS trak tilbage som

"uansvarlig forskningspraksis", efter at det var kommet frem i pressen, at rapporten ikke fortalte, at den var finansieret af den rabiante landbrugslobby Bæredygtigt Landbrug, at en ghostforfatter fra lobbyen havde deltaget i projektet, og at den eksterne selektivt havde udvalgt case-gårde m.m. (SE FORSKERforum maj).

Alligevel blev rapporten omtalt autoritativt som et CBS-godkendt produkt.

Eks-hofdame for dronningen

Kronikken var skrevet af **godsejer og grevinde Jytte Krag-Juel-Vind-Frijs**, eks-borgmester (V) i Højreby Kommune. Og såmænd også eks-hofdame for dronningen.

At teksten fremgik generelt, at hendes agenda ikke ligger langt fra den rabiante landbrugslobby i Bæredygtigt Landbrug fra Sydsjælland. Hun skød med spredhagl mod miljøkrav, lovgivning og mod forskere, som ikke er imod landbruget: **"Hvorfor kan politikere, landbrug og forskere ikke arbejde sammen om at sikre både et bæredygtigt miljø og landbruget?"**

Da FORSKERforum spørger hende, om hun ikke spreder fake-news, når hun bruger CBS-rapporten, selv om den er trukket tilbage, vil hun ikke anerkende, at rapporten er trukket tilbage.

Hun udlægger forløbet sådan, at CBS' Praksisudvalg gennemgik rapporten. Hun citerer udvalget for at konstatere, at rapporten **"utvivlsomt udgør et videnskabeligt produkt"**. Og udvalget fandt ikke **"grundlag for at konkludere, at der i rapporten skulle være udeladt relevante kildehenvisninger"**.

Og så siger hun, at forfatteren til rapporten er jo ikke dømt for videnskabelig uredelighed: **"Manglende angivelse af Torben Vagn Rasmussen som medforfatter har ikke gjort forfatteren skyldig i videnskabelig uredelighed"**, men kun **"i brud på ansvarlig forskningspraksis"**, fordi man undlod at angive bevillingsgiverens identitet

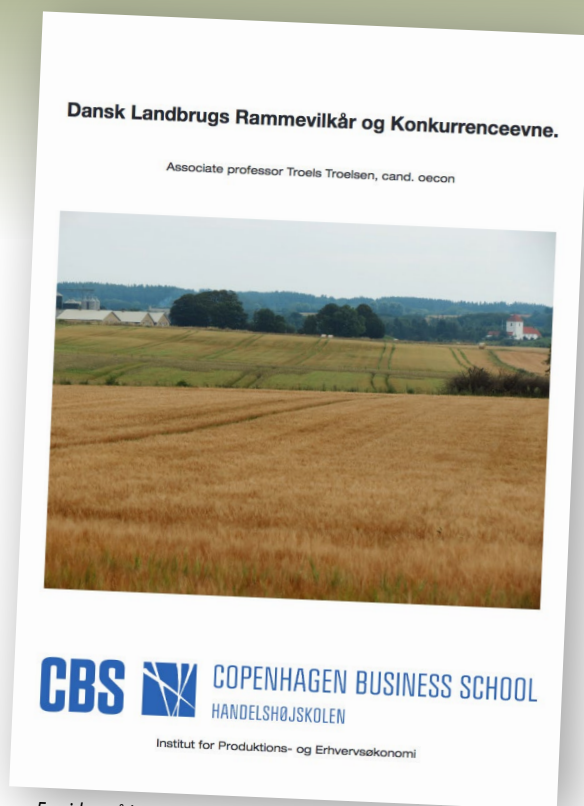

Det er i dag ikke klart, om rapportens konklusioner er forkerte eller rigtige i forhold til landbrugets rammevilkår.

Thomas Bernt Henriksen, debatredaktør på BØRSEN

landbrugsrapport

spredte fake-news. Og CBS-ledelsen vil ikke protestere.

Forsiden på landbrugsrapporten fra august 2016, som CBS-ledelsen omdøbte til foreløbig, da der blev ballade. Senere blev den trukket helt tilbage, men det vil CBS's forskningsdekan nu ikke stå ved.

(Bæredygtigt Landbrug) i rapporten.

Kronikøren vil altså ikke forholde sig til, at rapporten faktisk er trukket tilbage, og at CBS altså ikke vil have sit navn og logo forbundet med den.

Blev rapporten slet ikke trukket tilbage?

FORSKERforums FAKE-NEWS TJEK spurgte så CBS-forskningsdekan Peter Møllgaard: *Er det ikke misbrug af CBS' navn og logo, og er det ikke spredning af fake-news?*

CBS' Praksisudvalg sagde, at rapporten utvivlsomt udgør et videnskabeligt produkt.
Jytte Krag-Juel-Vind-Frijs

Men dekanen vil ikke holde fast i, at ledelsen trak rapporten tilbage, og at der ikke kom en endelig slutrapport med CBS' logo på. Dekanen forklarer overraskende, at rapporten ikke blev trukket tilbage, den blev bare "lukket ned":

"Troels Troelsens projekt om landbruget blev lukket ned på grund af kritik fra et medlem af styregruppen bag. Rapporten blev altså aldrig udgivet i en endelig form. Siden udtrykte CBS' Praksisudvalg alvorlig kritik af Troels Troelsens foreløbige rapport", forklarer dekanen pr. mail.

CBS vil ikke protestere mod brugen af CBS' navn i forbindelse med rapporten:

"Vi er opmærksomme på, at der er individer, der fortsat gerne vil anvende data fra det uafsluttede projekt. Vi kan ikke forhindre folk i at omtale den ufærdige rapport eller at nævne Troels Troelsens tidligere ansættelsesforhold ved CBS, selvom vi er kede af at blive nævnt i denne sammenhæng".

Dekanen svarer ikke på, om BØRSEN lavede fake-news ...

Bæredygtigt Landbrug: Rapporten blev jo frikendt ...

CBS' ledelse trak landbrugsrapporten tilbage i foråret. CBS' Praksisudvalget vurderede så dens uredelighedsaspekter, men ikke rapportens forskningskvalitet i april.

Og det udnyttede den rabiate landbrugslobby Bæredygtigt Landbrug (BL) – som havde finansieret rapporten – straks til at konkludere, at rapportens data og kvalitet generelt er god nok og altså har gyldighed: **"Praksisudvalgets afgørelse betyder, at Landbrugsrapportens konklusioner står ved magt, fordi der ikke er tale om uredelighed. Der er ikke manipuleret med data, og alle relevante kildehenvisninger er givet"**.

Bæredygtigt Landbrugs frikendelse stiller imidlertid spørgsmålet til Praksisudvalget, om deres afgørelse betyder, at rapportens indhold er o.k. og står ved magt?

"Praksisudvalget tager ikke stilling til forskningskvaliteten i Landbrugsrapporten. Udvalget kan og skal ALDRIG tage stilling til, om den pågældende forskning er 'korrekt' eller 'forkert', eller om den anvendte metode er rigtig eller ej. Hvis fagfolk på området mener, at metode eller data er forkerte, må de føre videnskabeligt bevis for det", forklarede **CBS-juraprofessor Søren Friis Hansen**, som var formand for Praksisudvalgets undersøgelsesudvalg

"CBS' ledelse besluttede, at rapporten blev trukket tilbage, og ledelsen afgør, om rapporten udgives i CBS' navn. Men som jeg er orienteret, har Troels Troelsen ret til at udgive rapporten i eget navn. Men det er jo så en anden sag".

jø

Venstre-ordførere svinede forskere

Det indvarsler et beskidt efterspil om Landbrugspakkens forurening, hvor landbrugslobby vil benægte data og mistænkeliggøre forskere. Og hvor ministeren vil forhale offentliggørelse af miljødata

“Det undrer mig meget, at såkaldte forskere lækker tal, som endnu ikke er færdigbehandlet. Og det undrer mig meget, at de såkaldte forskere på baggrund af foreløbige tal drager nogle meget bastante konklusioner,” sagde Venstres miljøordfører Erling Bonnesen 9. november, efter at ALTIN-GET fremkom med ’lækkede miljøtal’, som de havde fået forskere til at kommentere.

At tallene blev kaldt ’lækkede’ brugte miljø-ordføreren til at stemple tallene som ’foreløbige’. Og til at sende en sviner efter de to forskere, KU-**lektor Jens Borum** og

SDU-**lektor Mogens Flindt**, som turde kommentere tallene. Men tallene var slet ikke lækkede, for FORSKERforum havde aktindsigt i dem fra Miljøstyrelsen og kunne offentliggøre alarmerende del-data for udvalgte fjorde og havområder i går.

Venstres ordfører mistænkeliggjorde forskerne ved at henvise til en orientering fra Miljøstyrelsen, der pludselig meldte den glade nyhed ud, at der er sket en ’bedring i vandmiljøet’. Det skete med henvisning til mere ålegræs i Limfjorden.

Men dette var et skønmaleri og spin fra Miljøministeriet, for FORSKERforum

“

Det undrer mig meget, at såkaldte forskere lækker tal, som endnu ikke er færdigbehandlet. Og det undrer mig meget, at de såkaldte forskere på baggrund af foreløbige tal drager nogle meget bastante konklusioner

Ordfører Erling Bonnesen (V)

afslørede, at forureningen på et år er fordoblet nogle steder i Limfjorden (Skive) målt på klorofyl-koncentrationen (og landstal viser, at klorofyltallet er steget fra 2,0 til 2,58 de seneste tre år).

Beskidt efterspil venter

V-ordføreren sviner mod forskerne indvarsler et beskidt efterspil på Landbrugspakken, hvor forskning og politik kommer til at støde sammen. Første fase er i gang, og den handler om, at regeringen og landbrugslobbyen vil afdramatisere alarmerende miljødata som noget, der er misvisende eller slet ikke har forbindelse med Landbrugspakken.

Men afsløringen af de alarmerende klorofyl-tal er aktuelt ikke godt nyt for miljøminister **Esben Lunde Larsen**, for de kan forstyrre hans aktuelle forhandlinger med Dansk Folkeparti og Socialdemokratiet om en ’målrettet miljøregulering’. Disse parter har da også lugtet problemer og krævet en redegørelse om klorofyltallene.

Den målrettede regulering er landbrugsgets betaling for den gunstige Landbrugspakke. Lobbyen i Landbrug & Fødevarer har for længst igangsat kampagne for at undvige reguleringen, som betyder,

Miljøforskning i konfliktzone

Miljø-forskere i klemme mellem faglighed og politik

Nogle forskningsområder er mere kontroversielle end andre, fx økonomiske spørgsmål eller indvandring. Her kan forskere komme ud i dilemmaer om, hvordan de skal vinkle deres forskning, fordi den forudsigtligt vil støde mod magtfulde interesser eller politiske ideologier. Men den største kampplads mellem forskningsdata og -fakta foregår utvivlsomt i disse år på miljøområdet, fordi det er et stort samfundspolitisk spørgsmål.

Overordnet er der striden om den globale opvarmning: Er den menneskeskabt, og kan mennesket dermed også gøre noget imod den? I det spørgsmål er 97 pct. af miljøforskerne enige, men alligevel har miljøskeptikerne offentlige stemmer.

På det nationale plan har nogle af de senere års politiske konflikter handlet om miljøet med ministre som Eva Kjer Hansen og Esben Lunde i fokus: Landbrugspakken, Gyllegate, hav-fiskedamme, ophævelse af byggefredningszoner, Amager Fælled-fredning...

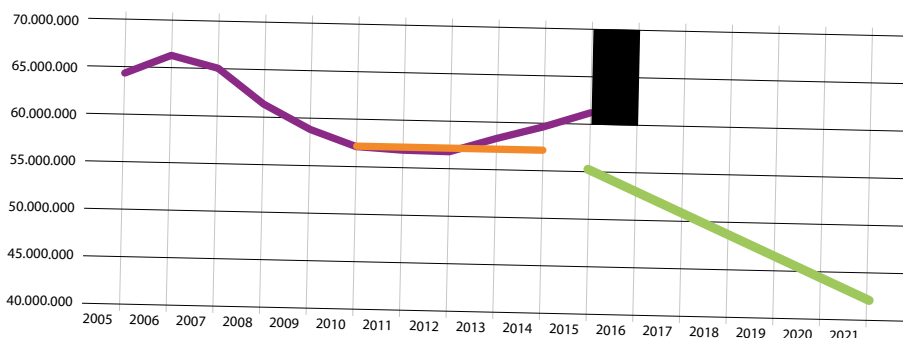
I nogle af disse sager kommer forskere under krydspres mellem faglighed og politisk-økonomiske interesser. Og AU's ’sektorforskere’ med myndighedsudredning er det bedste eksempel på forskere i ufrivillig klemme.

Hvor meget politik der er i deres fagområde, viser sig måske bedst ved, at miljøminister Esben Lunde har varslet udlicitering af miljø-data, så AU-DCE risikerer at miste opgaven...

GRAFIK

- 1) Kvælstofudledning korrigeret for ekstra regnvej 2005-15 (Afstørningsnormaliserede data, korrigeret for årsafstrømning)
- 2) Landbrugspakkens gennemsnitsnorm 2010-14
- 3) EU's målnorm

MØRKELAGTE DATA. Minister Esben Lunde har udsat offentliggørelse af NOVANA-rapporterne for 2016 – se det mørkelagte felt. 2016-data var ellers ventet med spænding, for de er første indikation på, hvor meget ekstra forurening Landbrugspakken har medført.

Seneste måle-år, 2015, skete der en stigning, men 2015 var året før Landbrugspakken. Den gav først bønder lov til at sprede mere kvælstof på markerne fra februar 2016.

2016-data er interessante i sammenligning med de to andre grafer, nemlig 2) Landbrugspakkens måltal (56.700 tons) og 3) EU-direktivets målnorm (42.000 tons i 2021).

(KILDE: N-data til NOVANA 2015-RAPPORT (AU-DCE jan. 2017).
Lov om Landbrugspakken (dec. 2015). EU's vandområde-planer 2015-21).

at jordområder nær sårbare vandområder skal pålægges særlige miljørestriktioner og dermed kan give bønder et økonomisk tab. Og det (interne) opgør i landbruget vil lobbyen undvige eller have staten til at kompensere for.

Også strid mellem forskere

Men også miljøforskningen kan se frem til intern strid om tolkning af 2016's miljødata. Mens nogle altså mener, at de stigende klorofyl-tal kan kobles til Landbrugspakkens merudledning af kvælstof, så afvises dette af **AU-professor Jørgen E. Olesen:**

”Det voksende klorofyl-indhold er ikke en konsekvens af landbrugets øgede gødskning i 2016 efter Landbrugspakken. Den øgede udledning på land som følge af Landbrugspakken kan ikke have nået ud i fjorde eller havmiljø allerede samme år. Der må altså være andre faktorer i spil, måske ekstra nedbør, eller hvad ved jeg? De mulige konsekvenser af Landbrugspakken vil sandsynligvis først vise sig rent i 2018”, mener han, der gør opmærksom på, at han ikke er vandmiljø-ekspert, men ekspert i landbrugsjord, natur og klima.

jø

Mørkelagt: XX.XXX tons N-udledning

Miljøstyrelsen har pålagt AUs vandmiljøforskere at udsætte offentliggørelse af NOVANA 2016-tal i fire til seks måneder.

Hvorfor er det kvælstoftal så kontroversielt?

”Det tal på ’de afstrørningsnormaliserede data, korrigeret for årsafstrømning’, som FORSKERforum eftersøger, og som AU-DCE nu deltager i mørkelægning af, er vigtige og centrale. Det er nemlig de første data, som landbrugspakken kan måles på. De er indikation på graden af ekstra forurening, som fulgte af landbrugets ekstra kvælstofudledning i 2016. Og viser de, at Landbrugspakken forringede havmiljøet, er det i strid med EU’s vandrammedirektiv. Det kan påføre Danmark en sag for EU og store miljøbøder”, forklarer miljøkonsulent Thyge Nygaard fra Danmarks Naturfredningsforening.

I januar 2017 offentliggjorde FORSKERforum tallet 61.500 tons N-udledning for 2015. Det skete, efter at miljøminister Esben Lunde Larsen havde forsinket offentliggørelsen af NOVANA-2015 rapporten i seks uger. ”Og da tallet 61.605 blev offentliggjort, ville Esben Lunde og landbruget ikke erkende at der var sket en stigning i 2015, fordi Landbrugspakkens forudsætning var, at

der ikke måtte ske en forringelse af naturtilstanden”, husker Nygaard.

”Og med den forhistorie bliver det jo interessant, hvad ministeren vil sige om 2016-tallene, som jo er det første år med Landbrugspakkens merudledning. Men det problem har ministeren altså foreløbig udsat i fire til seks måneder. Med henvisning til nogle ’fejlanalyser’, som Esben Lunde ikke har travlt med at få korigeret”, siger Nygaard.

Nygaard forudser, at Esben Lunde heller ikke vil anerkende 2016's data: ”Ministeren ved godt, at disse data om det ’afstrørningsnormaliserede’ kan blive et problem for regeringen, for sidste år brugte han udtalelser fra AU's chefkonsulent Nordemann til at bagatellisere betydningen. Og så sagde han i øvrigt, at et enkelt år ikke giver sikker indikation. Han vil udskyde balladen om den stigende forurening ved at henvise til, at ’vi må afvente data fra de næste fem år, før der kan drages endelige konklusioner’, forudser Nygaard.

Venstres, Regeringens og Esben Lundes problem

POLITIK. NOVANA-rapport vil afsløre Landbrugspakken falske forudsætninger - og det kan sende Esben Lunde i politisk stormvejr: GYLLEGATE.2

Mørkelægningen i 4 måneder af NOVANA 2016-rapporten rører op i den betændte Gyllegate-sag, som endte med, at miljøminister Eva Kjer Hansen måtte forlade posten for at blive erstattet af Esben Lunde.

”Det er gået op for Regeringen og miljøministeren, at disse miljødata kan blive et alvorligt politisk problem. Derfor oplever vi lige nu, at miljøministeren prøver at udskyde eller sløre betydningen af disse data, som med stor sandsynlighed skyldes Landbrugspakken”, siger **miljøordfører Maria Gjerding** fra Enhedslisten, som ihærdigt har fulgt Landbrugspakken og som krydsforhørte Esben Lunde i samråd (29. november efter FORSKERforums deadline).

”Balladen om Gyllegate i foråret 2016 handlede jo om, at Landbrugspakken byggede på falske forudsætninger, nemlig nogle manipulerede data om baseline m.m., som foregav, at loven ikke ville få konsekvenser for miljøet. I dag handler det så om, at overvågningen af miljøet – som AU-DCEs skal rapportere om – afslører alarmerende kvælstof-forurening. Og det er et stort problem for Venstre og miljøministeren”.

Landbrugspakkens manipulerede forudsætninger

Helt centralt i GYLLEGATE med Eva Kjer Hansen (V) ministerafgang stod, at hun havde fremlagt data over for partierne bag Landbrugspakken, der angiveligt dokumenterede, at landbrugspakken ikke ville forværre vandmiljøets tilstand. Mængden af kvælstof ville blive reduceret alle år fra 2016-21. Hun henviste bl.a. til de såkaldte baseline-effekter, som var dokumenteret af AU-DCE (*Baseline = udefrakommende faktorer, som ikke har noget med den øgede kvælstofudledning at gøre*). Og på trods af, at denne oplysning blev betvivlet den næste måned, fastholdt hun påstanden gentagne gange over for Folketinget.

I BERLINGSKE – som senere fik Cavling-prisen for afdækningen – påpegede forskere så, at det var manipulation, når ministeriet brugte en særlig regnemetode, hvor positive baseline-effekter for flere år (2013-15) blev summeret sammen under Landbrugspakkens første år 2016.

I dag handler det så om, at overvågningen af miljøet – som AU-DCEs skal rapportere om – afslører alarmerende kvælstof-forurening. Og det er et stort problem for Venstre og miljøministeren.

Maria Gjerding

Regnemetoden var ”vildledende, kreativ og misinformerende”.

Forskerne kunne ikke genkende deres egne tal, og Naturstyrelsen måtte indrømme at de havde omregnet.

I midten af februar 2016 blev presset for stort, og det kulminerede i, at Jarlov fortalte, at Eva Kjers embedsmænd havde givet sig. Data – rensset for manipulationerne - viste, at Landbrugspakken ville betyde øget kvælstofudledning, også selv om der blev taget højde for den såkaldte baseline. Og der ville også komme minus i 2017-18 (BERLINGSKE 16.2 2016).

Fjorten dage efter var Eva Kjer eksminister og afløst af Esben Lunde.

Miljødata: Regnskabet time

Men da var Landbrugspakken vedtaget: Loven var allerede stemt igennem i december, på de manipulerede forudsætninger. Bønderne havde allerede købt gødning ind, som de spredte over de næste måneder. Og Folketings-flertallet bag Landbrugspakken manede til besindighed: Nu må man jo se, hvordan det går...

Men nu nærmer regnskabet time sig så, i takt med at miljødata for 2016 afslører voksende forurening. Første afsløring var ALTINGETS og FORSKER-forums offentliggørelse af klorofyl-data, som er en indikation på kvælstof-forureningen – og hvad der engang offentliggøres i NOVANA 2016.

Og skeptikerne over for Landbrugspakken får skyts mod miljøministeren.

Enhedslisten: Miljøministeren forhæler

”De afslørende klorofyl-data for 2016, som var Landbrugspakkens første år, er kun

toppen af isbjerget, for de reelle konsekvenser vil slå rent igennem i 2017-tallene, og de vil afsløre, at den danske indsats for rene vandløb og havområder er sat mange år tilbage. Det betyder, at Venstres politiske projekt med at give landbruget favorable vilkår er slået fejl, fordi det sker på bekostning af vores alles miljø”, siger hun.

Og det giver regeringen alvorlige problemer, forklarer hun: Miljøministeren vil blive stillet til ansvar for den manipulerede Landbrugspakken. Danmark vil få en sag for EU-domstolen. Men værst for Lars Lykke og miljøministeren bliver måske, at man er nødt til at tilbageføre miljøkravene til landbruget – og det bliver meget svært for Venstre at forklare for landbrugslobbyen.

”Alvoren i dette scenario er gået op for miljøministeren, som er i fuld gang med at lave damage-control. Med alle midler prøver han, at forsinke at blive stillet til ansvar. Derfor påstår miljøministeren, at først om nogle år vil miljødata være ’signifikante’, og det må vi vente på! Derfor ser vi, at Miljøministeriet har udskudt NOVANA 2016 i fire måneder med henvisning til uigennemskuelige, såkaldte ’fejlanalyser’! Derfor er der pres på miljøforskere om at afdramatisere miljø-data!

Da Esben Lunde måtte bøje sig for fakta...

Jeg er slet ikke tryk ved, at Folketinget får de miljø-oplysninger, som vi har krav på for at være velinformerede

Christian Poll

Og derfor ser vi aktuelt, at Miljøministeren har travlt med at lave en aftale med Socialdemokraterne om 'målrettet regulering' (hvor sårbare jorde skal have særlige miljøkrav), inden forureningens reelle omfang afsløres".

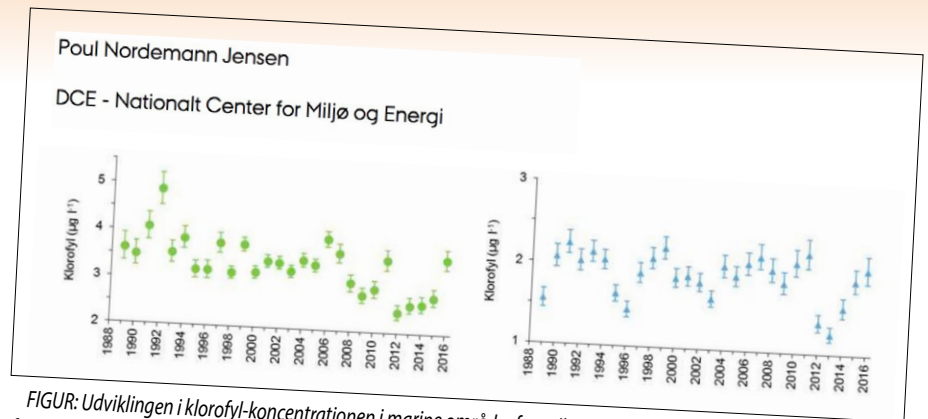
Alternativet: Ikke tryk ved oplysningsniveauet

Miljøordfører Christian Poll fra Alternativet har også været meget aktiv i Folketingets miljøudvalg og gennem spørgsmål til ministeren. Og han har samme oplevelse som Enhedslistens ordfører:

"Vi ved det jo ikke med sikkerhed – for Miljøstyrelsen og forskerne skal jo presses til at udlevere oplysninger – men de afslørede klorofyl-data peger på, at Landbrugspakken har negativ påvirkning på vandmiljøet. Ministeren har derfor det problem, at når data offentliggøres bliver det åbenbart, at løfterne bag Landbrugspakken ikke holder og Danmark risikerer en EU-sag", siger han.

"Ministeren prøver at udsætte sit ansvar. Han siger, at vi må vente at se over en 5-årig periode, men data påviser jo stigende forurening siden 2013, så det burde være anledning til at gøre noget nu. Men ministeren prøver tilsyneladende bare at udskyde, at landbruget ikke længere skal reguleres 'frivilligt', men gennem faste virkemidler", siger han.

"Jeg er slet ikke tryk ved, at Folketinget får de miljø-oplysninger, som vi har krav på for at være velinformerede: Det er svært at få miljø-oplysninger ud af systemet. NOVANA-rapporten er udsendt i 4 måneder med uklar begrundelse, men hvorfor kan man ikke bare udlevere de data, som forskerne har nu, med forbehold? Og vi får undvigende svar fra ministeren, når vi beder om forklaringer eller data".

FIGUR: Udviklingen i klorofyl-koncentrationen i marine områder fortæller om udviklingen over tid. Figuren til venstre fortæller om knap 25 pct.s stigning i fjorde og kystvande 2015-16. Figuren til højre fortæller om knap 10 pct.s stigning i åbne indre farvande (KILDE: AU-DCE 13. nov. på bestilling fra Miljøstyrelsen)

Først benægtede han. Så undveg han. Men nu har fakta tvunget ham til at indrømme ...

Da ALTINGET og FORSKERforum afslørede, at klorofyl-koncentrationen – og dermed kvælstof-forureningen – er steget 2015-16 efter Landbrugspakken, foregav **minister Esben Lunde Larsen** total uvidenhed. Han havde ikke fået nogle data fra Miljøstyrelsen, lød bortforklaringen. På trods af, at FORSKERforum havde fået data fra Styrelsen. Og på trods af, at styrelsen såmænd er ministerens egen...

Ministeren ville ikke interviewes om de alarmerende data, men svarede generelt pr. e-mail. Over for Folketinget er han imidlertid tvunget til at svare på, hvad han bliver spurgt om. Og her har han nu måttet fremlægge data og fakta, som bekræfter ALTINGETs og FORSKERforums data om stærke indikationer på voksende forurening. Nu er det pludselig blevet en tilståelsessag for ministeren: "Figurene viser fortsatte stigninger for klorofyl i såvel fjorde og kystnære områder som i de åbne farvande", lyder hans svar på **Maria Reumert Gjerding's (Enhedslisten)** spørgsmål.

Spørgsmålet lød, om ministeren ville oversende klorofyl-data for 2015 og 2016 til sammenligning. Og ministeren kan ikke gemme sig bag fire måneders mørkelægningen af NOVANA 2016-rapporten. Klorofyl-data er nemlig ikke påvirket af de såkaldte "fejlanalyser". Miljøstyrelsen har derfor fået AU's

vandforskere i DCE til at lave et samlenotat på data.

AU-DCE blev dermed tvunget på banen, efter at de har afvist at fremlægge data for FORSKERforum, før NOVANA 2016-rapporten er afleveret. Og deres notat afslører alarmerende data: I fjorde og kystnære vande er klorofylet 2015-16 steget med knap 25 pct. (fra 2,75 mg. til 3,6 mg.). Og i de åbne indre farvande er den steget med knap 10 pct. (fra 2,7 mg. til 3,0 mg.).

Men Maria Gjerding får derimod intet svar på anden del af sit spørgsmål, nemlig om disse data *indikerer en op-/ned-gradering i forhold til miljøklasse om "god økologisk status"*, jf. EU's vandrammedirektiv?

Ministeren svarer: "Der vil ikke her og nu blive foretaget en vurdering af, om ændringerne i klorofyl-koncentrationerne medfører en ændring i vandområdernes tilstands-klasser". Ministeren viger udenom at forholde sig til problemet, som handler om, at nedgradering kan medføre en alvorlig sag ved EU-domstolen – og at han kan blive kastet ud i GYLLEGATE.2, der kommer til at handle om, at Landbrugspakkens forudsætninger var vildledende.

Gjerding vil ikke finde sig i ministerens ansvars-forflygtigelse. Hun har stillet et opfølgende spørgsmål om, hvordan ministeren/Danmark "kan undlade at foretage en vurdering af, om ændringerne i klorofyl-koncentrationerne medfører en ændring i vandområdernes tilstands-klasser"?

Miljøstyrelsen: 'Aarhus Universitet enige i...

NY MUNDKURVS-SAG: Er det sådan, at telefon-opkald fra Miljøstyrelsen til AUs vandforskning dikterer procedurer og mørkelægning, uden faglig begrundelse

I sagen om Gyllegate blev det afsløret, at AU-DCEs forskere var underlagt mundkurvs-kontrakter. De havde forbud mod at udtale sig fagligt om Landbrugspakkens forudsætninger i to måneder indtil 1. februar 2016. Landets fremmeste eksperter skulle tie stille, mens Landbrugspakken blev debatteret i Folketinget.

Men nu ser det ud til, at historien gentager sig. Det er nemlig utrolig svært at få data og udtalelser ud af AU-forskerne. Aktindsigt afslører, at ministeriet allerede i marts var utrolig obs' på de politiske problemer, som frigivelse af kvælstof-dataene kan skabe for minister Esben Lunde Larsen. Derfor lavede man et strategipapir med en procedure for udarbejdelsen og offentliggørelsen af NOVANA 2016. Formålet var en stram styring af forskningsresultaterne og af offentlighedens indblik i forskningsresultaterne.

Og som en del af dette indgik, at man ville undgå en drypvis frigivelse af data – som det skete i foråret og som skabte ballade for Esben Lunde. Derfor gik planen ud på, at data først skal cleses i sidste øjeblik. Og derfor ligger det også indbygget i mørkelægningen, at AUs forskere skal tie med at kommentere alle NOVANA-relaterede data, før de offentliggøres ...

Mundkurv til AU-DCEs forskere?

Med sidste øjeblikssamling kan parterne undvige at opfylde Miljøoplysningslovens krav om, at data skal udleveres, når de eksisterer. Derfor kunne FORSKERforum ikke få del-aktindsigt i kvælstof-data med henvisning til at disse ikke findes...

Og da der blev afsløret alarmerende klorofyl-tal i pressen, afviste chefkonsulent Poul Nordemann 9. november afviste at kommentere på aktuelle klorofyl-tal over for pressen med henvisning til, at forskerne afvente frigivelse af NOVANA-rapporten til april, før man udtaler sig fagligt.

FORSKERforum spurgte skriftligt AU-DCEs direktør Hanne Bach om Miljøstyrelsen har dikteret en procedure, hvor data skal offentliggøres samlet i NOVANA til april, og hvor AU-DCE

Hanne Bach ønsker ikke at medvirke i de fremsendte udkast".

Email fra AU-kommunikationskonsulent til FORSKERforum

derfor ikke frigiver eller kommenterer deldata inden?

Men direktøren meddeler igennem en kommunikationskonsulent, at Hanne Bach ønsker ikke at medvirke i interview eller besvarelse af de spørgsmål, som FORSKERforum har fremsendt.

Dikterer Miljøstyrelsen, at AU er enige?

Aktindsigten afslører også flere gråzoner i kommunikationen mellem Miljøministeriet og AUs miljøforskere. Der er indier på, at AU-DCEs vandforskning lader Miljøministeriet diktere, at forskningsdata i NOVANA 2016 udsættes i 4-5 måneder (fra november til april). Dels har FORSKERforum ikke kunnet få et eneste dokument udleveret, som argumenterer fagligt for nødvendigheden af den lange udsættelse. Og dels viser aktindsigt, at Miljøministeriet i "dialog" med AU dikterer udsættelsen i telefonsamtaler med AU-vandforskningen, for bagefter at konstatere, at "Aarhus Universitet er enige i..."

Et konkret eksempel på diktat er fra den 5. oktober, hvor en chef i Miljøstyrelsen har en telefonsamtale – som der ikke er taget telefon-notat på – med direktør Hanne Bach fra AU-DCE. Ifølge Miljøministeriet handlede det om proceduren for offentliggørelse af årets NOVANA. Her ringede styrelsen til AU-DCEs direktør Hanne Bach – som ikke er fagperson på NOVANA – med et diktat. Men bagefter kan man af minister-indstilling læse, at "Aarhus Universitet er enige i..." (9. okt.).

Direktør Hanne Bach vil ikke svare på, om det er sådan, at Miljøministeriet pr. telefon kan diktere AU-DCE, at "AU er enige i"...

Strategipapir: Ministeriets proces-styring

Det står i AUs myndighedskontrakt, at man skal lave NOVANA-rapporterne om miljøets tilstand. Og allerede i marts blev der formelt fastlagt en procedure eller køreplan:

- hvor data skal cleses blandt AUs fagpersoner.
- Dernæst oversendes rapporteringen til Miljøstyrelsens SVANA) (senest 1. november).
- Herefter vasker styrelsen rapporten ud fra 'politiske relevans'-kriterier.
- Rapporten forelægges så for ministeren, pressemeddelelse klagøres
- og offentliggørelse sker så i slut november.

Sådan er proceduren beskrevet i Ministeriets strategipapir (29. marts 2017). Selve tidsplanen er dog siden blevet rykket, så offentliggørelse ikke sker 1. dec. men fire måneder senere.

Baggrunden for ministeriets særlige obs' på proceduren skyldes miljøminister Esben Lunde Larsens politiske problem med data-rapporteringen, hvor rapportering af stigende kvælstof-forurening kan bringe ham ud i nyt miljøpolitisk stormvejr - "Gyllegate.2" - fordi data er i modstrid med Landbrugspakkens forudsætninger om, at miljøet ikke må forringes.

Derfor var proces-styring vigtig for ministeriet, og i det spil skulle AU-DCEs vandforskning spille sin loyale rolle.

Udsættelse er politisk bestemt?

Det er den procedure, som for NOVANA 2016 er blevet forsinket i 4-5 måneder, angiveligt fordi der skal laves korrektion af fejlanalyser fra et privat analysefirma. Den fejlanalyse var en gave til ministeren som et figenblad, der udsætter en forudsigelig politisk ballade – og til landbrugslobbyen, som fik foræret en mulighed for at mistænkeliggøre 2016-data.

Anonyme vand-forskere siger da også til FORSKERforum, at udsættelsen er mere politisk end fagligt bestemt. De undrer sig over, at FORSKERforum ikke har kunnet få aktindsigt i de faglige begrundelser for, hvorfor der netop skulle

COVER

Miljø- og
Fødevarerministeriet
Miljøstyrelsen

Til: Departementschefen	DEP sagsnr.: 2017-1993	
Frist 29.03.2017	Fællessag	
	Ref. LADIN / ANNAB	
Styrelses J. Nr.:	Styrelseschef	Direktion i styrelsen
SVANA-509-00064	Helle Pilsgaard	

Genforelæggelse: Offentliggørelse af 2016 NOVANA resultater for vand og natur i 2017

Indstilling

Til departementschefens godkendelse forelægges nedenfor en strategi for håndtering af offentliggørelse af 2016 resultaterne for vand- og naturovervågningen (NOVANA) i 2017 med henblik på at MST kan gå videre med den nærmere planlægning i dialog med AU og GEUS.

Der afholdes møde mellem AU, GEUS og MST vedr. resultaterne af NOVANA 2016 med henblik på at MST orienteres om resultaterne vedr. de emner, der bør indgå i en forhåndsorientering af interessenterne. Emnerne forventes pt. at inkludere næringsstoffer, herunder udviklingen i kvælstof og fosfor, iltsvind, pesticider i grundvandet og naturens tilstand.

Temaerne kan variere, alt efter hvad MST vurderer er politisk relevant at præsentere, samt hvad AU og GEUS vurderer, der kan præsenteres for interessenterne på dette tidlige tidspunkt, inden der ligger et rapportudkast til kommentering. Forventet tidspunkt: September/primo oktober.

Miljøstyrelsens strategipapirer fra marts.

4-5 måneders udsættelse til at klare fejl-analysen? Der findes ikke korrespondance mellem styrelsen og AU-DCE om den slags overvejelser, så det kan være sket pr. telefon og uden lovmæssige dokumentation i telefon-notater. Der ligger således ingen faglige estimater på, hvor lang udsættelse, der faktisk kræves til at korrigere for fejlen.

Men AU-direktør Hanne Bach har ikke villet svare på, hvordan kommunikationen foregår mellem parterne – skriftligt eller mundtligt – eller om det faktisk forholder sig sådan, at beslutningen om de 4-måneders udskydelse er truffet i Miljøstyrelsen.

Procedure: Datasamling til sidst giver mundkurv på?

Miljøstyrelsens hastværk med at udsætte i fire måneder var påfaldende. Herfra udsatte man allerede i juni, bare en måned efter at fejlen var lokaliseret.

Men der er til gengæld aktindsigt, som afslører, at ministeriet har været utrolig obs' på de problemer, som kvælstof-dataene kan skabe.

Allerede i marts 2016 lavede man nemlig et strategipapir med en procedure for udarbejdelsen og offentliggørelsen af NOVANA 2016. Formålet var en stram styring af forskningsresultaterne og af offentlighedens indblik i

forskningsresultaterne.

Og som en del af dette indgik, at man ville undgå en drypvis frigivelse af data – som det skete i foråret og som skabte ballade for Esben Lunde – og det skulle ske ved, at AUs vandforskere først skulle klare data i sidste øjeblik, i øvrigt efter at disse resultater har været igennem ministeriets vaskeri for ”politisk relevans”.

Med sidste øjebliks-samling kan parterne undvige at opfylde Miljøoplysningslovens krav om, at data skal udleveres, når de findes. Det kan være baggrunden for, at AU afviser, at data findes, da FORSKERforum bad om aktindsigt i (foreløbige) data.

AU-DCEs direktør Hanne Bach har ikke villet svare på, om Miljøstyrelsen har dikteret en procedure, hvor data skal offentliggøres samlet i NOVANA til april, og hvor AU-DCE derfor ikke frigiver eller kommenterer deldata inden.

Og hun vil derfor heller ikke svare på, om det er udtryk for, at AU-DCE har en slags mundkurv på, når chefkonsulent Poul Nordemann 9. november afviste at kommentere på aktuelle klorofyl-tal over for pressen med henvisning til, at forskerne afvente frigivelse af NOVANA-rapporten til april, før man udtaler sig fagligt?

AUs vandforskning – med ny mundkurv?

ALTINGET og FORSKERforum afslørede 9. november alarmerende klorofyl-data i de danske vandløb og havområder. Klorofyl-indholdet var steget fra 2015 til 2016, og det indikerer voksende kvælstof-forurening.

FORSKERforum fik klorofyl-data via aktindsigt i Miljøstyrelsen, efter at AU-DCE ikke ville frigive kvælstof-data. Begrundelsen lød, at der ikke foreligger data (endnu), fordi de er forsinkede på grund af en såkaldt ”fejl-analyse”. Data vil først blive frigivet om fire måneder med NOVANA 2016-rapporteringen.

FORSKERforum måtte derfor søge andre indikationer og søgte derfor aktindsigt i klorofylet og fik den.

Men da ALTINGET ville have en kommentar til klorofyl-data fra landets fremmeste vandekspert på AU-DCE, ville disse ikke udtale sig – selv om disse klorofyl-data ikke er påvirket af ”fejlanalysen”. Begrundelsen lød nu fra chefkonsulent Poul Nordemann, at man venter med udtalelser, indtil NOVANA-resultaterne og rapporten foreligger i slutningen af marts.

Taget for pålydende, har AU's forskere fået eller taget mundkurv på, indtil NOVANA-rapporten er frigivet.

Mundkurven minder paradoksalt nok om den mundkurv, som AU-forskere blev pålagt i en mundkurvs-kontrakt om Landbrugspakken. Landets fremmeste forskere fik mundkurv i to måneder op til 1. februar 2016 – mens loven om Landbrugspakken blev behandlet i Folketinget.

DOKUMENTATION: Miljøstyrelsens 'politiske relevans'

Miljøstyrelsens interne strategipapir fra marts – som FORSKERforum har fået aktindsigt i – blev lavet med det formål, at ministeriet kan styre frigivelsen af såvel data som endelig NOVANA-rapport for 2016. Den styring glippede ved NOVANA 2015 (i foråret), fordi Naturfredningsforeningen, DR og FORSKERforum fik fat i del-data. Data med voksende kvælstof-forurening skabte politisk ballade for minister Esben Lunde.

Hensigten med den beskrevne procedure er at styre frigivelsen. Strategipapiret dikterer en fase-proces mellem ministeriet/AU-vandforskningen, hvor

- FASE 1: der indledningsvist – når data er klar – afholdes et afklarende fællesmøde mellem hhv. forskerne og Miljøstyrelsen om de emner/temaer, som bør indgå i rapporten. Det er her, at Miljøstyrelsen får mulighed for at gå ind med deres politiske relevansvinkler: **"Temaerne kan variere, alt efter hvad Miljøstyrelsen vurderer er politisk relevant at præsentere, samt hvad AU og GEUS vurderer, der kan præsenteres for interessenterne på dette tidlige tidspunkt, inden der ligger et rapportudkast til kommentering"**.
- FASE 2: minister Esben Lunde orienteres om, hvilke politiske temaer der er i spil. Det sker før
- FASE 3: hvor der afholdes et fællesmøde om de foreliggende NOVANA-resultater **"som Miljøstyrelsen har vurderet som de politisk vigtigste, efter at data er analyseret af AU, GEUS og Miljøstyrelsen"**. Og dette møde afholdes inden
- FASE 4: AU/GEUS' endelige **"rapportudkast sendes i høring hos Miljøstyrelsen"**

(strategipapir til dept.chefen 29.3).

Og Miljøstyrelsen skal så kunne komme med 'politiske relevans'-vurderinger til rapporten, FØR rapportens prioriteringer og tekst færdiggøres og sendes ud i faglig høring og godkendelse hos "interessenterne" – herunder bl.a. Miljøstyrelsen – før denne til sidst frigives som NOVANA-2016 (efter ministerforelægelse).

Miljøstyrelsen vil 'vaske' forsknings-rapport

- Men AU's NOVANA-forskere synes ikke der er noget problem

"Det er fuldstændig utilstødelig indblanding og underminering af AU's forskningsprodukt NOVANA 2016, når forskningsresultater skal igennem en 'politiske relevans'-vurdering, før AU's forskere prioriterer og skriver deres forskningsrapportering. Det er en politiseret procedure, som ikke har noget at gøre i en såkaldt uafhængig, forskningsbaseret udredning fra et uni."

Sådan siger **professor emer. Heine Andersen** som kommentar til den køreplan, som Miljøministeriet har beskrevet i et internt strategipapir om udarbejdelse og offentliggørelse af NOVANA 2016-rapportering, som vil lave status på det danske vandmiljø tilstand. Strategien fortæller om en procedure med en gråzone, hvor ministeriet/Miljøstyrelsen går ind med vurdering af faglige data ud fra "politiske relevans" – vel at mærke før AU-forskerne færdiggør deres første udkast til rapportering, som sendes til høring hos "interessenter", herunder samme miljøstyrelse.

AU-DCE's chefkonsulent: Total misforståelse

Fra AU's vandforskere i DCE afdramerer **chefkonsulent Poul Nordemann Jensen**. FORSKERforum har forelagt strategipapiret for ham. Pr. e-mail kalder han udlægningen af strategipapiret for "en i bedste fald total misforståelse". Men han vil ikke fortolke, hvad der menes med 'politiske relevans', eller om Miljøstyrelsen kan blande sig i de enkelte faser før eller efter første udkast.

Han har en blød udlægning af proceduren: "DCE gør rapporterne færdige i udkast, inden ministeriet har en kommenteringsmulighed efter interessentmøde m.m."

Men for Heine Andersen sår procedurens gråzone tvivl om AU-forskningens uafhængighed:

"Styrelsen og ministeriet mener, de har ret at kommentere rapporten ud fra 'politiske relevans'-vurderinger. Styrelsen

kan sige, at det bare er faglige anbefalinger. AU's forskere kan afdramatisere ved at påstå, at de ikke lader sig påvirke. Men bare det, at de skal 'forhandle' indholdet i rapporten, før de udsender første udkast, afslører jo en mulig politisering, og bare det underminerer forskningens troværdighed", siger Heine Andersen.

Chefkonsulent: Det vigtige er slutproduktet

Men Nordemann vil ikke kommentere, om han kender strategipapirets faser og om AU har accepteret disse, hvor Miljøministeriet kan "politiske relevans"-vurdere:

"Hvad der citeres fra Miljøstyrelsens notat er, hvad der skal præsenteres på de to møder – ikke hvad der skal indgå eller stå i rapporterne. DCE og forskerne laver rapportudkastene færdige inden mødet med Miljøstyrelsen med alle de fagligt relevante figurer, sammenstillinger, tolkninger m.m. – ellers kan det jo ikke præsenteres for styrelsen og interessenterne", forklarer han pr. e-mail.

Chefkonsulenten vil ikke kommentere, hvad Miljøministeriets "politiske relevans" er for noget eller om der er gråzoner: "Det vigtige er, at slutproduktet – en rapport for hvert fagområde – vil indeholde alle de fagligt relevante figurer, tolkninger, konklusioner m.m. inden mødet med MST. Processen med efterfølgende kommentering i Miljøstyrelsen, kommentarer og deres videre skæbne vil være underlagt aktindsigt".

Og hvis AU-DCE har accepteret denne køreplan – inkl. vaskning for "politiske relevans" – har AU-DCE så ikke accepteret politisering af såkaldt 'uafhængig' myndighedsbetjening

"DCE er i dialog med Miljøstyrelsen om fejlanalyserne. Som nævnt ovenfor færdiggør DCE rapportudkastene inkl. kvalitetssikring inden mødet med Miljøstyrelsen", fastslår Nordemann.

Miljøministeriets interesse

- i at 'vaske' rapport er at afdratisere forurening, mener Danmarks Naturfredningsforening.

Ikke vores opgave at kommentere politik, svarer AUs forskere.

Miljøstyrelsens strategipapir afslører, at styrelsen og ministeriet er meget opmærksomme på at styre processen omkring udformning og frigivelse af NOVANA 2016-rapporteringen. Det er nemlig forudsigeligt, at den vil afsløre voksende kvælstof-forurening efter Landbrugspakken. Og det er politisk problematisk for minister Esben Lunde Larsen, der kan se frem til at komme ud i politisk stormvejr, GYLLEGATE.2.

Dels skal han forsvare, at regeringen lovede, at Landbrugspakken ikke ville få negative konsekvenser for miljøet. Det kan han dog afbøde ved, at Folketingets flertal stemmer igennem, at sådan er det desværre, og lad os nu komme videre.

Langt værre er imidlertid, at så nemt slipper han ikke i forhold til EU-lovgivningen. EU's vandramme-direktiver har nemlig kategoriseringer af vandmiljøets tilstand. Og hvis kvælstof-forureningen stiger, kan Danmark blive nedgraderet i "god økologisk status". Og det koster en EU-retssag med risiko for kæmpebøder.

Omtale af EU's vandramme-direktiv?

Miljøstyrelsen har derfor en interesse i, at NOVANA-rapportens data og tekst bliver udformet så udradematisk som muligt, og det kan være det, som ligger bag Miljøstyrelsen ønske om at vaske AU's NOVANA-rapport med "politisk relevans", siger konsulent Thyge Nygaard fra Danmarks Naturfredningsforening:

"Men man skulle tro, at AU's forskere får svært ved at skrive EU's direktivkrav ud af rapporteringen, for kravene er præcise og konkrete (2020). Hvis de alligevel prøver at afdratisere data, som er utvetydige, så revner bukserne for dem, når de skræver".

Men sådan bliver det ikke, forklarer chefkonsulent Poul Nordemann Jensen:

"DCE gør rapporterne færdige i udkast, inden ministeriet har en kommenteringsmulighed efter interessentmøde m.m. Den proces foregår mellem AU og Miljøstyrelsen og er dermed underlagt agtindsigt, hvad også gælder for kommentarerne og deres videre skæbne", forklarer

chefkonsulent og slutter:

"DCE bearbejder, kommenterer og fremlægger data. Tolkning af EU-direktiver (og overholdelse af disse) overlader vi til styrelserne. Min personlige tilgang til dette er, at tolkning af direktivartikler, EU-domme m.m. er en faglig disciplin, som kræver juridisk ekspertise – ligesom tolkning af klorofylldata eller forekomst af smådyr i vandløb kræver en biologisk ekspertise".

Hvordan overvågningsresultaterne så skal tolkes ind i en politisk sammenhæng, herunder overholdelse af EU's direktiver, overlader vi generelt til det administrative og/eller politiske niveau

Poul Nordemann

AU: Politisk fortolkning ikke vores opgave

Da AU-DCE skulle kommentere den sidste NOVANA-rapport (for 2015), kritiserede Naturfredningsforeningen, at rapporten afdratiserede. Danmarks Naturfredningsforening mere end antydede, at AU deltog i politisering – uanset om det så skyldtes ført hånd fra ministeriet eller selvcensur på AU, men det afvises af chefkonsulent Nordemann:

"Ingen af delene – vi holdt os til den skinbarlige sandhed. Udledning af fx kvælstof er meget dynamisk – og selvom man korrigerer bedst muligt for afstrømningen, vil der være år-til-år-variationer. Det var det, jeg forsøgte at gøre klart", siger han. "DCE/AU er en forskningsinstitution, som behandler, beskriver og præsenterer resultater fra fx overvågningen af vandmiljøet. Hvordan overvågningsresultaterne så skal tolkes ind i en politisk sammenhæng, herunder overholdelse af EU's direktiver, overlader vi generelt til det administrative og/eller politiske niveau".

Naturfredningsforeningen: Vil AU skrive udenom problemer?

Allerede sidste år forudså Danmarks Naturfredningsforening – og kritiske vandforskere – at AU-chefkonsulent Nordemann ville komme i problemer, når NOVANA 2016 skal kommentere, at kvælstof-udledningen stiger, og om dette er "signifikant", når tallene er steget hvert år fra 2012: "Vil rapporten undlade at omtale konflikten med EU's vandrammedirektiv? Med Landbrugspakken? Selv om det faktisk er deres opgave at beskrive problemerne for politikerne, selv om de ikke gider høre på det."

Naturfredningsforeningen mener, at den kommende NOVANA 2016 ikke kan undlade at omtale data i relation til EU's vandramme-direktiv.

Der står nemlig udtrykkeligt i AU's rammeaftale med Miljøministeriet, at formålet med indsamling af data (overvågningen) er "at sikre Miljøministeriets behov for forskningsbaseret rådgivning og overvågning bl.a. i henhold til EU's vandramme-, habitat- og fuglebeskyttelses-, nitrat- og havstrategi-direktiver og EU's biodiversitets-strategi og EU's forordning om invasive arter". (Ydelsesaftale Natur og vand 2017-20).

Men AU-DCE har ikke tænkt sig at kommentere på dette, varsler Nordemann: "Men en ting er sikkert – AU-DCE vil ikke forholde sig til evt. konflikter med vandrammedirektivet".

Og så slutter han med en spydig kommentar:

"AU-DCE kan som forskningsinstitution ikke - som fx Naturfredningsforeningen – forlade os på forventninger, men skal i videst muligt omfang basere vores udtalelser på fakta = data. Jeg vil også henvise til min tidligere kommentar om, at udledning af næringsstoffer er en dynamisk størrelse. De bearbejdede data for 2016 vil afgøre hvad jeg – og for den sags skyld andre fra AU – vil skrive/sige om udviklingen i kvælstofudledning. Det skal ikke ske ud fra forventninger eller forud fastlagte opfattelser".

Rektor: tid til at løsne aftage

I ny bog om det voksende employability-fokus stiller RUC's rektor spørgsmål ved de aftager-samarbejder, der bliver tvunget ned på u

Det politiske fokus på studerendes employability – at de vil kunne glide direkte ud på arbejdsmarkedet efter uddannelse – er ved at kamme over. Det mener forfatterne til bogen 'Til dannelse eller nytte', RUC-rektor **Hanne Leth Andersen** og selvstændig konsulent **Jens Christian Jacobsen**.

"Der er ikke noget forkert i, at en uddannelse skal kunne bruges til noget. Men hvis vi fokuserer for meget på det, mister vi det andet gode, der er i en uddannelse," siger hun.

Det andet gode er det, som Jens Christian Jacobsen kalder "generative kompetencer" – den intellektuelle nysgerrighed og trang til at undersøge verden. Resultatet af den dannelse, der ifølge Humboldt skabes af uddannelse og videnskab.

"Det betyder, at man ikke bare skal lære årstal og placere atomer i en atomstruktur. Det handler også om, hvad man kan bruge sin viden til. Man skal lære at lære," siger Jens Christian Jacobsen.

Kortsigtet relevans

I bogen gennemgår de to forfattere de senere års uddannelsespolitiske udvikling på universiteterne, og de lægger ikke skjult på, at balancen i deres øjne er vippet til fordel for uddannelsernes relevans – set i erhvervmæssigt perspektiv – og dimittendernes 'employability'.

"Det politiske fokus bliver meget let, at man fokuserer på endemålet, fordi folk skal indgå i den økonomiske model, der gør, at samfundet kører rundt. Men hvis en uddannelse tænker kortsigtet i at uddanne til arbejdsmarkedet, som det er lige nu, eller måske sågar som det var for 10 år siden, så glemmer man den værdi i uddannelsen, der handler om langt mere end indbetaling af skat," siger Hanne Leth.

Det kortsigtede relevans-fokus kan hurtigt ramme både samfund og arbejdsgivere i nakken som en boomerang.

"Hvis de færdigheder og kompetencer, som uddannelserne skal give, er snævert jobrettede, får vi dimittender, der kan levere i bestemte sammenhænge og efter målrettede og planlagte produktkrav. Risikoen er kort forældelsesfrist," hedder det i bogen.

Kravet om, at universitetets dimittender skal være 'employable' er gået for vidt, lyder budskabet i en ny bog.

Keder sig over studieordning

Et af de områder, hvor universiteterne mærker det øgede employability-fokus, er i det krav, der bliver stillet til at inddrage arbejdsgiverne i uddannelsesarbejdet. Det sker på en række måder, eksempelvis som eksterne censorer, eksterne undervisere, praktikværter. Men den mest direkte indflydelse sker gennem de aftagerpaneler, som er et lovkrav, og gennem de krav, akkrediteringsreglerne stiller til aftagerpanelets indflydelse på studieordningen.

Et samarbejde, som ifølge Hanne Leth til tider fungerer godt, til tider fungerer skidt.

"Et aftagerpanel kan fungere rigtig godt, når man får skabt en rigtig, langvarig relation, så virksomhederne når at få en rigtig forståelse for, hvad uddannelsen går ud på, så de kan komme til at give nogle råd – vi skal jo følge dem – der er indsigtfulde," siger hun.

Omvendt er der også eksempler, hvor samarbejdet er af ren formalistisk karakter, selv om ingen af parterne kan se formålet.

"Når aftagerpanelet skal udtale sig om studieordningen, som vi ved, at de keder

sig ved at høre om. Og det skal stå i vores akkrediteringsdokumentation, at vi har lyttet til aftagerpanelet og konkret har lavet ændringer efter det, de har sagt," siger Leth.

"Vi er kommet videre"

Men tiden er løbet fra den slags håndholdt styring.

"Vi bliver bedre og bedre til at spille sammen med aftagerne, og der er meget mere gensidig vilje til, at vi kan bruge hinanden. Det er rigtigt, det havde vi måske ikke indset for 20 år siden, men man må have tillid til, at vi er kommet videre. Der skal være en progression. Derfor må vi bede om, at detailstyringen bliver afløst af nogle løsere rammer for samarbejdet."

Taberne af et dårligt fungerende samarbejde om uddannelserne bliver i sidste ende de unge, pointerer hun.

"Det er meget dyre fejl, vi begår, hvis vi ikke kan finde ud af at samarbejde – dyrt for de unge, hvis vi fører dem bag lyset i deres uddannelse, og de uddannes oversystematisk uden at få både dannelse og nytte."

lah

Unierne må vise sig modne til at tage ansvar for erhvervsrelevansen af deres uddannelser, siger DI-underdirektør Charlotte Rønhof

Bologna: fra dannelse til employability

Bevægelsen fra dannelses-fokus til employability har været undervejs i mange år – lige siden efterkrigstiden, vurderer **Jens Christian Jacobsen**. Men den mest afgørende udvikling er i hans øjne sket de senere år, og det er Bologna-processen, der har ført det med sig.

”Det tager fart med alt Bologna-halløjet i 1999 og fremefter, hvor uddannelserne skulle tilpasse sig hinanden med ECTS-point, fælles titler og sammenlignelige uddannelseslængder. Der er kommet en række erklæringer om, at hensynet til ansættelser, entreprenørskab, fælles handel, et åbent marked for kandidater, bliver prioriteret,” fortæller han.

Men det er ikke kun strukturerne, der skal tilpasses hinanden. Økonomien omkring uddannelserne skal også tilpasses.

”Der sker den der 'alignment' – en økonomisk tilpasning mellem de resourcer, der anvendes på de videregående uddannelser, og så det resultat, uddannelserne kaster af sig. Det skal alignes mest muligt, så der er ikke tid til svinkeærinder,” siger han.

Perspektivet – og frygten – er i Jens Christian Jacobsens øjne, at tilpasningen også begynder at ske på indholds-siden.

”Hvis uddannelsernes form og struktur bliver ensartet, så kan man frygte ensartede studier. Når man sætter den ensførelsesproces i gang, hvorfor så stoppe på halvvejen. Jeg siger ikke, det sker, men det kunne ske.”

”Man skal lige huske, at de regler er kommet af en grund.”

DI-underdirektør Charlotte Rønhof undlader ikke at løfte en formanende pegefinger overfor universiteterne, når hun forholder sig til Hanne Leth Andersens ønske om færre krav og regler for universiteternes inddragelse af aftagere.

”Det var jo ikke, fordi nogen ønskede universiteterne det dårligt. Det var, fordi der var behov for at regulere. Dels var udbuddet af uddannelser generelt et 'wild west', dels var der ikke mange, der tænkte over, om der var et arbejdsmarked for de kandidater, man uddannede,” siger hun.

Rønhof, der er underdirektør i Dansk Industri med ansvar for forskning og uddannelse, henviser til universitetets udvikling fra elite- til masseuddannelse.

”Når man uddanner så mange flere, bliver man nødt til at tænke mere på, hvor de kan finde beskæftigelse, og om de er arbejdsmarkedsparate. Det skifte var lidt vanskeligt på mange studier, for hos mange var den primære opgave at uddanne 'til sig selv' – altså som forskere eller gymnasielærere.”

Dels var udbuddet af uddannelser generelt et 'wild west', dels var der ikke mange, der tænkte over, om der var et arbejdsmarked. . .

Charlotte Rønhof

Fortættet regulering

Men når de formanende ord er sagt, kan hun godt medgive, at der kan være grund til at løsne lidt op for reguleringen, blandt andet af de regler, der sikrer, at arbejdsgiverne har medbestemmelse i forhold til studieordninger.

”Det kan sagtens være på tide at trevle de her reguleringer igennem og spørge, om tiden er løbet fra noget. De senere år er det blevet lidt fortættet med reguleringen, og man bliver jo nødt til at rydde op en gang imellem. Ellers kan det godt skabe utilsigtede virkninger. Nu forventer

vi, at der kommer et beskæftigelseselement ind i den nye bevillingsreform, og det kommer så oven i lovregulering og dimensioneringsreformen. Så jeg kan godt være enig i, at man skal se på, om der er regulering, man kan undvære,” siger Rønhof.

Hun deler også Hanne Leth Andersens opfattelse af, at samarbejdet mellem uddannelser og aftagerpaneler kan være en blandet fornøjelse.

”Den klassiske fejl er ikke at gøre sig klart, hvad man vil med aftagerpanelet. Det skal jo oprettes, og nogle steder kan det stadig opfattes som en byrde, der er blevet os pålagt. Det er kun få år siden, jeg selv sad i et aftagerpanel, hvor man ikke vidste, hvor ens dimittender fik beskæftigelse,” fortæller hun.

Institutioners ansvar

Men hun mener, ansvaret for et velfungerende samarbejde ligger hos institutionen.

”Bare sådan en almindelig omtanke – nu ulejliges man nogle mennesker, så skylder man også at tænke over, hvad man bruger deres tid på. Den overvejelse mangler nogle steder. Nogle gange er problemet, at flere uddannelser er gået sammen, og aftagerpanelerne er blevet for brede, og det gør det svært at skabe en fornuftig diskussion og give den feedback, som uddannelserne kan få meget ud af,” fortæller hun.

Er dette så ikke gode eksempler på, at reglerne tvinger parterne til at spille hinandens tid?

”Loven giver ret store frihedsgrader for organisering, og sidder man i panelet er det helt relevant at spørge sig selv og hinanden, om det virker, og om man bør gøre det på en anden måde. Det er der fine muligheder for,” siger Rønhof.

Hun tilføjer, at universiteterne må tage på egen kappe, at området i dag er så voldsomt reguleret.

”Når man ikke har sluppet mere på de tøjler, end universiteterne oplever, skyldes det, at universiteterne ikke har taget ansvar selv. Mit yndlingseksempel er, at man ikke selv tog ansvar for at dimensionere sine uddannelser. Når man beder om frihed, skal man vise, at man kan forvalte det ansvar.”

De to kolleger og velmeriterte økonomiprofessorer har kørt fagligt parløb i mange år. Og de besluttede for en del år siden, at de ville pensioneres samtidig, når den ene var 60 år og den anden 70. De endte med at udskyde det i fem år. Torsdag d. 26. oktober, hvor den ene fyldte 75 og den anden få dage efter 65, holdt de så afskedsforelæsninger og reception. Herefter er de professor emeritusser med kontorplads på instituttet.

I dagene efter fik FORSKERforum to timers interview med dem om erfaringerne fra deres lange uni-karriere, hvor i hvert fald den ældste har oplevet både professorvælde, studenteroprør, styrelseslov med stort internt selvstyre, universitetslov med stærkere styring, masseuniversitetet m.m.

Begge har fyldige cv'er, er professorer og er eks-økonomiske vismænd og har medlemskab af utallige udvalg og kommissioner m.m. Og de har også ytret sig i offentligheden om økonomi.

Niels Kærgård (NK) startede sin uni-karriere i 1971 (som kandidatstipendiat) og har især specialiseret sig i landbrugs-økonomi, **Peder Andersen (PA)** i 1979 (som kandidatstipendiat) og har på det seneste især specialiseret sig i ressourceøkonomi, herunder fiskeri.

Hvad er den største forandring, hvad angår forskningen på det uni, som de startede på, og som de nu bliver emeritusser på?

NK: "Dengang lige efter ungdomsoprøret hed slagordene jo 'Forskning for folket – ikke for profitten', og nu hedder det 'Fra forskning til faktura!' Forskellen er for det første, at eksterne bevillinger og patenter er blevet et centralt succes-kriterium. For det andet var forskningen dengang rent individuel, og i dag er forskergrupper mere almindelige. Og for det tredje, så rettede vi os mod det danske eller skandinaviske, hvor det i dag alt sammen er internationaliseret og amerikaniseret. Specifik dansk politik og økonomi spiller en langt mere beskedne rolle i forskning og publicering. Og det afspejler sig også ned i sprog-krav: Dengang skulle man kunne tysk og fransk for at følge med i debatterne; nu er engelsk det eneste sprog."

PA: "Dengang var der få meriteringsveje på publiceringen. Mit adgangskort til

forskerverdenen var, da jeg som stipendiat i 1981 fik optaget en artikel i et amerikansk tidsskrift. Så simpelt er det ikke i dag. Med open access og et mylder af tidsskrifter er det sværere at gennemskue peer review'ingen og kvaliteten. Og derfor er det også blevet sværere for de unge i karriereforløb. Forskningsfriheden var på nogle måder også større dengang; bare i kraft af den måde, bevillingssystemet er skruet sammen på: EU-opslag og danske strategiske forskningsbevillinger sker fx inden for prioriterede afgrænsede temaer, og det er en indsnævring. Men når du har fået bevillingen, opleves ingen begrænsninger i forskningsfriheden."

PA: "Hvis man ser på økonomifagets udvikling – andre fagområder kan have en anden historik – er der jo især sket det, at vi redskabsmæssigt og teknisk har fået meget mere at arbejde med, regnekraft, datagrundlag og statistiske metoder er blevet meget bedre. I dag kan vi jo lave indviklede økonomisk-statistiske modeller og bruge et stort datamateriale. Det giver langt større faglig dybde og en bedre dokumenteret beskrivelse af samfundsforhold end tidligere."

NK: "Det er en udvikling på godt og ondt, for den store specialisering og formalisering giver også en risiko for blinde vinkler, hvor vi økonomer overser strukturer og resultater fra andre fagområder. Faren er, at man bliver hardcore specialist og snæversynet; men der er da tydelige tendenser i økonomi i de senere år til, at man åbner sig mod grænseområder og tværvidenskab. Individuer opfattes ikke bare som 'rationelle agenter' båret af økonomiske incitamenter. Jeg vil ikke kalde den udvikling selvkritik fra økonomernes side, men der er klare indikationer – fx uddelingen af årets Nobelpris i økonomi – på en voksende erkendelse i faget af, at det kan være produktivt at åbne sig mod andre fagområder."

En af politikernes begrundelser for at stramme styringen af uni'erne 2003-2007 var, at der var for frie rammer og for mange fribilletter – kolleger som dangderede den, der skulle strammes op?

NK: "Der var givetvis friere rammer dengang, men det er ikke min oplevelse, at der var mange fribilletter, i hvert fald ikke på de fagområder jeg kender til. Måske var der 2-4 personer ud af 100, som ikke

Da de startede i unisektoren i 1970'erne, var kontrollen og styringen af forskningen var større. I dag giver systemets styring og kontrol

opfyldte deres opgave, men langt de fleste var engagerede. Der var altså ikke mange 'fribilletter' dengang. Den voldsomt øgede styring og kontrol og konkurrence-udsættelse med henvisning til de ansattes 'effektivitet' har ikke været særligt berettiget.

Men der var en anden kultur dengang, hvor arbejdsmorale byggede på tillid og selvbevidsthed. Som da præsident Eisenhowers bemærkning 'Kære medarbejdere på Cornell Universitet' blev mødt med 'Vi er ikke medarbejdere, vi ER Cornell'. I dag er der næppe nogen, der vil studse over at blive kaldt 'medarbejder'. Det betyder, at der i højere grad har udviklet sig en lønmodtager-kultur med vægt på fagforening, arbejdstid og ansættelseskontrakt."

PA: "I dag er det stort set umuligt i en længere periode som lektor eller adjunkt ikke at publicere eller ikke gennemføre undervisning af en vis kvalitet. Og opgaveporteføljen og -krav kan være meget brogede, for nogle steder skal du undervise, forske, publicere, formidle, lave myndighedsbetjening eller anvendelsesorienterede opgaver osv. Det samlede billede og succeskriterium kan derfor være uklart. I det nuværende universitetssystem har ledelsen egentlig magt, og det er et problem for dig, hvis du fejler på enkelte af områderne."

NK: "Måske har kontrollen og styringen fjernet enkelte 'fribilletter', men omkostningerne har været mærkbare på kreativiteten. Kontrol er godt, men tillid er altså billigere. Det er jo grotesk, at en moderne professor i dag bruger op til 20-30 pct. af sin tid på at skrive ansøgninger og dokumentere, at der

“

Måske har kontrollen og styringen fjernet enkelte 'fribilletter', men omkostningerne har været mærkbare på kreativiteten. Kontrol er godt, men tillid er altså billigere.

Niels Kærgård

ed til styring

kravene ikke så specifikke, og frihedsgraderne kontrol helt andre rammer – og nu går de pension

bliver lavet noget.

Det nye system har også udryddet nogle andre kreative typer, folk som måske ikke publicerede så meget, men som var meget inspirerende for miljøet. Nu er der sket en individualisering, hvor man slås for at komme på forfatterlister, hvor rollen som førsteforfatter kan være vigtig."

PA: "Den større styring og kontrol har gjort risikovilligheden klart mindre. Som ansøger på bevillinger eller som ung i karrierespor er du nødt til at indrette dig efter de herskende paradigmer, og det giver alt andet lige en homogenisering, som du først kan afvige fra, når du sidder på den store flerårige bevilling fra Grundforskningsfonden eller et forskningsråd."

Hvad er den største forandring hvad angår undervisningen? Er studenterne blevet dårligere?

NK: "Undervisningen er blevet mere skoleagtig og mere målrettet; der er ikke plads til faglige svinkeærinder. Du følger to fag i en blok på otte uger, og så er der eksamen hver ottende uge. Frafaldet er markant mindre i dag. Da jeg startede, blev vi ikke på samme måde holdt i hånden, tværtimod sagde læreren, at vi skulle se på vores to sidemænd, for det var kun den flittigste af os tre, som var der næste år."

PA: "Dengang var studiet mere frit, man studerede mindre snævert i løbet af semestret og fik en bredere indsigt, og så knoklede man som en tosset for at bestå eksamen ved semestrets udgang! Undervisningen er i dag meget målrettet; ekstra litteratur ud over pensumlisten eksisterer reelt ikke. Og ud fra en samfundsøkonomisk vurdering er det jo rationelt sådan, hvis samfundet skal have råd til, at 25 pct. af en ungdomsårgang skal have en uni-uddannelse."

NK: "De studerende er blevet anderledes. Undervisningen er mere skolepræget, som lærer får du ikke samme selvstændige påvirkninger derfra som dengang. Man snakker ikke meget med professoren i korridoren, og man læser næsten ikke faglitteratur ud over pensum. Studenterne lever bedre op til de stillede, konkrete

Mellemlideren bliver et rockwool-lag mellem de menige og ledelsen med den rolle at begrænse støjen og skaden. Kan man ikke kan leve med det dilemma, så skal man ikke være leder i det system.

Peder Andersen

krav. Til gengæld læser de næsten intet uden for pensum. Der er sket en harmonisering, hvor der er blevet mindre afstand mellem de dårligste og de bedste, for på masseuniversitetet skal så mange som muligt på et relativt stort hold med igennem. Og det er nok godt for de fleste, som bliver gode fag-håndværkere; kun et fåtal ender jo som kreative forskere, de fleste skal jo være embedsmænd eller konsulenter."

PA: "De dårligste har det bedst i et struktureret system. Det er på godt og ondt, for det betyder, at de bedste og mest talentfulde ikke bliver udfordret før specialet. Og her er det svært at udfordre dem i de seks måneder, som det er normeret til. I forhold til tidligere bliver deres kreativitet udfordret mindre i studiet eller igennem supplerende studiejobs, for systemet straffer dem og universitetet, hvis de ikke overholder deres studietider."

Hvor har I skullet lægge mest bånd på jer selv i jeres uni-karriere?

NK: "Jeg er nok præget af en nordjysk pragmatisme ud fra den gamle læresætning: 'Herre giv mig mod til at ændre det, jeg kan ændre, tålmod til at tåle det, jeg ikke kan ændre, og visdom til at kende forskel'. Og det er selvfølgelig et slags frivilligt bånd ikke at kaste sig over alt det, man ikke kan ændre."

Når det så er sagt, så har jeg haft det meste af min karriere i et system uden mærkbare hierarkier, hvor man groft sagt kunne tillade sig at sige hvad som helst – og det blev taget alvorligt, hvis det var fagligt baseret. Så jeg kan faktisk ikke komme på situationer, hvor jeg holdt mig tilbage og bagefter sagde, at det burde jeg have sagt eller protesteret imod.

Men fra 1990'erne begyndte der at komme mere styring og pres på bevillinger, hvor du nu – lidt karikeret – spørger 'har du talt med din sponsor i dag?' I en konkurrenceudsat forskningsverden med store eksterne bevillinger er betingelserne anderledes. Det er klart, at en stærk ledelse i et sådant system må pålægge nogle medarbejdere givtige lorteopgaver, som ikke er sjove."

PA: "Jeg har heller ikke lagt egentlige bånd på mig selv, men har nok været mere puritansk end Niels i mine valg. Der er skiftende betingelser og spilleregler, man må forholde sig til."

Noget af det sværeste var fusionerne mellem uni' og sektorforskningen, hvor jeg trak mig fra bestyrelsen på sektorforsknings-instituttet Skov og Landskab, fordi jeg var meget uenig. Fusionerne var ikke synd for sektorforskningen, men det var synd for uni-sektoren, at nu skulle uni-systemet til at tage konflikter med at holde det politiske system på armslængde – selv om der da kunne være en mulig gevinst i, at embedsmænd og politikere kunne få respekt for faglighed og dermed for armslængden!

På samme måde har der været skiftende spilleregler for lederrollen (tidligere valgte vi jo vores institutleder og dekan), på godt og ondt. Men i det nye hierarkiske system med stærke ledere – rektoratet over dekanen, dekanen over institutlederen, institutlederen over sektionslederen – har jeg da som leder oplevet dilemmaer i, at der ovenfra blev taget beslutninger, som jeg mente var direkte skadelige for forskningen og undervisningen. Mellemlideren bliver et rockwool-lag mellem de menige og ledelsen med den rolle at begrænse støjen og skaden. Kan man ikke kan leve med det dilemma, så skal man ikke være leder i det system."

NK: "Her oplever jeg – der jo har sidet som vip-valgt i KU's bestyrelse – at systemet er blevet meget stort og meget topstyret, og det kan skabe frustration på gulvet, hvor det egentlige arbejde foregår. Der er meget langt fra top til bund. Og det har den konsekvens, at især mellemliderne (institutledere og sektionsledere) bliver klemt mellem de menige nedefra og ledelsen ovenfra. Den stærke styring fra oven har ikke været nødvendig, i hvert fald ikke på de institutter hvor jeg har været."

Hvem er Martin Luther?

Hvad er reformationen?

Hvad er Martin Luthers 95 teser?

Hvad mente Martin Luther?

Temaer: Reformationen 1517-2017 >

Podcast

Litteratur

OM REFORMATIONEN

I 2017 markeres 500-året for Martin Luthers opslag af 95 teser på porten til slotskirken i den tyske by Wittenberg. Det blev startskuddet til reformationen - begivenheder og ideer der ændrede både kirke og samfund.

Hvad mente Martin Luther?

Frelse ved tro alene! Læs hvorfor Luther var så kritisk overfor pavekirkenes alfad.

Temaer: Reformationen 1517-2017

På Martin Luthers tid gennemsyrede religion hele samfundets forestillingsverden. Derfor fik Luthers tanker betydning for både kirken og samfundet. Også i Danmark skete store forandringer.

De reformatoriske ideer har stor betydning for, hvordan det danske samfund og kirke ser ud i dag - fra udviklingen af velfærdssamfundets skoler og hospitaler til Folkekirkenes gudstjeneste med salmesang og prædiken på dansk.

I Reformationen 1517-2017 kan du læse mere om, hvordan Luthers tanker har påvirket det danske samfund og vores måde at forstå verden på helt og holdent i dag.

LÆSERBREV

Luther-jubilæet - indsigelse

I forbindelse med Forskerforums artikel ”Kritik: Luther-skønmaleri i ukritisk videnskab” (november 2017) har vi som forskere og formidlere følgende kommentarer:

Præsidiets vedrørende reformationsjubilæet i 2017 har ikke haft som hovedopgave at informere om Luther, men ”at fremme forståelsen af Reformationens betydning for det danske samfund, den danske kirke, dansk identitet og bevidsthed.

Hvor forskere har været involveret, og hvor Luthers person og virke har været på programmet, har mange vinkler været anlagt. Reformationen er blevet behandlet som et mangetydigt fænomen, og også Luthers ”skyggesider” har løbende været behandlet. Det er tilfældet på temasiderne på www.luther2017.dk, den officielle jubilæumsside, og i det materiale, som forskere har lavet til www.danmarkshistorien.dk – begge steder har fokus været lagt på Reformationen som historisk fænomen i bred forstand.

Det gælder i særdeleshed det store ”Matchpoints”-seminar på Aarhus Universitet, som på præsidiets vegne åbnede den officielle markering, og afslutningskonferencen i Landstingssalen den 30. oktober, og det gælder også de folkeoplysende flagskibe ”Historisk Talkshow” og forskershowet ”Reformationen Live”, arrangeret med fondsstøtte af Folkeuniversitetet.

Præsidiets har ikke, som omtalt i FORSKERforum, haft et budget på 30 millioner kroner, som præsidiets medlemmer kunne disponere over. Oprindeligt var der slet ingen midler, og først undervejs har fonde og institutioner bevilget penge til diverse arrangementer (samlet værdi ca. 30 mio).

Præsidiets medlemmer har ikke haft mulighed for at påvirke anvendelsen af disse øremærkede midler.

De i FORSKERforum omtalte temasider på præsidiets hjemmeside omhandler spor efter Reformationen i Danmark i dag. At et planlagt tema blev sent færdiggjort (og at andre aldrig blev realiseret), skyldtes alvorlig sygdom i de to hovedansvarlige forskeres nærmeste familie og ikke, som det antydes i artiklen, at de blev bevidst tilbageholdt.

Vi undrer os over FORSKERforums behandling af de igangværende reformationsmarkeringer, hvor FF har gengivet to udvalgte debattørers kritik og anklager om bl.a. ”historieforfalskning” mod involverede forskere, uden at disse forskere (og DM-medlemmer) selv er blevet hørt.

- Lektor i systematik teologi, ph.d. **Bo**

Kristian Holm, Aarhus Universitet

- Lektor i historie, dr.phil. **Charlotte**

Appel, Aarhus Universitet

(Redaktører af temasiderne ”Om reformationen” på www.luther2017.dk og medlemmer af præsidiets)

Elitens exitstrategi

Af lektor OLAV W. BERTELSEN, fmd. for DM's uni-lærere og AC-FTR på AU

I starten af det 21. århundrede var der stort set ingen adjunker tilbage på Det Naturvidenskabelige Fakultet i Aarhus. Som jeg husker det, var ledelsens argument, at konkurrenterne på den internationale scene havde fuld tid til forskning, og derfor ville "vores egne" stå ringere, hvis de skulle bruge tid på at undervise som adjunker.

Der var, og er stadig, stor forskel på hvordan man behandlede postdocerne. På nogle institutter var der en høj grad af fragmentering og det betød at man ofte ansatte postdocs i ganske få måneder for at se dem an, og bagefter havde man så ikke så meget bevilling tilbage, og ganske ofte endte det med, at man ikke kunne genansætte længere. Der var masser af eksempler på, at unge folk, når de endelig fik deres egen bevilling, måtte lade sig ansætte som AC-TAP eller som videnskabelig assistent. På andre institutter samarbejdede man lidt mere, og der var det muligt at lave længere ansættelser.

Der var og er ingen klar formel beskrivelse af postdoc-stillingens udviklingsindhold. Realiteten var, at rigtig mange bevillingshavere kun interesserede sig for egne karrieremål, men ikke interesserede sig for om postdocerne fik relevante opgaver og udviklede sig.

Uanset forskellene var det et gennemgående problem, at der ikke blev tænkt ret meget på postdocernes karrierer. Ganske ofte var folk omkring 40 år gamle, før der var nogen der havde åndsnavnærvelse til at fortælle, at den lektorstilling, som havde været det eneste karrieremål, ikke kom. Det virkede, som om "systemet" var helt uforberedt på, at der nu var langt flere folk i fødekæden, end der var faste stillinger til. Problemet genfindes i forskellige versioner hele vejen rundt i universitetssektoren.

Strukturelt er det ikke blevet bedre. En stadigt større del af universiteternes

Der var og er ingen klar formel beskrivelse af postdoc-stillingens udviklingsindhold

Olav W. Bertelsen

budgetter består af konkurrenceudsatte midler, og det øger ikke muligheden for fastansættelse. Konkurrencen om de få faste stillinger er blevet hårdere, og det afspejles meget tydeligt i de psykologiske arbejdspladsvurderingers meget høje tal for stress og mistroivsel blandt de midlertidigt ansatte VIP.

Vi har dog også fået gennemført forbedringer – mest på lokalt plan. På flere institutter har alle postdocs fået ret til at komme til karrieresamtale hos institutlederen og der få afklaret de konkrete muligheder for fastansættelse. Der er flere steder indført solidariske barselsfonde, der sikrer, at den enkelte bevillingshaver ikke behøver at være bange for at ansætte kvinder (og mænd) i den fødedygtige alder.

Lederne har efterhånden indset at de har et medansvar for postdoc-gruppens individuelle karrierer. Der skal være fornuftige opgaver, tilstrækkeligt lange ansættelser og rettidig karriereafklaring.

Disse tiltag løser imidlertid ikke det strukturelle problem, der bunder i, at politikerne ikke er villige til at øge de faste bevillinger til universiteterne.

Det er nødvendigt at se mere åbent og bredere på karrierevejene efter ph.d.-graden – ikke bare på universiteterne, men også i verden omkring. I flere brancher synes man i dag, at det er fint at ansætte folk der har en ph.d.-grad, og et enkelt postdoc-år kan også gå.

Har du imidlertid været postdoc i tre-fire år, kan dørene til den private sektor være særdeles svære at sparke ind. Danmarks Forsknings- og

Innovationspolitiske Råd udgav for et par måneder siden en rapport, der viste, at forskeres sektormobilitet er meget svag i Danmark.

Med andre ord er der meget få forskere – og næsten ingen, når de er blevet fastansat – der bevæger sig frem og tilbage mellem universiteterne og virksomheder udenfor sektoren. Uden at det skal gøres til normen, at alle skal pendulere frem og tilbage mellem sektorerne, så er det et område, der fint kunne udvikles.

Øget sektormobilitet generelt vil betyde, at der er flere på universiteterne, der har erfaringer med andre karrierer end den rene lektor-/professorvej, og det vil betyde, at folk på universiteterne får stærkere netværk, som de unge i de første år efter ph.d.-graden kan have gavn af. Dertil kommer, at øget sektormobilitet generelt vil give forskerne på universiteterne, unge som gamle, en stærkere position, fordi det bliver lettere at tage sit gode tøj og gå, når arbejdsvilkår og løn bliver for ringe.

Sektormobilitet og andre exit-strategier løser selvfølgelig ikke alle problemer, især ikke indenfor de fag, hvor universitetet i høj grad er det eneste sted, hvor man kan arbejde forskningsmæssigt med sit fag. Det er alligevel værd at huske sig selv og omverdenen på, at man som postdoc for det første har skrevet speciale på universitetet og dernæst lavet en ph.d.-afhandling. Dermed har man vist, at man er blandt de allerskarpeste hjerner i landet, og man har vist, at man kan arbejde selvstændigt og nyskabende. Man er, med andre ord, lige netop den arbejdskraft, som samfundet efterspørger.

Vi skal fortsætte arbejdet for bedre vilkår for vores unge forskerkolleger! Vi skal huske, at det også er vores egen kollegiale opgave! Vi skal kæmpe politisk for bedre rammer for universitetsforskningen! Vi skal huske at udvikle karrierevejene ud af universitetet!

det store Nobel-domicil er der etableret et museum, hvor besøgende kan danne sig overblik over, hvem der har vundet Nobelpriser gennem tiderne, og hvad der er gået forud for de indfald, der har bidraget til at mindske problemer med fattigdom, sygdom, sult og andre fortrædeligheder. Tilfældet spiller ved et første, hurtigt besøg på Nobelmuseet en fremtrædende, ja, næsten en afgørende, rolle for indfald, hvad enten man besøger udstillingerne, bladrer i museums-boghandlens bøger eller gennemser museets korte udstillingsfilm om de prisvindende personer og de succesfulde forskningsinstitutioner.

Denne betydning af tilfældet kom til udtryk allerede ved den første prisuddeling. Her, i 1901, blev fysikeren **Wilhelm Röntgen** (1845-1923) tildelt fysik-prisen for opdagelsen af de stråler, der siden er taget i anvendelse på hospitaler og sygehuse overalt i verden. Baggrunden for Röntgens opdagelse var, at han havde eksperimenteret med, hvad der skete, når han sendte elektricitet gennem forskellige genstande.

Under et af forsøgene oplevede Röntgen et sælsomt fænomen. Hver gang den tyske forsker sendte elektricitet gennem et glasrør fyldt med gas – et såkaldt katoderør – fik det en metalplade, som han ved et tilfælde havde stående et andet sted i laboratoriet til at lyse op. Röntgen forstod, at det var strålerne fra katoderøret, der afstedkom effekten. Historien vil, at han i de efterfølgende uger arbejdede på livet løs i sit hjemmelaboratorium for at blive klogere på de stråler, som han selv besluttede sig for at kalde X-stråler, fordi han var uklar på deres effekt. Navnet, "X-rays," hænger stadig ved i engelsk-amerikansktalende lande, mens man mange andre steder på kloden bruger Röntgens eget navn til at beskrive de forunderlige stråler, der kan penetrere mange materialer, og som kan bruges til at blotlægge strukturerne af forhold, der er skjult for det menneskelige øje. Det gælder også knoglerne i hans kones hånd, som Röntgen i mangel på forsøgsobjekter brugte. Röntgenfotografiet af Bertha Röntgens (1839-1919) hånd, hvor fingerknoglerne og konturerne af en vielsesring træder frem, er blevet en af videnskabshistoriens mest kendte visuelle overleveringer, og billedet er naturligvis også at finde på Nobelmuseet i Stockholm.

I samme superliga af verdensberømte artefakter fra naturvidenskabens historie befinder **Alexander Flemings** (1881-1955) petriskål sig. Her førte utidig indblanding fra naturen nemlig til opdagelsen af den

penicillin, der er kommet til at redde millioner af menneskeliv verden over. Historien er kendt:

En sommerdag i 1928 opdagede den engelske forsker, at bakterierne i en af de skåle, som han havde haft stående natten over, på mystisk vis var døde. Tilsyneladende fordi sporer fra en svamp var blæst ind gennem et åbentstående vindue og ned i petriskålen. Fleming har senere konstateret, at hvis hans laboratorium havde været mere rengjort og ryddeligt, havde han aldrig gjort sig nogle væsentlige opdagelser, men nu bragte den ødelagte forsøgsopstilling ham på sporet af, hvordan man kunne dræbe bakterier. Det efterfølgende udviklingsarbejde betød, at Fleming fik tildelt Nobelprisen i medicin i 1945 – og måske mere vigtigt for omverdenen: Den engelske forskers opdagelse kom til at redde millioner af menneskeliv rundtomkring på kloden, fordi hans opdagelse anviste en måde, hvorpå man kunne behandle bakterielle infektioner, lige fra tuberkulose til lungebetændelse, der tidligere havde været dødelige for mennesker.

Det er ikke kun i laboratorier, hvad enten de befinder sig på forskernes hjemme- eller arbejdsadresser, at Nobelprisvindere med hjælp fra tilsyneladende tilfælde har gjort sig opdagelser. Det er den amerikanske fysiker **Richard Feynman** (1918-1988) også et eksempel på. Feynman havde som ung forsker demonstreret store evner, og han havde under Anden Verdenskrig arbejdet på udviklingen af atombomben sammen med Nobel-prismodtagere som Niels Bohr og Albert Einstein. Men efter krigens afslutning havde det knebet for Feynman med at gøre sig større, selvstændige opdagelser. Lige indtil en dag, hvor han forlod sit kontor for at hente frokost i universitetskantinen. Her, blandt kolleger og studerende, bemærkede han, at nogen kastede en tallerken i vejret. Han så, hvordan tallerkenen – med universitetslogoet i midten – drejede rundt og rundt, og med ét indså Feynman en sammenhæng, der under navnet "kvanteelektrodynamikken" indbragte ham fysik-prisen i 1965. Nok beskrev tallerkenen en bevægelse, som Feynman havde set mange gange tidligere, og som mange andre mennesker gennem tiderne også har været vidne til. Men lige dér og lige dén dag, hvor Feynmans bevidsthed var optaget af et særligt problem, var den spindende tallerken i kantinen udslagsgivende for det indfald, som indbragte ham Nobelprisen.

Forsk aha-op

Med afsæt i historien om Alfred Nobel – ken
PETER BRO om, hvad der ligger i processen
ved tilfældigheder, i et lyst indfald eller gen
eksempler på, hvordan tilfælde bliver til i

Dirigerede tilfælde

Udstillingen på Nobelmuseet giver mange eksempler på, hvordan tilsyneladende tilfælde har fået afgørende betydning for nogle af prismodtagernes opdagelser, og betydningen af tilfælde har længe inden uddelingen af de første Nobel-priser også været et kendt fænomen – og en kilde til irritation blandt forskere. For afhængigheden af tilfælde virker som en modsætning for mange forskere, hvis arbejde netop er forbundet med at finde naturlige forklaringer på alverdens forhold og fænomener.

Men helt tilfældig er betydningen af tilfælde heller ikke. For – som det gjaldt den danske forsker **H.C. Ørsted** (1777-1851), der selv kunne takke et tilsyneladende tilfælde for sin mest berømte opdagelse – så er alle mennesker ikke lige sensible over for tilfældigheder og tilsyneladende sammenfald:

Keres levelse

nikeren, der opfandt dynamitten – fortæller
n bag store forskeres opdagelser. Det sker
nem lang tids 'skumren'. Her gives historiske
ndfald og gennembrud. UDDRAG AF BOG

"Tilfælde, som er anledning til opdagelser, omringer os i talløs mængde hver dag, men det er kun, når tilfældet møder den rette mand i det rette øjeblik, jeg mener et særligt lykkeligt øjeblik, at en opdagelse får tilværelse. Mange tusinde hoveder er, siden mennesket beboede jorden, blevet ramt af en nedfalden frugt; men det var kun ved Newtons hoved, at den fremkaldte en verdensmekanik, fordi allerede alle spirerne hertil skumrede i hans ånd," skrev H.C. Ørsted. Hans egen opdagelse af den indtil da ukendte forbindelse mellem elektricitet og magnetisme er blevet sidestillet med Newtons (1643-1727) opdagelse af tyngdekraften og andre af den naturvidenskabelige verdens mest berømte opdagelser.

Ørsteds opdagelse fandt sted i 1820, næsten hundrede år inden uddelingen af de første Nobel-priser, men hans berømte opdagelse omtales i mange af de værker, som står til salg i Nobelmuseets boghandel. Det hænger sammen med, at opdagelsen var en forudsætning for mange Nobel-prisvindende opdagelser: Lige fra elektricitetsfremkaldte røntgenstråler til den elektro-dynamik, som Feynman var optaget af. Ørsteds opdagelse fandt sted en dag i den danske hovedstad, hvor den danske forsker demonstrerede for nogle tilskuere, hvordan man kunne sende elektriciteten gennem en ledning. Under demonstrationen blev danskeren pludselig opmærksom på, at den magnetiske nål i et nærtstående kompas bevægede sig, hver gang han sendte elektricitet gennem ledningen.

Ørsteds opdagelse fik verdensomspændende betydning, og

mest kendt er måske udviklingen af alt fra telegrafien og telefonien til andre kommunikationsformer. Her kan man bruge de elektriske impulser til at overføre signaler, lynsnart, selv over store afstande. Men som Ørsted siden konstaterede, så havde han, længe inden han selv blev offer for tilfældet, været optaget af at afdække skjulte forbindelseslinjer i naturen, såsom hvordan lyd skabte bevægelse, og bevægelse skabte lyd. Spirerne til Ørsteds opdagelse havde med den danske forskers egne ord allerede "skumret" i hans bevidsthed.

Dén pointe, at man skal være stemt på den rette måde for at få et indfald, giver Nobelprisernes skyggehistorie, der tæller forskere, der var nær ved at vinde en Nobelpris, flere eksempler på.

Blandt de forskere, der topper listen over ærgerlige "lige-ved-og-næsten"-opdagelser, er en tysk kemiker, som opdagede grundprincippet bag udviklingen af penicillin-kuren en snes år inden Fleming. I det tyske tilfælde var der også tale om forurening af en forsøgsopstilling. Men i modsætning til den senere Nobel-pristager skaffede den pertentlige tyske forsker uheldet af vejen. Den tysker kemiker var ganske enkelt ikke opmærksom på, hvilket potentiale forureningen rummede. Resultatet kan ikke overraske. Navnet på den tyske forsker kender de færreste i dag, hvorimod Alexander Fleming har fået bygninger opkaldt efter sig, er genstand for snesevis af biografier, har modtaget en Nobelpris og bliver påtænkt med taknemmelighed fra millioner af mennesker rundt omkring på kloden, hvis liv han har reddet. Det er alt sammen udtryk for, at der skal langt mere end tilfældigheder i laboratorier, kantiner og undervisningslokaler til, før et indfald indfinder sig. Hvilket mange forskere har forsøgt at give et passende sprogligt udtryk for gennem tiden.

"Hvad iagttagelser angår, tilgodeser tilfældet kun det forberedte sind," skrev den franske fysiker, **Louis Pasteur** (1822-1895). Eller som det i dag bliver udtrykt i kortere form: *"Tilfældet hjælper det forberedte sind."* Pasteur stod selv bag mange opdagelser med betydning for menneskehedens velbefindende, såsom pasteuriseringen og videreudviklingen af brugen af vacciner, men Pasteur døde i årene inden, at de første Nobelpriser blev uddelt. Han nåede derfor aldrig at blive tildelt en af Nobels priser. Sådan som det det også gjaldt for Ørsted, hvis pointe om betydningen af tilfælde Pasteur var inspireret af.

En anden forsker, hvis navn nok er mindre kendt i offentligheden, men hvis opdagelse også rummer potentialet for at redde mange menneskeliv, nemlig den amerikanske **Peyton Rous** (1879-1970), kendte også til begge dele: Betydningen af tilfælde – og betydningen af at være modtagelig over for, hvad de fortæller. I 1909, dengang Rous var en yngre læge, blev han opsøgt af en bekymret hønseopdrætter, der gerne ville have Rous til at se på en høne. Hønen havde vundet opdrætteren priser på dyrskuer, men nu var den blevet syg. Rous opdagede, at præmie-fjerkræet havde kræft, og han udnyttede chancen til at undersøge, hvad han længe havde haft en hypotese om, nemlig at kræftceller kan overføres som en virus mellem levende væsener.

Offeret for forsøget blev en kylling, som snart fik en kræftsvulst. Det var en opdagelse, der indbragte Rous Nobelprisen i medicin i 1927, og som fik ham til at bemærke: *"et forberedt sind skaber egne tilfældigheder."* Med hvilket han mente, at man selv må gribe mulighederne for at skabe tilfælde, når man er på sporet af et indfald. For andre forskere er modtageligheden overfor tilfældet ikke nødvendigvis en proces, som den enkelte forsker må kæmpe med. Det er en proces, der kan fremmes gennem samarbejde. Denne afhængighed af kolleger, når man skal finde eller skabe tilfælde, har få forskere udtrykt bedre end den svenske kemiker **Arne Tiselius** (1902-1971). Han blev tildelt Nobelprisen i 1948. Tiselius, der selv sluttede karrieren som formand for den Nobel-komite, som uddeler prisen i kemi, hævdede, at indfald indfinder sig som et resultat af *"dirigerede tilfælde."* Det var en proces, som den svenske biokemiker søgte at fremme i egen forskningsgruppe ved bevidst at samle forskellige fagligheder i laboratoriet ved universitet i Uppsala.

Tiselius kom i den forstand til at udtrykke et princip, som landsmanden Alfred Nobel selv havde arbejdet efter. Nemlig at tilfælde er et fænomen, som man ikke passivt behøver vente på finder vej til ens egen – eller andres – bevidsthed. Tilfælde er noget, som mennesker aktivt kan efterstræbe, og som man kan finde i mange forskellige sammenhænge, hvis man blot har forberedt sindet.

KILDE: Uddrag fra **Peter Bro:** 'Ahaoplevelsen – Arven fra Alfred Nobel' (SDU's forlag, nov. 2017)

Det er påfaldende, hvordan alle med-
viderne og post-Weinstein'erne vrider
hænder i forlegenhed over, at det varede
så længe, før hans overgreb (*eng. abuse*)
blev afsløret, især når de alle vidste, hvad
der skete eller fortsat sker. Jeg blev mindet
om, hvad min institutleder sagde til
mig, da jeg bad om, at et medlem af min
bedømmelseskomite – en professor – blev
erstattet af en anden:

“Bed mig venligst ikke om det. Han vil
gøre mit liv til et helvede.”

Jeg havde henvendt mig til chefen efter
støtte, efter at det var blevet klart, at denne
professor og jeg havde et "uhåndterligt
forhold". "Afvis professoren," var det
råd jeg fik af en kollega, for det var den
eneste måde, jeg endelig kunne få afsluttet
mit forsinkede ph.d.-forløb på. Det
samme sagde en terapeut, som jeg søgte
hjælp hos, og som forklarede, at "han vil
tilsyneladende ikke slippe dig", for derefter
at tilføje, "men du er nødt til at komme
væk."

Min institutleder var passiv, uanset
han havde al den sikkerhed i ryggen,
som race, klasse, køn og ansættelses-
sikkerhed giver på et amerikansk top-10-
uni. Alligevel veg han tilbage fra at bruge
sin status og position til at passe sit job på
en anstændig måde.

Og jeg var jo (bare) kvinde, stude-
rende, tyngt af gæld uden institutionel
støtte og uden forældre eller ethvert andet
sikkerhedsnet tilbage (som man ikke har
i den arbejderklasse-verden, som jeg kom-
mer fra). Hvordan skulle jeg konfrontere
denne professor på egen hånd, når folk,
der skulle gøre det på mine vegne – eller
støtte mig – ikke ville?

Så jeg gjorde, hvad mange kvinder gør.
Efter at have afsluttet min ph.d., forlod jeg
den verden, som jeg havde investeret tid,
penge og arbejde i. Jeg tilbragte de næste
mange år med at bebrejde mig selv, afspille
scenerne og gentage ordene fra dem
med magten. Og jeg har stadig blandede
følelser af lettelse og vrede, når jeg møder
andre, der fortæller forskellige versioner af
"Ja, alle ved, at den professor er sådan".

Hvor som helst i et særdeles konkur-
renceorienteret system, hvor enkelte
personer har magten eller beføjelser til at
disponere over andres karrierer – både
i en fedtet Hollywood-pøl eller i ph.d.-
pipelinen – vil man opleve magtens
overgreb. Ikke bare tilfælde af misbrug
som voldtægt og åbenlys seksuel aggres-
sion, men også de mange komplicerede
og kringledede former for overgreb, der kan

sænke kvinders chancer for succes i en
meget biased verden.

I humaniora bliver vores tilgang til
mobning, manipulation, tvang og kontrol
nærmest skærpet af, at vi bruger vores
ressourcer på netop at kritisere kønsnor-
mer, magtstrukturer og uretfærdighed
– overbevist om, at vi vil taler sandheden
og magten midt imod, hvis vi nogensinde
møder den i det virkelige liv. Den for-
melle selvforståelse i academia er, at vi
alle er gode liberale frisindede. Overgreb
kan ikke ske i vores verden.

Men det gør den. Som skrivekon-
sulent og akademisk coach hjælper jeg
forskere – de fleste af dem kvinder – med
at bearbejde den angst, der ligger til
grund for deres overspringshandling og
skriveblokering. Ofte kan angsten spores
tilbage til den mobning, manipulation,
tvang og skam, som de oplevede som
kandidatstuderende eller i starten af deres
uni-karriere.

For mange af dem lever med en
underbevidsthed fuld af bekymringer,
som gør hvert skridt dobbelt så langt.
Der er kvinder, der bruger mange kræfter
på følelsen af, at uanset hvad de gør, vil
det aldrig være godt nok. Flere undgår
fordybelse i deres forskning og hengiver
sig til undervisning og administration –
opgaver, hvor de føler sig mere i kontrol,
og hvor deres præstationer umiddel-
bart udløser mere anerkendelse. Andre
dropper workshops og konferencer, hvor
de ved, at mobbe-kulturen er indbygget.
Og nogle gange sker det – ligesom med
mig – at nogle lige så stille glider væk fra
det job, de elsker.

De fleste af mine klienter har ikke
oplevet konkrete traumatiske oplevelser
som voldtægt eller personangreb, men
brydes derimod med langsigtede virknin-
ger af systemisk, sexistisk dysfunktion i
academia. Det siger sig selv, at for mange
kvinder er skadet på denne måde, og at
deres oplevelser og historier har betyd-
ning for deres egen livshistorie. Men fra
et rent pragmatisk synspunkt betyder det
også, at institutter og institutioner slet
ikke får det fulde udbytte af det talent, de
betaler for.

Det behøver ikke at være sådan. Jeg
skal her opregne fire raffinerede måder,
hvorpå overgreb påvirker academia nega-
tivt. Ved at anerkende nogen adfærd som
overgreb eller misbrug kan vi hurtigere
ændre dem på institutionelt niveau uden
konstant at forvente, at kvinder tilpasser
sig på individuelt plan.

Overgriberen

Afsløringen af filmmanden Harvey-Wei-

“me-too”-bekendelse fra kvinder over

det om raffinerede magtforhold,

OVERGREB ER NORMALISERET. “Det er
sådan tingene er, og hvis du ikke kan klare
mosten, så lad være at bruge kræfter på at
tage en ph.d.”, lyder en udbredt stands-etik
om, at netop modstand og lidelse giver det
intellektuelle arbejde sin sjæl; følsomhed
er for bløddyr.

Jeg hører det hele tiden fra klienter fra
academia, at de enten har internaliseret
dette signal, eller at de har overbevist sig
selv om, at den uni-kultur ikke er over-
greb. Der er jo ikke nogen, der er blevet
slået eller voldtaget eller bedt om at give
nøgenmassage i bytte for en fast stil-
ling. Men de er blevet kollegialt angrebet
online og på institutmøder. Og de er
blevet nægtet lovede jobs og forfrem-
melser, fordi succeskriterierne hele tiden
flytter sig.

Nedrighed i bedømmelser maskeres
som professionel kritik, og depression og
angst bliver æresstempler, der angiveligt
viser, hvor hårdt du arbejder. Men du skal
trods alt lede længe efter en psykosocial
sundhedsekspert, produktivitetsekspert
eller skrivecoach, der mener, at man får
gode resultater ud af folk ved at få dem til
at føle sig utilstrækkelige eller forvirrede
i stedet for at anerkende deres talent og
belønne deres hårde arbejde.

Hvis du læser dette og tænker “jo,
men sådan har 'academia' jo altid været”
eller “når når jeg var nødt til at gennemleve
det, så må du jo også” eller “ved at teste folk
hårdt, luger vi dem ud, der ikke fortjener

...TIL: ...og medviderne

Weinsteins årelange sexchikane udløste en
hele verden. I USA's uni-kultur handler
forklarer en, der valgte at skride

at være her”, anerkender du den slags
udsagn og gør dig selv til en del af proble-
met.

**OVERGRIBERNE DESTABILISERER
DERES OFRE.** En ven, ansat i akademia,
citerede for nylig skuespilleren Gwy-
neth Paltrow om hendes erfaringer med
Weinstein: *“Han var vekselvis generøs og
støttende. Og overgribende, straffende og
mobbede”*. Min ven skrev sin undertekst:
*“Jeg synes, jeg kender den slags mentorship
rigtig godt”*. Det er slet ikke usædvanligt,
at *“charmerende”* og *“manipulerende”* kan
gå fint i spænd.

Derfor kan det tage lang tid at indse,
hvad der sker med dig. Flere af mine
klienter trækkes med dekaner, institutle-
dere eller bedømmelsesudvalg, som styrer
ansatte ved netop at lade folk gætte på,
hvad der forventes i stillingen, og hvor
virkeligheden ligger. Samtidig – selvom
(eller fordi) disse overgribere aldrig kan
være helt tilfredse – vil de kvinder, jeg
arbejder med, fortsætte med at forsøge at
leve op til disse krav.

Det fører til at, nogle søger i mange
retninger på samme tid i forhåbning om, at
det på et tidspunkt vil give gevinst. Andre
bliver hængende i en trædemølle, hvor de
forsøger at please, ligesom jeg gjorde under
udarbejdelsen af min ph.d.-afhandling
– med revision efter revision efter hvert
nyt sæt af professorens kommentarer, der
tydede på, at jeg gjorde det modsatte af,
hvad det sidste sæt kommentarer foreslog.

Indtil jeg var rundtosset, rede til tro, at
solen var månen, og månen var solen.

Til sidst – efter at du er fuldstændig
udmattet af altid at gøre det forkerte – for-
tæller nogen i miljøet dig så, at din over-
griber faktisk beundrer dit arbejde, og du
må spørge dig selv, om du har misforstået
alt?

Hvis du nu læser dette og tænker *“det
er da småting og detaljer”* eller *“selvfølgelig
ændrer folk deres mening, det er det særlige
ved den kritiske analyse”*, er du en del af
problemet.

Destabilisatoren arbejder altså med
stadige dryp af små detaljer, hvoraf ingen
– hver for sig – synes overskridende. Så
lyt nøje, næste gang din kvindelige kollega
fortæller dig, at hun føler sig udbrændt
eller udmattet af dobbelte budskaber
signaleret af en senior-professor eller
administrator!

OVERGREB TRIVES, FORDI KOLLEGER GØR DET MULIGT.

Seniorkolleger,
som min institutleder, undskylder deres
passivitet med, at de jo skal fortsætte
samarbejde med overgriberen, mens
kandidatstuderende og korttidsansatte
kommer og går (ikke ulig det, der psy-
kologisk sker mellem ægtefæller i volds-
ramte familier: de lader deres børn at tage
knubsene, mens patriarken holdes glad,
og volds-tilstanden normaliseres, uanset
hvor dysfunktionelt det er).

Men tavshed og passivitet er de milde
former for bemyndigelse. Ofte sen-
der overgriberne deres skjulte budskaber
via *“flyvende aber”*, misbrug pr. fuldmagt.
Studerende kommer utilsigtet til at for-
tælle dig, hvor enestående din overgriber
er. Kolleger får projekter, du startede.
Medarbejdere sættes til at sprede rygter
osv.

Hvis du nu læser dette og tænker,
“sådan noget foregår ikke på mit institut”,
så er du forkert på den! Du er en del af
problemet, hvis du nogensinde har sagt,
*“bær over med det, han er jo på vej ud,
så det bedste er at vente på, at han går på
pension”*. Du er en del af problemet, hvis
du nogensinde har sagt til en kvinde, der
beretter om misbrug, at hun er småskør
eller har misforstået noget, eller hvis du
har deltaget i en institutionel reaktion
mod en kvinde baseret på en mands
anmeldelser.

DET ER NEMMERE AT BEBREDJE OFFERET END AT ÆNDRE SYSTEMET.

Misbrugere laver våben ud af deres idio-
synkrasier og paraderer dem som *“høje
standarder”* eller bruger dem til udskam-
ning af enhver, der ikke *“præsterer”*. Det

skaber ofte en cyklus med lavt selvværd,
forsinket arbejde og mindre polerede
tekster, som jo så beviser, at offeret – ikke
misbrugeren – må være problemet.

Følelsen af at være overhørt, uden
tillid og ikke troet får den onde cirkel til at
komme endnu mere ud af kontrol. Alt for
mange af mine klienter føler, at skyld sni-
ger sig ind i deres professionelle liv. Nogle
er hurtige til at bebrejde sig selv. Andre
tøver med at afvise anmodninger om at
forelæse eller bidrage til artikler, fordi de
tror, at de *“skylder”* kolleger *“tjenester”*,
og at de risikerer kritik, hvis de ikke
leverer. Dette er ofte en arv efter kronisk
institutionaliserede overgreb, hvor nogle
nedbryder andre frem for at opbygge
deres selvtillid og at hjælpe dem med at
blive succesfulde kolleger.

Hvis du oplever dig selv sige *“se, det
han gjorde var forkert, men hånden på
hjertet: Hendes arbejde er alligevel ikke
særlig godt”* eller *“hvis hun var stærk som
mig ville hun have forsvaret sig”* eller *“hvis
hun ikke havde noget at skjule, ville hun
have protesteret”* – så er du selv en del af
problemet med overgriberen.

Hvad er så løsningen?

Jeg arbejder med personer, der har
problemer direkte og indirekte relateret
til en kultur, der thrives med overgrebs-
praksisser som de fire nævnte. Men vi
har brug for en helhedsløsning. Institu-
tionerne må gøre op med de systemiske
overgrebsmekanismer, gøre dem synlige
og søge løsninger i stedet for at tillade, at
det fortsætter.

Vi er fx nødt til at ændre den måde,
hvorpå bedømmelsesudvalg sam-
mensættes, og lederstillinger besættes.
Pædagogisk etik skal være en del af hver
læseplan. Uni-lærere og forskere skal lære,
hvad overgreb går ud på – hvordan man
spotter det, hvordan man stopper det, og
hvordan man protesterer mod det. Og der
skal være mekanismer i systemet, så folk
kan gøre det ustraffet.

Først der kan vi begynde at udnytte
ekspertisen, talentet og det hårde arbejde
fra hver enkelt. Institutter og institutioner
må spørge sig selv, hvordan det kan ske,
og indrømme, at det ikke bare sker ved, at
vi prøver at spille gode, liberale frisdinde.

FORFATTEREN: K.A. Amienne er
consult and coach at Scholars & Wri-
ters Consulting.

KILDE: Chronicle of Higher Educa-
tion, 2. nov.

OVERSÆTTELSE: Jørgen Øllgaard

Udgiveradresseret maskinel magasinpost id-nr.: 42026
 Al henvendelse vedr. adresseændring eller -fejl hos din medlemsorganisation (DM eller Djøf).

Pension: 'Ikke vente for længe...

Muppet Show udspillede sig i et gammelt teater, hvor alt hvad der kunne gå galt, gik galt. På balkonen sad der to gamle mænd, der ikke lavede andet end at brokke sig over showets kvalitet – ingen sammenligning med FORSKERforums interview-ofre i øvrigt ...

De to økonomiprofessorer **Niels Kærgård (NK)** og **Peder Andersen (PA)** – henholdsvis 75 og 65 år – markerede i slutningen af oktober med fælles afskedsforelæsninger og reception, at de nu går på pension for at blive emeritusser.

Hvornår skal uni-lærere gå på pension?

NK: "At være uni-forsker er ikke en beskæftigelse – det er en lønnet hobby. Derfor er det også vanskeligt at definere det rette pensionstidspunkt. Men det er klart, at den større styring, flere definerede opgaver og et betydeligt pres på de ansatte på masseuniversitetet betyder, at nogle bliver udbrændte. Og her gælder det jo om at have situationsfornemmelse eller gode venner, som giver et venskabeligt råd, inden man bliver prikket på skulderen af ledelsen, fordi man har ventet for længe."

PA: "Når man kommer op i vores alder, 65-75 år, og man hidtil er lønnet for at udføre sin hobby, men der er tilføjet noget til ens opgaveportefølje, man helst vil være fri for, så er det måske tiden. Ikke af ulyst, men fordi der er noget andet, man hellere vil."

Men jeg mener nu også, at afskaffelsen af 70-årsgrænsen har negative sider, fordi nogle ikke erkender deres situation. Måske skulle der indføres en pensionsgrænse på ca. 70 år. Det skal ikke være

absolut tvangspensionering, for nogle er jo stadig fuldt funktionsdygtige, men der skal være mulighed for at fortsætte, hvis begge parter er indstillet på det."

NK: "Her er vi nok ikke helt enige. Jeg er betænkelig ved en for flydende aldersgrænse, for det kan medføre samme adfærdsbegrænsende effekt, som karrieresystemet har for de unge. Hvis der indføres en for lav aldersgrænse, hvor du skal genbedømmes hos din institutleder, så kan det påvirke din lyst til at ytre dig frit. Forsknings- og ytringsfrihed hænger tæt sammen med ansættelsestryghed."

“

Det gælder jo om at have situationsfornemmelse eller gode venner, som giver et venskabeligt råd, inden ...

Niels Kærgård

Bliver de åbenmundede emeritusser?

Det er FORSKERforums erfaring, at emeritusser er mere frimodige og åbenmundede. Så hvad skal I to nu lave som emeritusser – det samme som før, eller vil I udnytte rollen til at udtale jer mere frimodigt?

PA: "Jeg agter såmænd ikke at blive mere ærlig end tidligere, for hverken Niels eller jeg har i vores karriere ladet vores ytringsfrihed begrænse. Tværtimod kunne jeg faktisk godt forestille

mig, at jeg vil tie mere på nogle områder, simpelthen fordi jeg erkender, at jeg ikke er helt fagligt opdateret så bredt, som jeg engang var, fx inden for økonomisk politik og makroøkonomi. Og med kortere tid til nekrologen skal man jo ikke begynde at lave unødige provokationer som er fagligt tynde, hvis man vil huskes for det rigtige, man sagde og gjorde. Så selv om man er blevet emeritus, er der jo stadig et krav om 'normal-adfærd' og faglig soliditet."

NK: "Der er såmænd ikke noget, jeg er brændt inde med, og som jeg vil fyre af som emeritus! Vi har været privilegerede at have positioner og talerstole. Jeg har kunnet udtale mig med en autoritet – som økonomisk vismand eller som bestyrelsesmedlem på KU – som mange andre ikke har, og især ikke dem i karrierespor. Men positionerne giver også en forpligtelse til at holde en pragmatisk balance, så du ikke opfattes som provokatør. Ellers får du ingen indflydelse. Og sådan vil jeg fortsat agere; jeg har stadig ambition om at påvirke debatten."

Se interview side 32.